

Forsvarets høgskole

våren 2015

Masteroppgave

Forsvarets beredskapsavdelinger i Oslo

etter 22. juli 2011

Håndhevelsesbistand og samarbeid med Oslo Politidistrikt

Kaptein André Berg Thomstad

Forord

Høsten 2014 var jeg kurselev på Nasjonalt beredskaps- og krisehåndteringskurs i regi av Forsvarets Høgskole og Politihøgskolen. Gjennom kursets forelesninger, gruppearbeid og samtaler vokste spiren til denne oppgavens overordnede problemstilling frem. Jeg fikk nyss om en utvikling innen det juridiske grunnlaget for Forsvarets bistand til politiet, samt at hevingen av det generelle trusselnivået sommeren 2014 hadde ført med seg viktige erfaringer på det taktiske nivå. Da jeg tidligere har tjenestegjort ved Oslo og Akershus Heimevernsdistrikt 02, ble jeg nysgjerrig på om det lokale samarbeidet mellom Forsvaret og Oslo Politidistrikt også var i endring – og således var prosessen i gang.

Når jeg nå straks før innlevering tenker tilbake, reflekterer jeg over den modningen som har funnet sted. Fra idé til undersøkelser, fra undersøkelser til analyse, og til slutt skriving. Dette har vært en modningsprosess der jeg utallige netter har våknet med formuleringer surrende i hodet. Jeg håper derfor at hodet nå slipper disse tankene, og at fokus dreies en annen vei. Når det er sagt, vil jeg si at det å være masterstudent ved FHS er et privilegium. En god porsjon selvdisciplin kreves selvsagt, men for min del har denne «reisen» vært veldig lærerik og utrolig interessant. Jeg ønsker å takke mine veiledere på IFS, Helge Danielsen og Magnus Håkenstad, for særdeles grundig og kyndig veiledning underveis. Dere har vært gode sparringspartnere. Videre vil jeg takke tidligere kollegaer som velvillig har stilt opp til intervjuer. Jeg vil også takke min kone Hege for tillatelsen til å isolere meg med oppgaven en uke på fjellet – det gjorde underverker for oppgaven.

I desember 2014 ble jeg hentet ut av undervisningen ved FHS. På telefon mottok jeg dårlig nytt – svigermor hadde fått alvorlig kreft med spredning, kun 69 år gammel. I det halvåret jeg har skrevet på denne oppgaven har min kone og jeg delvis vært samboere med «svigers», og jeg har således vært meget nær min svigermor i hennes kamp mot kreften. Min kullsjef på stabsskolen, Trond Sagen, ble kreftsyk våren 2014. Lørdag 16.mai 2015 mottok jeg den triste nyheten om at han hadde måttet gi tapt for sykdommen, i vår tid en ung mann. Jeg vil derfor dedisere denne oppgaven til alle som jobber med kreftbekjempelse – dere gjør en fantastisk innsats mot en sykdom som rammer tilfeldig og i mange tilfeller særdeles urettferdig!

Nesodden, 21. mai 2015

André Berg Thomstad

Abstract

The purpose of this study is to examine if the aftermath of the terrorist attack against the executive government quarter in Oslo on the 22. July 2011 has influenced the local cooperation between the Norwegian civilian police and the Norwegian armed forces. The terrorist attack in Oslo in 2011 revealed shortcomings in the ability of the authorities to maintain and uphold a safe public environment, and that the readiness for a terrorist attack was poor. The examination committee of the 22. July disaster stated that the governmental crisis management had to improve. The committee observed that the intergovernmental ability to coordinate and to cooperate had been deficient, and that the ability to acknowledge risks and to learn from exercises had been poor. The analysis and findings of this study confirms a development where the intergovernmental cooperation and coordination between the police Directorate and the Armed Forces Operational Headquarter to a large degree has improved since 2011. The study also confirms an improvement in the cooperation between the local authorities, and concludes that the police in Oslo and the local military units ready to support the police to some degree has improved because of the terror on the 22. July 2011.

Sammendrag

Denne studiens hensikt er å undersøke om Garden og HV-02 sin evne til å yte håndhevelsesbistand til Oslo Politidistrikt er endret som følge av terrorangrepet 22. juli 2011. Denne hendelsen avdekket store mangler innen samfunnets evne til å håndtere alvorlige og særlig skadevoldende hendelser. 22.juli-kommisjonen kritiserte det tverrsektorielle samarbeidet mellom politiet og Forsvaret, herunder evnen til å koordinere og samhandle, og evnen til å erkjenne risiko og til å ta lærdom av øvelser. Når Forsvaret skal støtte politiet i fredstid med vakthold og sikring, reguleres dette i skrivende stund som håndhevelsesbistand gjennom Bistandsinstruksen. Rammevilkårene for det lokale samarbeidet mellom politiet og Forsvaret etableres både på et juridisk og et operativt grunnlag. Således er både hjemmelsgrunnlaget for håndhevelsesbistand og utviklingen på det overordnede nivå undersøkt, i tillegg til utviklingen på det lokale nivået.

Kildegrunnlaget har vært ugraderte offentlige rapporter, stortingsmeldinger og proposisjoner, samt forskningsbasert litteratur og kvalitative dybdeintervjuer. I den hensikt å få frem flest mulig nyanser rundt den overordnede problemstillingen, går denne oppgaven i dybden av de tre studieobjektene. For å muliggjøre «måling» og gi et helhetlig bilde er studieobjektene undersøkt gjennom seks utledete forskningsspørsmål. Disse spørsmålene undersøker endringer på overordnet nivå, samt kommunikasjon og tillitt, relasjoner, øvelser og trening, kompetanse og responsevne på taktisk nivå.

Med basis i analysen og denne oppgavens funn kan det stadfestes at kvalitet og hastighet i prosessen rundt bistandsanmodninger i stor grad er bedret de siste årene. Særsilt gjelder dette forhåndsdelegert myndighet til det operasjonelle nivå og det juridiske grunnlaget for Forsvarets bistand til politiet. Denne endringen synes å være en utvikling over tid heller enn en direkte følge av 22. juli 2011 – selv om også denne hendelsen har påvirket utviklingen. Garden sin evne til å yte håndhevelsesbistand er i liten grad endret, men den er tydeliggjort gjennom Prop. 73S. Avdelingen viste god responsevne i 2011, og denne antas å være minst like god i dag. HV-02 sin evne til å yte håndhevelsesbistand er i noen grad endret, særsilt gjelder dette for Innsatstyrke Derby. Dette er en direkte følge av 22. juli 2011. Relasjonene mellom de militære avdelingene er i stor grad forbedret som en direkte følge av terroren i 2011. Samarbeidet mellom Garden og HV-02 på den ene siden, og OPD på den andre er i liten grad endret. Det var bra før 2011, og er fortsatt bra.

Innhold

Forord	3
Abstract	4
Sammendrag	5
Innhold	6
1 Innledning	7
1.1 BAKGRUNN.....	7
1.2 PROBLEMSTILLING	8
1.3 AVGRENSNING	10
1.4 FREMGANGSMÅTE	11
1.5 KILDEBRUK OG ANALYSE	14
1.6 OPPGAVENS STRUKTUR	19
2 Forsvarets bistand til politiet	21
2.1 GENERELT	21
2.2 FORSVARETS HJEMMELSGRUNNLAG FOR BRUK AV VÅPEN OG TVANGSMIDLER I FREDSTID	22
2.3 JURIDISKE ASPEKTER	26
2.4 OPPSUMMERING	29
3 Forsvarets beredskapsavdelinger i Oslo den 22. juli 2011	31
3.1 GENERELT	31
3.2 GARDEN	31
3.3 HV-02	34
3.4 AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER	38
4 Endringer på det operasjonelle nivå etter 22. juli 2011	42
4.1 GENERELT	42
4.2 ERFARINGSRAPPORTER FRA ØVELSER	43
4.3 KVALITET I BISTANDSPROESSEN	45
4.4 HASTIGHET I BISTANDSPROESSEN	46
4.5 KONKLUSJON	48
5 Endringer på det taktiske nivå etter 22. juli 2011	50
5.1 GENERELT	50
5.2 KOMMUNIKASJON OG TILLITT	50
5.3 RELASJONER	54
5.4 ØVELSER OG TRENING – EN FELLE ARENA?	57
5.5 KOMPETANSE INNEN HÅNDHEVELSESBISTAND TIL POLITIET	59
5.6 RESPONSEVNE.....	61
5.7 KONKLUSJON	64
6 Avslutning	68
6.1 KONKLUSJON	68
6.2 VIDERE FORSKNING	72
Litteraturliste	74
VEDLEGG A FORKORTELSER	78
VEDLEGG B INTERVJUOBJEKTER	80
VEDLEGG C INFORMASJONSSKRIV MED SAMTYKKEERKLÆRING.....	82
VEDLEGG D INTERVJUGUIDE	84

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Tema for denne oppgaven er hvilke endringer terrorangrepet 22. juli 2011 har ført til innenfor samfunnets evne til å ta vare på samfunnssikkerheten. Med samfunnssikkerhet menes her «den evne samfunnet som sådan har til å opprettholde viktige samfunnsfunksjoner og ivareta borgernes liv, helse og grunnleggende behov under ulike former for påkjenninger» (St.Meld.17, 2001-2002, s.4). Terrorangrepet i 2011 avdekket store mangler innen samfunnets evne til å håndtere alvorlige og særlig skadevoldende hendelser. Den regjeringsoppnevnte 22. juli kommisjonen observerte blant annet «evnen til å koordinere og samhandle har vært mangelfull» og «evnen til å erkjenne risiko og ta lærdom av øvelser har vært for liten» (NOU, 2012:14, s.450). Utfra observasjonene og kritikken kommisjonen fremmet mot både politiet og Forsvaret, kan det synes som om Norge i 2011 hadde lav beredskap for å ivareta samfunnssikkerheten.

Terrorangrepet i 2011 satte denne beredskapen på prøve, og kommisjonen stadfestet at blant andre Hans Majestet Kongens Garde (Garden) og Heimevernet (HV) kan være viktige ressurser for nød- og redningsetatene under alvorlige hendelser, men at dette forutsetter regelmessig trening, øving og koordinering (*ibid.* s.241). Blant de tiltak kommisjonen anbefalte var at det skulle «vurderes om Forsvaret skulle ha ytterligere støtteoppgaver til politiet ved terrorangrep» (*ibid.* s.458).

Allerede før kommisjonsrapporten forelå, var erfaringene fra terrorangrepet tatt inn i den nye Proposisjon 73S «*Et forsvar for vår tid*» (Prop. 73S), som ble fremmet for Stortinget for vedtak i mars 2012. I Prop. 73S understrekes det at «Forsvaret vil kunne ha en viktig oppgave i å bistå politiet» (Prop.73S, 2012, s.21). I den hensikt å tilrettelegge for effektiv ressursbruk for samfunnssikkerheten, vektlegger denne proposisjonen totalforsvaret og den gjensidig sivil-militære støtte og samordning (*ibid.* s.34). Videre vektlegges også tverrsektoriell beredskap og Forsvarets bistand spesielt til politiet» (*ibid.* s.54). Øvelser mellom Forsvaret og politiet skulle prioriteres på alle nivå (*ibid.* s.57). Garden ble gitt et nytt oppdrag i proposisjonen: «å hurtig kunne bistå politiet med sikringsoppdrag innenfor bistandsinstruksens rammer, og skal således trene med politiet og relevante avdelinger i Forsvaret» (*ibid.* s.91).

HV ble på sin side pålagt å tydeliggjøre oppdrag knyttet til vakthold og sikring av situasjonsbestemte og forhåndsdefinerte viktige objekter og infrastruktur i samfunnet (*ibid.* s.97).

Flere tiltak for å imøtekomme kritikken fra 22. juli-kommisjonen har vært synlige på nasjonalt nivå og i media. Dette gjelder spesielt justissektorens anskaffelse av nytt politihelikopter, og den økte helikopterberedskap i Forsvaret. Videre har Politiets Sikkerhetstjeneste (PST) og Etterretningstjenesten (ETJ) i samarbeid etablert det såkalte felles kontraterrorsenter. Det utredes også planer for å etablere et senter for politiets nasjonale beredskapsressurser i eller ved Oslo. Det som har vært lite synlig er om kritikken fra kommisjonen har ført til endringer i det lokale samarbeidet mellom politi og Forsvar, herunder Forsvarets lokale evne til å yte håndhevelsesbistand til politiet. Forsvaret har to store avdelinger i hovedstaden som er aktuelle for vakthold- og sikringsoppdrag innenfor rammen av håndhevelsesbistand til politiet: Garden og Oslo og Akershus Heimevernsdistrikt 02 (HV-02). Begge avdelingene er forventet å ha en responstid som gjør at de på kort varsel kan reagere på alvorlige hendelser eller kriser, men ingen av avdelingene er pålagt formell beredskap.

Hastighet og kvalitet i saksbehandlingen av bistandsanmodninger på overordnet nivå gir rammebetingelsene for hurtig respons, i særlig grad saksbehandlingen som går mellom Politidirektoratet (POD) og Forsvarets operative hovedkvarter (FOH). Bistand fra Forsvaret til politiet i fredstid er regulert gjennom Bistandsinstruksen, som også gir viktige rammebetingelser for Forsvarets respons. Politidistriktenes viktigste samarbeidspartner i Forsvaret er Heimevernet (POD, 2011, s.59). HV-02 er således Forsvarets lokale hovedsamarbeidspartner med Oslo Politidistrikt (OPD), og samarbeidet er regulert i en egen avtale. Garden, på sin side, har faste vakt- og honnør oppdrag ved de kongelige residenser, og har også regulert samarbeidet med politiet i forbindelse med disse objektene i en avtale med OPD (Intervju, Øie).

1.2 Problemstilling

Denne oppgavens overordnede problemstilling er: *I hvilken grad og hvordan har Garden og HV-02 sin evne til å yte håndhevelsesbistand til Oslo Politidistrikt endret seg som følge av terrorangrepet den 22. juli 2011?*

Hensikten med oppgaven er å undersøke om avdelingenes erfaringer fra 22. juli 2011, sammen med de tiltak og pålegg som er fremmet både i rapporter, stortingsmeldinger og proposisjoner faktisk har ført til at Forsvaret sammen med politiet i større grad erkjenner risiko og trussel mot samfunnssikkerheten. Er evnen til å koordinere og samhandle på lokalt nivå endret? Gjennomfører man i nødvendig grad tverrsektorielle øvelser, og tar man lærdom av dem?

Problemstillingen består av begrepene håndhevelsesbistand og terrorangrep.

Håndhevelsesbistand defineres til situasjoner der Forsvaret yter bistand til politiet med hovedsakelig vakthold og sikring i forbindelse med ettersøking og pågrepelse av farlige personer i den hensikt å avverge umiddelbar fare for noens liv eller helse. Videre kan Forsvaret yte bistand til politiet gjennom forebygging eller bekjempelse av terrorangrep med omfattende skadevirkning mot vesentlige samfunnsinteresser når en slik fare foreligger (Bistandsinstruksen, 2012, §13). Terrorisme, og således terrorangrep, kan defineres som: «en ikke-statlig aktørs strategiske bruk av vold – mot sivile eller ikke-stridende med den hensikt å spre frykt, skaffe oppmerksomhet om en politisk sak og å påvirke også andre enn de direkte ofrene for anslaget» (Romarheim, 2013, s.36).

Forebygging og håndtering av terrorisme er i fredstid politiet og justissektorens ansvar. Lokalt i hovedstaden er det OPD som har ansvaret for å håndtere alvorlige hendelser og terrorangrep. OPD besitter nasjonale beredskapsressurser, herunder Beredskapstroppen (BT) som er «politiets nasjonale innsatsenhet mot terror og organisert og annen alvorlig kriminalitet» (POD, 2011, s.41). Således har OPD, ved siden av å være landets største politidistrikt, godt med ressurser for å håndtere både alvorlige hendelser og kriminalitet.

I situasjoner der et terrorangrep er vurdert nært forestående eller i ferd med å bli gjennomført, kan politiets lokale ressurser raskt bli uttømt. Dette ble synlig under terroren den 22. juli 2011. I slike tilfeller har det aktuelle politidistriktet mulighet for å motta bistand fra blant annet andre politidistrikt eller Forsvaret. Som nevnt over er bistand fra Forsvaret til politiet regulert i Bistandsinstruksen. Proposisjon 79L «*Endringer i politiloven*» (Prop. 79L) er for tiden til vurdering i Stortinget. Hvis denne vedtas vil reguleringen av Forsvarets bistand til politiet for første gang bli lovregulert i selve Politiloven. Detaljene rundt både instruksen og forslaget til lovendringer skal vi se nærmere på i kapittel 2: Forsvarets bistand til politiet.

Ved behov for bistand synes det naturlig for OPD å henvende seg til Garden og HV-02. Først og fremst grunnet disse militære avdelingenes tilstedeværelse i Oslo, men også på bakgrunn av den økte vektleggingen av totalforsvaret, fokus på gjensidig sivil-militær støtte og oppgavene gitt i Prop. 73S. Alle disse forholdene forsterker inntrykket av at OPD ved behov først bør henvende seg til disse avdelingene for håndhevelsesbistand. I slike tilfeller er det særdeles viktig at de militære avdelingene faktisk er forberedt og har evnen til å bistå politidistriktet.

1.3 Avgrensning

Oppgaven er gjennom problemstillingen tydelig avgrenset både i type bistand og studieobjekter. Oppgaven avgrenses til håndhevelsesbistand ved alvorlige hendelser og terrorangrep. Med alvorlige hendelser menes her en hendelse som truer samfunnssikkerheten og kan ha følgende kjennetegn: «ekstraordinære påkjenning og tap, høy kompleksitet og gjensidig avhengighet mellom offentlige organisasjoner og potensial til å undergrave tillitt til vitale samfunnsfunksjoner» (Fimreite, Læg Reid & Rykkja, 2014, s.17).

Oppgaven utelukker sikkerhetspolitiske kriser der en annen stat truer med eller gjennomfører begrensede militære operasjoner mot norsk territorium eller norske interesser i den hensikt å påtvinge Norge sin vilje. Ansvar for sikkerhetspolitiske kriser og «ytre» trusler er tradisjonelt tillagt Forsvaret. Denne oppgaven inkluderer således alvorlige hendelser eller terrorangrep forårsaket av kriminelle eller ikke-statlige aktører der Justis- og Beredskapsdepartementet (JD) er lederdepartement. Oppgaven omhandler ikke avdelingenes evne til å løse lokale militære oppdrag under Beredskapsloven eller nasjonale kriser der Forsvarsdepartementet (FD) er utpekt som lederdepartement.

Forsvarsoppgave 9 er i fokus: «Bidra til ivaretagelse av samfunnssikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver» (Prop.73S, 2012, s.15). Denne oppgaven fokuserer på sikring av sivile objekter som del av håndhevelsesbistand til politiet, altså objekter som ikke er omfattet av Forsvarssjefens Nøkkelpunktdirektiv. Derfor utelukkes også vakt- og sikringsressurser fra Oslo Garnisonsforvaltning (OGF). Denne avdelingen bistår de forskjellige garnisonene i Oslo-området med vakt og sikring av militære objekter på militært område.

1.4 Fremgangsmåte

Denne oppgaven tar tidligere forskning med liknende tema ved FHS et steg videre. Denne forskningen omfattes blant annet av Morten Narums masteroppgave «*Heimevernet som bistandsressurs til politiet. Krieger eller politi?*» fra 2013, og Geir Pettersens masteroppgave «*Sivil-Militær samordning. Forsvarets støtte til politiet – alltid beredt?*» fra 2014. Narum konkluderer i sin oppgave med at HV ikke er i stand til å inneha rollen som både krieger og politi, og at daværende kompetanse- og ferdighetsnivå ikke var tilfredsstillende for å løse krevende skarpe oppdrag (Narum, 2013, s.75). Jeg vil undersøke om HVs evne til skarpe vakthold- og sikringsoppdrag som bistand til politiet er endret etter 22. juli 2011, og dermed også etter Narums funn fra 2013. Pettersen konkluderer i sin oppgave med at «Forsvaret forbereder seg godt til å støtte politiet i de avdelingene som har håndhevelsesbistand i sin oppdragsportefølje» (Pettersen, 2014, s.72). Studieobjektene i hans oppgave er FOH, Brigade Nord og Forsvarets spesialkommando (FSK), som er avdelinger på operasjonelt og taktisk nivå. FSK anses å være en strategisk ressurs (*ibid.* s.9). Han har valgt disse enhetene for å få et helhetlig bilde av Forsvarets forberedelser. Pettersen anbefaler videre og mer spesifikk forskning på emnet særlig rettet inn mot kapasiteter eller avdelinger. Jeg tar tak i dette, og går med denne oppgaven nedover i etatsnivåene for å undersøke detaljer, i den hensikt å avdekke endringer i studieobjektens samhandling med og evne til å yte håndhevelsesbistand til et politidistrikt etter 22. juli 2011. Mine studieobjekter er Garden, HV-02 og OPD.

Valg av metode er avhengig av hva man faktisk skal undersøke (Repstad, 2007, s.15). Garden og HV-02 skal ved behov kunne bistå politiet innenfor samfunnssikkerhetsfeltet, for eksempel ved et terrorangrep i Oslo. Jeg vil gå i dybden av de to avdelingene for å få frem flest mulig nyanser rundt den overordnede problemstillingen. Med dybde mener jeg her at jeg skal studere den helheten studieobjektene representerer med tanke på den lokale evnen til å håndtere et terrorangrep i Oslo.

For å gi et mer helhetlig bilde av Garden og HV-02 sin evne til å yte håndhevelsesbistand har jeg utledet seks forskningsspørsmål som operasjonaliserer den overordnede problemstillingen. På denne måten har jeg valgt ut områder som synes viktige for evnen til å yte håndhevelsesbistand. Dette letter analysearbeidet i oppgaven, og gjør det mulig å finne endringer fra 2011 og frem til i dag. Spørsmålene er:

- Hvordan er kvalitet og hastighet i anmodningsprosessen endret på overordnet nivå?
- I hvilken grad er kommunikasjon og tillitt mellom studieobjektene endret?
- Hvordan er relasjonene mellom studieobjektene endret?
- I hvilken grad deltar Garden, HV-02 og OPD på regelmessige felles øvelser?
- Hvordan bygger Garden og HV-02 kompetanse innen håndhevelsesbistand?
- I hvilken grad er Garden og HV-02 sin responstid ved behov for håndhevelsesbistand endret?

Det første forskningsspørsmålet undersøker forutsetningene for at Garden og HV-02 skal kunne yte effektiv og presis håndhevelsesbistand til OPD. Saksbehandling på overordnet nivå legger forutsetninger for responstid, samtrening og koordinering av planer. Dette fastslås i stor grad av Politidirektoratet (POD) og Forsvarets operative hovedkvarter (FOH). Med responstid menes i denne oppgaven en avdelings evne til hurtig å reagere på et varsel eller andre inngangsverdier, og deretter sette opp, utruste, rykke ut og løse oppdrag innen håndhevelsesbistand til politiet. De fire neste spørsmålene er direkte knyttet opp mot 22. juli-kommisjonens observasjoner om manglende evne til å erkjenne risiko og ta lærdom av øvelser, samt påstanden om at evnen til å koordinere og samhandle hadde vært for svak (NOU, 2012:14, s.450). Jeg vil ta tak i disse observasjonene på bakgrunn av nettopp samtrening mellom studieobjektene, og eventuelle lærdommer fra øvelser. Videre er kommunikasjon og tillitt viktige elementer for å samarbeide, og således undersøker jeg om viljen til å koordinere og samhandle har blitt påvirket som følge av terrorangrepet i 2011. Det siste spørsmålet er direkte relatert til Garden og HV-02 sin evne til å respondere hurtig når det er behov for det. Hvis de skal være relevante til vakthold- og sikringsoppdrag som bistand til politiet, må de inneha denne responsevnen.

Det er en generell oppfatning i beredskapsmiljøene i politiet og Forsvaret at det siden 22. juli 2011 ikke har skjedd mange endringer innenfor samfunnssikkerhetsfeltet. Oppgavens funn kan være med på å bekrefte en generell utvikling, eller mangelen på denne, innenfor myndighetenes evne til å opprettholde samfunnssikkerheten. Dette gjelder i særlig grad Forsvarets evne til å bistå politiet lokalt med å håndtere trusler og avverging av terrorangrep. Dette er forankret i den sterke kritikken mot spesielt politi, og i noen grad Forsvaret, i denne oppgaven hovedsakelig representert ved 22. juli-kommisjonens rapport og observasjoner. Spørsmålet er om den «varme beredskapsvinden» som oppstod etter

terroren i 2011 har ført til bedre samarbeid mellom politi og Forsvar, og om justis- og forsvarssektoren har evnet å gjøre noe med den generelle evnen til å respondere på et terrorangrep. Denne oppgaven frembringer ny systematisk kunnskap om nettopp utviklingen på dette feltet etter 22. juli 2011. Oppgavens funn danner også et grunnlag for å kunne si noe om hva som skal til for at tverrsektorielle endringer blir gjennomført innenfor samfunnssikkerhetsfeltet. Så gjenstår det å se om det tverrsektorielle samarbeidet har evnet å forenkle prosesser i den hensikt å tilrettelegge for hurtig reaksjon? Har det tverrsektorielle samarbeidet evnet å tilrettelegge for tettere samarbeid mellom både Forsvarets avdelinger, og mellom Forsvaret og politiet? For å danne et bakgrunnstappe for studieobjektene mulige endringer, vil jeg også gå igjennom utviklingen mellom FOH og POD. Rammevilkårene fastsatt av dette kommandonivået tilrettelegger for studieobjektene evne til å yte og motta håndhevelsesbistand.

Jeg søker empiriske funn som kan besvare de seks forskningsspørsmålene, og jobber ikke ut fra en hypotese. Jeg benytter derfor en induktiv tilnærming, altså fra empiri til teori (Jacobsen, 2005, s.29). På denne måten legger jeg grunnlaget for oppgavens konklusjoner, og gir muligheten for å etablere en hypotese for utviklingen innen samfunnssikkerhetsfeltet som følge av 22. juli 2011. HV-02 er også politiets viktigste samarbeidspartner i Asker og Bærum PD (ABPD), Romerike PD (RPD) og Follo PD (FPD). Således kan oppgavens konklusjoner generaliseres for samarbeidet mellom Forsvar og politi også i disse politidistriktene, og med en viss sannsynlighet for resten av politidistriktene i Norge. Med denne oppgaven undersøker jeg om det har skjedd en utvikling innenfor samfunnssikkerhetsfeltet i Oslo fra 2011 og frem til 2015, altså utvikling over tid. Dette betyr at jeg både skal undersøke og forsøke å forstå samspillet mellom studieobjektene og den sammenhengen de inngår i. Dette gir en holistisk tilnærming i større grad enn en individualistisk. Med holistisk menes her at «fenomener må forstås som et komplekst samspill mellom enkeltindivider og den spesielle sammenhengen de inngår i» (*ibid.*, s.31).

Jeg undersøker hvordan sentrale tjenestemenn som tjenestegjorde ved studieobjektene den 22. juli 2011 tolker virkeligheten rundt innsatsen denne dagen. Videre vil jeg undersøke hvordan de samme tjenestemennene i dag tolker virkeligheten, og om det har skjedd en endring i evnen til å yte håndhevelsesbistand. Dette har jeg gjort ved å gjennomføre åpne

individuelle intervjuer av tjenestemennene. Med åpent intervju menes her en samtale hvor jeg som undersøger på den ene siden, og tjenestemennene på den andre prater sammen i en vanlig dialog (*ibid.*, s.142). I den hensikt å fremheve problemstillingens relevans, har jeg også benyttet dokumentanalyse av forskningsbasert litteratur og offentlige dokumenter som er relevant innenfor både 22. juli 2011 og samfunnssikkerhetsfeltet mer generelt. Jeg søker således svar i form av ord fremfor tall.

For å få tak i hvordan tjenestemennene konstruerer sin virkelighet har jeg valgt et forskningsopplegg som vektlegger at jeg skal forsøke å forstå de jeg intervjuer. Dette krever at jeg velger nærhet til intervjuobjektene fremfor distanse. Selve forskningsopplegget er således ikke hogget i stein fra starten av, da de funnene jeg gjør i stor grad vil konstruere oppgavens virkelighet. Dette krever et fleksibelt forskningsopplegg (*ibid.*, s.32).

De ovennevnte metodiske valgene fører således til at jeg har valgt et kvalitativt undersøkelsesopplegg med et intensivt design. Jeg gjennomfører derfor dybdeintervjuer av noen få intervjuobjekter i forbindelse med deres oppfatning av innsatsen den 22. juli 2011, og deres oppfatninger rundt mulige endringer i ettertid (*ibid.*, 88). Opplegget er altså avgrenset i tid og rom. Videre vil opplegget belyse den overordnede problemstillingen fra flere ulike ståsteder. Oppgaven benytter seg av tre studieobjekter fra to forskjellige etater, og henter i tillegg inn informasjon fra det overordnede nivå i den hensikt å etablere et noe bredere perspektiv på virkeligheten.

1.5 Kildebruk og analyse

Intervjuobjektene er valgt ut grunnet deres sentrale posisjon til beslutninger den 22. juli 2011. Disse beslutningene omhandler hvilke tiltak som ble truffet som følge av angrepet, i forbindelse med Forsvarets bistandsoperasjon til støtte for politiet. Intervjuobjektene utgjør i stor grad ledernivået i Garden, HV-02 og OPD. Flere av intervjuobjektene innehar de samme stillingene i dag, noe som tilrettelegger for kunnskap om de endringene forskningsopplegget etterspør. Intervjuobjektene er gjengitt med fullt navn og hvilken stilling de hadde og har, i den hensikt å gi oppgaven mer troverdighet enn ved å benytte anonyme kilder.

Før intervjuene ble gjennomført ble intervjuguide og samtykkeerklæring sendt ut til samtlige intervjuobjekter. Alle har skrevet under erklæringen, og har således samtykket til intervju, at det de forteller og mener kan benyttes i denne oppgaven, og at intervjuet lagres i inntil to år. Samtlige intervjuer er tatt opp på diktafon og lagret på en ekstern harddisk.

Forskningsopplegget ble innsendt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) for godkjenning. NSD tok personlig kontakt med meg og var spesielt interessert i hvem som skulle intervjues og hvordan lydfilene skulle lagres. Etter forklaring om både hvem som var intervjuobjektene og at lydfilene skulle lagres på mitt kontor på Forsvarets Høgskole i låst skap, fikk jeg godkjenning for å gjennomføre opplegget. En sak som kan være av interesse for andre som senere skal skrive om forhold rundt 22. juli 2011, er at det er opprettet en slags komite som godkjenner intervjuer av berørte og pårørende i forbindelse med terrorangrepet i 2011. Dette er det altså NSD som skal godkjenne. Denne oppgaven benytter kun intervjuobjekter som satt i lederposisjon i forbindelse med terroren, og er ikke i kategorien direkte berørte eller pårørende til ofrene.

Intervjuene ble gjennomført etter forhåndsavtale på intervjuobjektens egne kontor. Ett intervju ble gjennomført på et møterom på FHS, da vedkommende tjenestegjør ved FOH, og var på et møte i Oslo den samme dagen. Intervjuene forløp på den måten at intervjuguiden var rettesnoren for et strukturert intervju med hensikt å søke refleksjon rundt de samme temaene fra ulike hold. Flere tilleggs- og oppklarende spørsmål ble benyttet underveis, og en del detaljer ble ikke utdypet da intervjuobjektene visste at jeg hadde kjennskap til dem fra før. Det fremkommer ikke av intervjuene, eller min gjengivelse av dem, noen kompromitterende private opplysninger. Samtalene forløp som en faglig dialog, selv om intervjuobjektene tidvis uttrykte både kritikk og sterke meninger til innsatsen den 22. juli 2011, og utviklingen i ettertid.

Det er her på sin plass å avklare at jeg kjenner samtlige intervjuobjekter gjennom tjenestegjøring eller utdanning/ kursing. Intervjuobjektene er ikke valgt ut på bakgrunn av at jeg kjenner dem, men at de tilfeldigvis satt og sitter i de stillingene de gjør. At jeg kjenner dem er relatert til at jeg selv har jobbet i HV-02, eller at jeg tilfeldigvis har tjenestegjort med dem andre steder eller at vi har vært på kurs sammen gjennom justis- og forsvarssektoren. Med kjennskap og relasjoner følger både styrker og svakheter, såkalte

undersøkereffekter (Jacobsen, 2005, s.226). En styrke ved relasjoner er at intervjuobjektene har hatt større grunn til å stole på meg som intervjuer, og således åpnet seg og gitt uttrykk for sin virkelige mening. En annen styrke er at de selv har måttet fortelle «sannheten» vel vitende om at jeg har kunnskap om det samme systemet, og således ved behov vært i posisjon til å overprøve det de fortalte. En mulig svakhet er selvsagt at de kan ha snakket meg etter munnen og gitt meg en bekreftelse på mine egne standpunkter (Repstad, 2007, s.83). Dette får leseren vurdere selv, men etter min mening har det underveis kommet opp synspunkter jeg både er enig og uenig i, og disse er forsøkt brukt så objektivt som mulig i oppgavens analyse. Intervjuobjektene fremstår for meg med høy grad av integritet, og uten frykt for å si sin mening om det de oppfatter som virkeligheten.

Samtlige intervjuer er transkribert. Dette betyr at jeg gjennom møysommelig og tidkrevende arbeid har oversatt intervjuene fra lydopptak til tekst. Transkriberingen har forenklet analysearbeid i meget stor grad både når det gjelder enkelhet og oversikt ved det å forholde seg til det skrevne ord. Alternativet var å spole frem og tilbake i en lydfil, noe som for meg fremstod som mindre oversiktlig og unødvendig tidkrevende underveis i analysearbeidet. Transkriberingen har også gjort at intervjuet fremstår som mer troverdig og seriøst, og det er enklere å etterprøve både intervjuet og mitt analysearbeid. Dette har sannsynligvis påvirket min nøyaktighet i oppgaven. Så er selvsagt spørsmålet om analysearbeidet er gjennomført uten feil og mangler. Jeg har i denne oppgaven intervjuet 7 tjenestemenn. Som nevnt er dette de som hadde ansvaret for planleggingen og gjennomføringen av Garden og HV-02 sin bistand til OPD i 2011. Dette har vært et bevisst valg grunnet de stillingene de satt i 2011, og stillingene de bekler i dag. Det har ikke vært aktuelt å intervju andre og mindre sentrale tjenestemenn, da intervjuene har gitt utfyllende informasjon om både 22. juli 2011, og utviklingen i ettertid. Dette har tilrettelagt for gjennomførbarheten av oppgaven med tanke på nok tid til transkribering, analyse og skriving. Således har oppgaven etter min oppfatning stor grad av pålitelighet.

Oppgavens funn kommer hovedsakelig fra de intervjuene som er gjennomført. Intervjuobjektens refleksjoner og oppfatninger rundt den overordnede problemstillingen korrelerer i stor grad. Sammen med selve utvalget av intervjuobjekter mener jeg dette gir oppgavens funn god intern gyldighet, altså at dette må kunne oppfattes som riktig

(Jacobsen, 2005, s.214). Som nevnt representerer HV-02 Forsvaret som samarbeidspartner i flere politidistrikt. Mine funn synes i stor grad å kunne sammenlignes med disse, da de ser hvordan OPD gjennomfører sitt samarbeid med Forsvaret, og løser det på omtrent samme måte (Intervju, Wroldsen). Derfor er oppgavens eksterne gyldighet god mot disse politidistriktene. Det er stor sannsynlighet for at oppgavens funn rundt HV-02 sitt samarbeid med ovennevnte politidistrikter kan generaliseres for Forsvarets lokale samarbeid med politiet i samtlige politidistrikter i Norge. Dette gir empiri til en hypotese for dette samarbeidet som således kan generaliseres.

Når det gjelder mitt valg av skriftlige kilder er dette hovedsakelig basert på offentlige dokumenter, offentlige nettsider og forskningsbasert litteratur som er med på å kaste lys over oppgavens problemstilling. Slik dokumentasjon må i vårt samfunn kunne oppfattes som å være troverdige kilder. Flere av forskningsspørsmålene i oppgaven er direkte utledet fra NOU 2012:14 «*Rapport fra 22. juli-kommisjonen*», og er således en av oppgavens hovedkilder i tillegg til intervjuene. Rapporten avdekker mange av de feil og mangler som eksisterte i 2011, samtidig som den gir detaljert informasjon om hendelsesforløpet den 22. juli 2011. Rapporten gir anbefalinger om tiltak for å bedre samfunnets evne til å reagere hurtig på et terrorangrep, hovedsakelig på et overordnet nivå, men fremmer også kritikk mot manglende beredskap i HV-02. Rapporten gir ikke innblikk i de interne prosesser i Garden og HV-02, og hva som faktisk skjedde i disse avdelingene minutter og timer etter eksplosjonen i Regjeringskvartalet. Denne oppgaven henter frem til nå lite kjent informasjon om den interne prosessen i Garden og HV-02, og ikke minst flere detaljer om kontakten mellom Garden og HV-02 på den ene siden og mellom de militære avdelingene og OPD på den andre. Oppgaven har også funnet en feil i rapporten der den hevder HV-02 fikk ordre av FOH om å iverksette forsterkning av vaktholdet på Akershus Festning. I følge den daværende sjefen for HV-02 var det tidligere sjef for Forsvarsstaben/Operasjonsavdelingen (FST/O), Tor Rune Raabye, som ga den ordren (Intervju, Lauglo). Den ble i ettertid bekreftet muntlig av FOH, deretter skriftlig først søndag 24/7.

Et annet dokument sentralt for oppgaven er Prop. 73S «*Et forsvar for vår tid*» som beskriver de samfunnsmessige utviklingstrekk etter 22. juli 2011, og gir anbefalinger både til fremtidige oppgaver og struktur for Garden og HV-02. For å beskrive Forsvarets

hjemmelsgrunnlag for maktbruk i fredstid har jeg hovedsakelig benyttet «*Lov om militær politimyndighet i det militære forsvar*» sammen med «*Tjenestereglement for Forsvaret. Undergruppe 562. Instruks i fredstid for militærpolitiets virksomhet, befals politimyndighet, militære vakters bruk av våpen og tvangsmidler og opptreden ovenfor diplomater*». Både loven og tjenestereglementet gir utfyllende informasjon om hjemmelsgrunnlag og hvordan man som militær skal forholde seg til maktbruk i fredstid. Videre på dette feltet har jeg benyttet «Instruks for Forsvarets bistand til politiet» fra 2012 og den nye Prop. 79L «*Endringer i politiloven (bistand fra Forsvaret)*» for både å belyse hva håndhevelsesbistand dreier seg om, og for å belyse den siste tids utvikling og muligheten av at denne bistanden for første gang i historien blir lovfestet. Verdt å nevne av offentlige dokumenter er også øvingsrapporter utstedt av Politihøgskolen (PHS) i forbindelse med de siste års øvelser «Tyr» og «Gemini». Disse rapportene belyser i stor grad utfordringer ved prosessen rundt bistandsanmodninger, ikke minst praktiske utfordringer når Forsvaret skal bistå politiet.

I tillegg til de ovennevnte masteroppgavene til Narum og Pettersen har jeg benyttet forskningslitteratur som grunnlag for en rekke definisjoner og en dypere forståelse av samfunnsikkerhetsfeltet og dets juridiske utfordringer. Gjert Lage Dyndals «*Strategisk ledelse i krise og fred*» fra 2010 har flere kapitler som både har vært lærerike og gitt meg retningsnorer for oppgaven. Dette gjelder også i stor grad Tormod Heier og Anders Kjølbjergs «*Mellom fred og krig. Norsk militær krisehåndtering*» fra 2013, og Jacob Børresen, Gullow Gjeseth og Rolf Tamnes' Bind 5 av «*Norsk forsvarshistorie. Allianseforsvar i endring*» fra 2004. Denne litteraturen må kunne hevdes både å være troverdig og anerkjent.

Jeg har etter anbefaling av mine veiledere benyttet en dokumentar av journalisten Kjetil Stormark, «*Da terroren rammet Norge. 189 minutter som rystet verden*». Boka er basert på en mengde dybdeintervjuer av sentrale kilder i forbindelse med terrorangrepet i 2011. Boka er en gripende og levende skildring av hendelsene denne dagen. Mitt fokus i Stormarks bok har vært på HV-02 og Garden. Min fremstilling tangerer mye av de svakhetene som Stormark avdekker for HV-02 sin innsats den 22. juli 2011. Min oppgave får frem flere nyanser og har gått mer i dybden, og får således frem flere bakenforliggende årsaker til svakhetene. Etter mitt syn er derfor fremstillingen av HV-02 noe ubalansert.

Særlig gjelder dette HV-02 sin ledelse der en av områdesjefenes kritikk av ledelsen ensidig benyttes for å argumentere for tingenes elendige tilstand. Etter denne oppgavens funn kan det synes som om kritikken i liten grad treffer det nivået som etter min mening burde tatt ansvar for de feil og mangler som ble avdekket i HV-02 sin beredskap. Stormarks bok har lite informasjon om Gardens respons, og gir heller ingen detaljer om de tiltak denne avdelingen traff den 22. juli 2011. Dette kan selvsagt være grunnet at forfatteren ikke har fått tilgang på de nødvendige kildene, noe han selv også påpeker i forordet.

Før jeg nå går over på å beskrive oppgavens struktur og disposisjon er det verdt å nevne at denne oppgaven er ugradert. Med det følger både fordeler og ulemper. Fordelen er at jeg har muligheten av å treffe et bredere publikum enn ved en gradert versjon som antagelig kun vil treffe spesielt interesserte i forsvarssektoren. Ulempen er selvsagt at mye detaljert informasjon, som kan være viktig for å få frem nyanser, må utelates. Etter min personlige mening er dette ikke tilfellet.

1.6 Oppgavens struktur

I kapittel 1 redegjør jeg for oppgavens bakgrunn, presenterer den overordnede problemstillingen, og dennes relevans og avgrensning. Videre beskrives fremgangsmåte og operasjonalisering av problemstillingen gjennom seks utledete forskningsspørsmål. Disse spørsmålene forenkler analysearbeidet og gjør det mer systematisk. Avslutningsvis presenterer jeg oppgavens kildekritikk.

I kapittel 2 redegjør jeg for hvilket hjemmelsgrunnlag Forsvaret må forholde seg til når makt skal benyttes i fredstid i Norge. Videre redegjøres det for juridiske aspekter som angår Forsvarets støtte til politiet i fredstid, og utviklingen på denne fronten den siste tiden. Dette kapittelet gir leseren en forståelse av hva som har vært grunnlaget for den langvarige debatten rundt bruk av Forsvarets ressurser til støtte for politiet i fredstid.

I kapittel 3 redegjør jeg for Garden og HV-02 sin innsats den 22. juli 2011. Redegjørelsen gir leseren en innsikt i detaljer rundt avdelingenes tiltak og samarbeid med OPD under terrorangrepet i 2011, og hvilke feil og mangler som eventuelt ble avdekket.

Avslutningsvis i dette kapittelet gjør jeg noen betraktninger rundt innsatsen. Dette danner

utgangspunktet for oppgavens analyse, og om dagens evne til å yte håndhevelsbistand til OPD er endret på noen måte.

I kapittel 4 søker jeg svar på det første forskningsspørsmålet. Innledningsvis undersøker jeg utviklingen i anmodningsprosessen for bistand på det operasjonelle nivået etter 22. juli 2011. Videre drøftes utviklingen for å stadfeste om det har skjedd endringer innen kvalitet og hastighet i prosessen. Dette gir leseren en forståelse av hva kvalitet og hastighet på overordnet nivå betyr for å oppnå en hurtig og presis respons på det taktiske nivå.

På bakgrunn av intervjuene blir de fem siste forskningsspørsmålene undersøkt i kapittel 5. Kapitlet er i stor grad en empirisk undersøkelse, der jeg diskuterer oppgavens funn opp mot forskningsspørsmålene i den hensikt å finne eventuelle endringer som kan besvare oppgavens overordnede problemstilling. Diskusjonen gjennomføres med henblikk på studieobjektene status før 2011, og utviklingen både innen det juridiske grunnlaget og på det overordnede nivå.

I kapittel 6 presenterer jeg min konklusjon på oppgavens overordnede problemstilling. Til slutt presenteres noen ideer rundt videre forskning.

2 Forsvarets bistand til politiet

2.1 Generelt

I dette kapittelet redegjør jeg for det hjemmelsgrunnlaget Forsvaret må forholde seg til når makt skal benyttes i fredstid i Norge. Videre redegjør jeg for juridiske aspekter som angår Forsvarets støtte til politiet, og utviklingen på denne fronten den siste tiden.

De gjeldene nasjonale prinsipper for samfunnssikkerhets- og krisearbeid er de såkalte ansvar-, likhet- og nærhetsprinsippet.¹ Disse ble fastslått i 2002 gjennom Stortingsmelding nr.17 (2001-2002) «*Samfunnssikkerhet. Veien til et mindre sårbart samfunn*». I tillegg ble «samvirkeprinsippet» fremmet med Stortingsmelding nr. 29 «*Samfunnssikkerhet*» som fulgte året etter terroren i 2011. «Samvirkeprinsippet» stiller krav til at myndigheter, virksomhet eller etat har et selvstendig ansvar for å sikre et best mulig samvirke med relevante aktører og virksomheter i arbeidet med forebygging, beredskap og krisehåndtering» (Meld. St.29, 2011-2012, s.39).

På den ene siden tydeliggjør prinsippene det sektorielle ansvaret og hvordan samfunnssikkerhetsarbeidet skal utføres. På den annen side tydeliggjøres også myndighetenes krav til tverrsektorielt samarbeide. Dette forsterkes gjennom det moderniserte totalforsvarskonseptet der det fremheves at både sivile og militære ressurser skal nyttes på en best mulig måte for krisehåndtering i spekteret fra fred til krig (*ibid.* s.94).

I fredstid er det JD som har det overordnede ansvaret for samfunnssikkerhet og beredskap (Lango, Lægred & Rykkja, 2014, s.60). Etter 22. juli 2011 besluttet regjeringen at JD skulle være fast lederdepartement ved krisehåndtering i fredstid, noe som kun innebærer ansvaret for å lede og samordne krisestyringen i regjeringsapparatet. Ordningen gjelder med mindre annet blir anbefalt av Kriserådet, og besluttet av de aktuelle statsråder. Kriserådet skal forsterke regjeringsapparatets evne til å koordinere og lede helhetlig ved krisehåndtering, og består av fem faste medlemmer. Dette er regjeringsråden ved Statsministerens kontor, utenriksråden, og departementsrådene i Forsvars-, Helse- og

¹ Ansvarsprinsippet betyr at den som har et ansvar i en normalsituasjon også har et ansvar i tilfelle ekstraordinære hendelser. Likhetsprinsippet betyr at den organisasjon man operer med til daglig skal være mest mulig lik den organisasjon man har under kriser. Nærhetsprinsippet betyr at kriser skal håndteres på et lavest mulig nivå (St.Meld.17, 2001-2002, s.4).

omsorgs- og Justis- og beredskapsdepartementet (Bjerga & Håkenstad, 2013, s.62 og 63). Rådet kan styrkes med andre departementsråder eller ekspertise etter behov, alt avhengig av hvordan en krise forløper. Med krise menes her en situasjon definert til å preges av tre forhold: «(1) en følelse av at sentrale verdier er truet, (2) et behov for rask handling og en følelse av at noe må gjøres, (3) en følelse av usikkerhet» (Kjølberg, 2013, s.22).

Denne oppgaven tar utgangspunkt i kriser som «intenderte» eller bevisste handlinger som for eksempel sabotasje- og terroraksjoner (Aven, Boyesen, Njå, Olsen & Sandve, 2014, s.16). Disse må være av et såpass stort omfang at politiet har behov for bistand fra Forsvaret til vakthold og sikring av objekter eller områder. Dette kan vi beskrive som en «sivil» krise eller hendelse som er for «stor» for politiet og for «liten» for Forsvaret (Bjerga & Håkenstad, 2013, s.72). I litteraturen er slike kriser beskrevet som «gråsonetilfeller». Skillet mellom en «sivil», «militær» eller «sikkerhetspolitisk» krise fremstår således som usikkert. På grunn av en manglende omforent og tydelig regulering gir dette samtidig de politiske lederne en viss fleksibilitet når denne type kriser oppstår (*ibid.*). Med JD som lederdepartement i en krise må Forsvaret forholde seg til at terrorangrep og lignende handlinger ses på som en alvorlig type kriminalitet, som normalt skal håndteres av politiet i henhold til Politiloven. Hvordan må Forsvaret, herunder Garden og HV-02, forholde seg til en slik situasjon? La oss se nærmere på hvilket hjemmelsgrunnlag Forsvaret må forholde seg til når det gjelder bruk av makt i fredstid, også når det ytes håndhevelsesbistand til politiet.

2.2 Forsvarets hjemmelsgrunnlag for bruk av våpen og tvangsmidler i fredstid

«*Lov om politimyndighet i det norske forsvar*» fra 1988 gir Forsvarets personell hjemmel for å benytte makt i fredstid med såkalt militær politimyndighet. Formålet med militær politimyndighet er: «å forebygge handlinger som er i strid med norsk lov og militære bestemmelser, og dette gir hjemmel for bruk av tvangsmidler som pågripelse, ransaking, foreta beslag, bortvise eller å fjerne noen med makt» (TfF 562, 1996, s.27). Militær politimyndighet er utgangspunktet for både Garden og HV-02 sin utdanning innen trening i maktanvendelse (TIM). La oss gå noe mer i detalj rundt hjemmelsgrunnlaget i den hensikt å forstå kompleksiteten en militær vakt må forholde seg til ved oppdragsløsning.

Lov om militær politimyndighet gir militært befal med sersjants grad eller høyere, militærpoliti og militære vakter politimyndighet over alle som befinner seg på militært område eller oppholder seg i den umiddelbare nærhet til dette. (Lov om militær politimyndighet, 1988). Sentralt for utøvelsen av militær politimyndighet er at tvangsmidler alltid skal begrenses til det som anses nødvendig for situasjonen, og skal gjennomføres så «hensynsfullt, skånsomt og diskret som forholdene tillater» (TfF 562, 1996, s.24). Den som har militær politimyndighet kan innbringe personer og sette dem i arrest. Militære vakter kan i fredstid bevæpnes, og de bærer våpenet etter de bestemmelser som er angitt i den lokale vaktinstruks.

Når det gjelder militære vakters bruk av våpen i fredstid er hovedbestemmelsen at dette kun er tillatt i nødvergesituasjoner. Her kommer straffelovens §48 inn i bildet. Denne lovparagrafen gjelder ikke spesielt for militære vaktoppdrag på militært område, men for alle statens borgere også utenfor militært område. Den gir straffeunntatelse ved at man i nødverge kan utføre en handling som ellers ville brutt norsk lov, og således blitt sett på som en kriminell handling (Straffeloven, 1902). Altså ikke direkte et hjemmelsgrunnlag. Nødverge innebærer at en person som blir angrepet av en annen, aktivt kan forsvare sitt eget og andres liv. Et viktig moment i forbindelse med nødverge er at selve forsvarshandlingen må stoppe når den som angriper er stanset eller er uskadeliggjort. I det tilfelle at en nødvergesituasjon oppstår og våpenbruk blir aktuelt, må den militære vekten først vurdere bruk av andre lempeligere midler. Hvis allikevel vekten må skyte må han før skudd løsnes kontrollere at ikke uvedkommende kan komme til skade. Før han skyter skal han tilstrebe både å gi muntlig varsel og skyte varselskudd. (TfF 562, 1996, s.38). Når skudd rettes mot en angriper skal vekten tilstrebe å påføre ham minst mulig skade, ved for eksempel å skyte ham i bena (*ibid.*). Forsvaret utdanner alle vaktmannskaper i disse retningslinjene før de går sin første vakt.

De ovennevnte militære fredstidsbestemmelsene står i kontrast til militære doktriner som omhandler angrep mot militære mål hvor fienden skal nedkjempes, og hvor det ikke foreligger noe krav om nødverge. Fredstidsbestemmelsene er i stor grad en polisiær tilnærming. Mistenkte skal pågripes og ikke angripes, og det skal benyttes minst mulig makt. Utfordringen ved en slik polisiær tilnærming for forswarets personell er problematisert gjennom blant annet Morten Narums Masteroppgave fra 2013. Der stiller

han nettopp spørsmålet om HV er kriger eller politi? Her kan det være på sin plass å stille spørsmålet om ikke Gardens daglige oppdragsløsning, objektsikring av de Kongelige residenser, kan sammenlignes med nettopp HV og deres objektsikring når de støtter politiet? Er dette i større grad polisiær virksomhet enn militær aktivitet? Den tidligere Gardesjefen, daværende oberstløytnant Øie, var opptatt av dette da han begynte som sjef i 2012. Han iverksatte en revidering av Gardens planverk, i den hensikt å tydeliggjøre hva som var kjernen i Gardens oppdrag (Intervju, Øie). Således fikk han tydeliggjort hva som var Gardens hjemmelsgrunnlag, og hva gardesoldatene skulle forholde seg til.

Forsvarets retningslinjer for bruk av våpen i fredstid gjenspeiles i kravene i «*Våpeninstruks for politiet*». Denne instruksjonen påpeker at bruk av våpen anses som eneste utvei etter at lempeligere midler er forsøkt. Polititjenestemannen skal gi varsel om bruk av våpen, og må forsikre seg om at ikke utenforstående kan bli skadet når han skyter (Våpeninstruks, 1989). De militære retningslinjene stiller, som vi nettopp har sett, ytterligere et krav til vaktens bruk av våpen, og det er at han skal tilstrebe å skyte angriper for eksempel i bena i den hensikt å påføre ham minst mulig skade. (TfF 562, 1996, s.38). Således kan det umiddelbart se ut til at kravene for militære vakters bruk av våpen i fredstid faktisk er strengere enn det politiets våpeninstruks pålegger polititjenestemannen.

Straffeprosessloven gir også enhver av den norske stats borgere, inkludert militært personell, retten til å pågripe en mistenkt hvis man ser en straffbar handling bli utført. (Straffeprosessloven, 1981). Heimevernloven gir hjemmel for å bruke militært personell fra HV til vakthold og sikring i fredstid. Dette i den hensikt å avverge eller begrense omfattende anslag mot samfunnsinteresser (Heimevernloven, 1953). Loven fastslår at vakthold av sivile objekter i fredstid skal foregå som bistand til politiet, og således følge gjeldende instruks for Forsvarets bistand til politiet (Forskrift til lov om Heimevernet, 1999). Ikrafttredelse av den gjeldende Bistandsinstruksjonen var 22. juni 2012. Formålet med denne instruksjonen er å: «fastsette bestemmelser om Forsvarets bistand til politiet og gi aktuelle sjefer i Forsvaret og politiet retningslinjer for prosedyrer, samhandling og anmodning om bistand» (Bistandsinstruksjonen, 2012). Instruksjonen er gyldig for Forsvarets bistand til politiet i fred, krise og krig, og aktuelt for denne oppgaven er håndhevelsesbistand fra Garden og HV-02 til vakthold og sikring av kritisk infrastruktur.

Instruksen definerer bistand som: «enhver støtte i form av personell og/eller materiell» (*ibid.*). FD og JD kan i samråd gi eller delegere myndighet til for eksempel FOH og POD i den hensikt å gi retningslinjer for forhåndsplanlagt bistand. Forutsetningen for at Forsvaret kan bistå politiet er at det er forenlig med Forsvarets primæroppgaver, og at politiets egne ressurser er uttømt eller utilstrekkelige (*ibid.*). Ved en bistandsoperasjon er det den lokale politimester som både anmoder om bistand, og som har det overordnede ansvaret for operasjonen. Således kan politimesteren gi retningslinjer for oppdragsløsningen. Han bestemmer også om den militære avdelingen skal tildeles begrenset politimyndighet, og om de må operere etter politiets våpeninstruks (*ibid.*). Begrenset politimyndighet innebærer en politimyndighet som er begrenset i tid, saker og funksjoner (Politi-loven, 1995). For å ha kjennskap til både hva begrenset politimyndighet er, og hva politiets våpeninstruks går ut på, pålegger Bistandsinstruksen Forsvaret at relevant personell har kjennskap til hva politiets virksomhet omhandler, og at både Forsvaret og politiet gjensidig skal støtte hverandre i opplæringsformål. Forsvaret og politiet pålegges å trene sammen jevnlig, og skal tilstrebe koordinering av planverk og prosedyrer for forskjellige bistandsoperasjoner (Bistandsinstruksen, 2012).

Den reviderte instruks fra 2012 opererer med to typer bistand, alminnelig bistand og håndhevelsesbistand. Alminnelig bistand er som tidligere nevnt ikke tema for denne oppgaven. Håndhevelsesbistand omhandler ettersøking og pågripelse av farlige personer og forebygging og bekjempelse av omfattende anslag mot viktige samfunnsinteresser, herunder vakthold og sikring av objekter og infrastruktur (*ibid.*). Prosedyren for anmodning om håndhevelsesbistand er at den lokale politimester retter anmodningen via POD til JD, og deretter videre til FD for beslutning. Når denne beslutningen er fattet informerer FD både FOH og JD om sin beslutning, og den godkjente anmodningen returnerer til den aktuelle politimester. (*ibid.*). Normalt vil den lokale politimester og den aktuelle militære sjef fortløpende kommunisere underveis i prosessen, i den hensikt å øke Forsvarets evne til respons. I hastesaker kan Forsvaret iverksette både planlegging og forberedelser før den formelle beslutningen er fattet (*ibid.*).

«Plakaten på veggen» er kallenavnet på det som formelt heter «*Direktiver for militære befalingsmenn og militære sjef ved væpnet angrep på Norge*». Dette direktivet gir retningslinjer for hvordan befalingsmenn og militære sjef skal forholde seg til

mobilisering ved å yte sitt ytterste for å få de militære avdelingene opp å stå (Direktiver for befal mv. ved angrep på Norge, 1949). Dette gjelder ikke bare ved et åpenbart militært angrep på Norge, men også i situasjoner der såkalte «femtekolonnister» på ordre fra fremmed makt gjennomfører attentater eller sabotasje (*ibid.*). Direktivet pålegger også militære sjefer å samarbeide med politiet og andre sivile myndigheter om sikringsoppgaver etter de gjeldende bestemmelser. Dette direktivet er så vidt meg bekjent ikke benyttet i nyere tid, men utfra retningslinjene er det tydelig at både befalingsmenn og militære sjefer i stor grad pålegges å vise initiativ i uoversiktlige situasjoner. Jeg tolker det slik at dette initiativet skal sikre at nødvendige tiltak for å sette opp de militære avdelingene besluttet raskt, uten krav til å ha full situasjonsforståelse – også under attentater og sabotasje. Svakheten ved direktivet og en eventuell bruk av det er nettopp at det ikke er brukt i nyere tid. Min oppfatning og erfaring fra Forsvaret er at «plakaten på veggen» i stor grad er relatert til erfaringene fra 9. april 1940, og dermed primært også relatert til en invasjon av Norge.

Som vi ser er det «teoretiske» grunnlaget for hvordan og når en vaktssoldat kan bruke makt i fredstid relativt komplekst og omfattende. Dette har ført til at trening i maktanvendelse (TIM) er sentralt både for HV-02 og Garderegimentene sine mannskaper og befal (Intervjuer, Andberg og Øie). De som skal delta i vaktssoldat- og sikringsoppgaver utdannes innen TIM, i tillegg til andre militære teknikker og ferdigheter, før de fysisk skal inn å løse oppdrag. Det juridiske grunnlaget, kan på tross av kompleksitet, allikevel synes relativt klart. Så er spørsmålet om det mellom FD og JD er tverrsektoriell enighet om det? Har det vært og er det enkelt for politiet å be om bistand fra Forsvaret når dette blir definert som nødvendig? La oss se nærmere på debatten rundt dette tverrsektorielle samarbeidet?

2.3 Juridiske aspekter

Politiet og Forsvaret utgjør statens maktapparat. Politiet har ansvar for å fremme og befeste borgernes sikkerhet, herunder å «beskytte person, eiendom og fellesgoder og verne om all lovlig virksomhet, opprettholde den offentlige orden og sikkerhet og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet» (Politoloven, 1995). Forsvaret på sin side har ansvaret for å «forsvare Norge og norske interesser og verdier mot eksterne trusler og angrep

(Prop.73S, 2012, s.7). På den ene siden kan en således hevde at politiet har ansvaret for trusler innenfor Norges landegrenser, de såkalte «indre» trusler, og at Forsvaret har ansvaret for de som truer våre landegrenser, de «ytre» trusler. På den annen side fastslår mange offentlige dokumenter og ordninger at Forsvaret i tillegg kan benyttes når samfunnet i fredstid settes på alvorlige prøver, eksemplifisert gjennom Prop. 73S: «Samtidig råder Forsvaret over mange kapasiteter som kan utgjøre viktige bidrag i andre krisesituasjoner. Alle samfunnets ressurser må kunne settes inn i samlet innsats hvis vårt samfunn stilles på alvorlig prøver» (*ibid.* s.8).

Dette kompliseres når Grunnlovens §101 fastslår at Norges regjering ikke kan bruke militær makt mot statens borgere, med mindre dette er forankret i en lov eller en folkemengde forstyrrer den alminnelige ro og orden og at de ved påtale fra myndighetene ikke fjerner seg. (Grunnloven, 1814). Begrensningene gjennom §101 må forstås som et behov for politisk kontroll med de væpnede styrkene, og den innebygde frykten for at statens mest potente apparat selv overtar styringen av nasjonen den skal beskytte (Heieraas, 2010, s.92). Her må man også ta med i betraktningen at dette er skrevet i 1814, og at den politiske kontrollen med det militære i stor grad var svakere enn i dag. Med stor sannsynlighet hadde kongen en sterk relasjon til militærmakten, og således synes paragrafens hensikt å begrense statsoverhodets makt, slik at denne ikke skulle ta loven i egne hender. Endringer i Grunnloven er ikke gjort på dagen, så når denne paragrafen har fått bli stående i alle disse årene kan det på den ene siden fremheve hvor viktig politikerne har ment det har vært å beholde kontroll over statens maktapparat. Hvis en løsner på denne kontrollen kan maktapparatet etter hvert utvikle sin egen agenda, og ved misnøye med landets politikk gjennomføre såkalt statskupp og ta over kontrollen. På den annen side kan en hevde at i dagens «gjennomsiktige» samfunn utøves politisk kontroll gjennom for eksempel seleksjon og tilsetting av ledere i politiet og i Forsvaret. Viktigst er kanskje Politidirektøren og Sjef FOH.

Historisk sett har §101 lagt begrensninger for bruken av militære ressurser som bidrag til samfunnssikkerheten nasjonalt, og vært gjenstand for en debatt mellom forsvars- og justissektoren. Blant annet omtaler paragrafens tredje ledd lovbestemmelser som angår opprør. Det eksisterer ingen omforent eller uttømmende beskrivelse og stadfestelse av hva opprør egentlig innebærer. Mangelen på begrepsdefinisjoner og en forent oppfatning

av lovens bokstav har ført til en tverrsektoriell uenighet. Denne uenigheten kom tydelig frem gjennom debatten om bruken av ressurser fra Forsvaret under Alta-saken/ Stillaaksjonen i 1979 (Børresen, Gjeseth & Tamnes, 2004, s.246-247). Et annet historisk eksempel som trekkes frem av Bjørn Olav Heieraas og som bidrar til uenigheten om bruken av Forsvaret til bistand til politiet i fredstid er det såkalte Menstad-slaget nær Skien i juni 1931. (Heieraas, 2010, s.96). Under denne hendelsen synes det som om regjeringen tok parti med arbeidsgiversiden, og sendte statens skarpeste virkemiddel – militære styrker for å avhjelpe situasjonen. Heieraas hevder også at effekten av dette slaget ble forsterket av en likende hendelse i Ådalen i Sverige en måned tidligere. Selv om ikke Forsvaret ble satt inn i Menstad-slaget skapte denne situasjonen stor debatt om hvordan slike hendelser skal håndteres, og har til dels farget diskusjonen som har gått mellom justis- og forsvarssektoren i mange år. Etter 1970 har det vært en oppmykning når det gjelder Forsvarets støtte til politiet, og samfunnet generelt, og nye trusselbilder har ført til at de sterke motsetningene har blitt svakere. Forsvaret har på flere områder fått et selvstendig ansvar som er nedfelt i lov, for eksempel ansvaret for kyst- og grensevakt der militært personell har blitt tildelt begrenset politimyndighet.

Når det gjelder stadfesting og beskrivelse av Forsvarets myndighetsutøvelse ved håndhevelsesbistand til politiet ved alvorlige hendelser og terrorangrep, har dette vært gjenstand for både lang saksbehandling og flere revisjoner. Arbeidet med å utvikle en instruks for Forsvarets bistand til politiet kan spores helt tilbake til 1986, da en arbeidsgruppe ble oppnevnt for å vurdere ulike sider ved ansvarsfordelingen mellom Forsvaret og politiet. I 1991 ble hjemmel for denne bistanden nedfelt i utkast til ny politilov, men justisministeren bestemte seg for å ta ut lovhjemmelen da den ble oppfattet som unødvendig, og at en for sterk regulering kunne gi mindre handlefrihet. (Børresen et al., s.280). Dette gjentok seg i 1995. Først i 1998 ble det vedtatt en instruks for dette samarbeidet, og den endelige bistandsinstruksen ble vedtatt i 2003. Denne er revidert flere ganger, og sist som følge av terroren 22. juli 2011 (NOU, 2012:14, s. 246). Den gjeldende instruksen hadde ikrafttredelse i juni 2012.

Grunnet den årelange diskusjonen rundt tolkningen av §101 fremmet også 22. juli-kommisjonen forslag om å utrede behovet for å lovfeste Forsvarets bistand til politiet i fredstid (*ibid.*). FD fremmet i 2013 et utkast til en ny lov som skulle regulere bistanden

fra Forsvaret til politiet, men dette ble også forkastet. JD og FD utarbeidet enda et utkast som har endt opp i Prop. 79 L «*Endringer i politiloven (bistand fra Forsvaret)*». Dette ble fremmet Stortinget for høring 27. mars 2015. Hensikten med lovforslaget er å forankre Forsvarets maktbruk i fredstid når de bistår politiet i en lovbestemmelse, og således nettopp oppfylle kravet i Grunnlovens §101 (Prop. 79L, 2015, s.5). Selve lovforslaget kommer med endringer til den eksisterende Politiloven, og tar inn at militært personell som bistår politiet kan tildeles begrenset politimyndighet, og begge bistandsformene tas inn og beskrives (*ibid.*, s.23). Hvis lovforslaget blir vedtatt av Norges lovgivende forsamling er dette første gang Forsvarets bistand til politiet blir forankret i Norges lover. I skrivende stund er det altså muligheter for at vi får en viktig juridisk endring i det tverrsektorielle samarbeidet mellom justis- og forsvarssektoren. En endring som med stor sannsynlighet vil gjøre det enklere for politiet å anmode om bistand, og enklere for Forsvaret å innvilge den.

2.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg redegjort for hjemmelsgrunnlaget Forsvaret må forholde seg til når makt skal benyttes i fredstid i Norge, og en del juridiske aspekter som angår Forsvarets støtte til politiet. Jeg har også undersøkt utviklingen innen det juridiske grunnlaget for Forsvarets støtte til politiet, så la oss nå kort oppsummere dette kapittelet før vi går videre til å beskrive Garden og HV-02 sin innsats den 22. juli 2011.

På militært område er Forsvarets hjemmelsgrunnlag for maktbruk i fredstid forankret i «*Lov om militær politimyndighet*». Denne gir Forsvaret et selvstendig ansvar for å utøve politimyndighet på militært område etter retningslinjer i loven, og i særdeleshet retningslinjene gitt i «*TjF 562*». Utenfor militært område er i dag hjemmelsgrunnlaget for Forsvarets maktbruk i fredstid ikke forankret i noen lovbestemmelser. Som vi har sett er det nå et lovforslag til høring på Stortinget. Dette lovforslaget, Prop. 79L «*Endringer i Politiloven (bistand fra Forsvaret)*», vil hvis det vedtas, utgjøre en betydelig endring for det tverrsektorielle samarbeidet mellom justis- og forsvarssektoren. Dette på grunnlag av at man for første gang oppfyller kravet i Grunnlovens §101 om lovhjemmel for Forsvarets bruk av makt mot statens borgere som bistand til politiet. Dette kan med stor sannsynlighet dempe dem langvarige debatten mellom de to sektorene.

I oppdragsløsning, både på og utenfor militært område, kan Forsvarets personell som borgere av staten påberope seg nødverge etter Straffeloven med §48 nødverge, samt benytte retten til å pågripe noen som treffes på fersk gjerning eller ferske spor med forankring i Straffeprosessloven. Heimevernloven muliggjør bruken av mannskaper fra HV til vakthold og sikring av sivil infrastruktur. Videre må Forsvaret, i all den tid situasjonen tilsier at JD er lederdepartement og beredskapslovgivningen ikke har tredd i kraft, også forholde seg til Politiloven med eventuelt begrenset politimyndighet og bruk av politiets våpeninstruks.

Med alle disse lovene, instruksene og bestemmelsene synes det omfattende hva det enkelte mannskap og befal må sette seg inn i før man løser vakthold- og sikringsoppdrag i Norge i fredstid. Den enkelte er ansvarlig for å påse at egne handlinger og opptreden er i henhold til gjeldende regelverk. Vi kan fastslå at Forsvarets hjemmelsgrunnlag for bruk av våpen og tvangsmidler i fredstid er sammensatt, i all den tid man må forberede seg på retningslinjene både på og utenfor militært område. Spørsmålet er om Garden og HV-02 har tid nok til å bygge kompetanse for alt dette, i tillegg til annen militær utdanning innen kunnskaper, ferdigheter og holdninger.

3 Forsvarets beredskapsavdelinger i Oslo den 22. juli 2011

3.1 Generelt

I dette kapittelet redegjør jeg for Garden og HV-02 sin innsats den 22. juli 2011. Deretter gjør jeg noen avsluttende betraktninger rundt avdelingenes innsats, og som gir en status for avdelingenes evne til å yte håndhevelsesbistand i 2011.

3.2 Garden

Terrorangrepet på Regjeringskvartalet kl. 1525 den 22. juli 2011 kom like overraskende på Forsvarets avdelinger som på resten av samfunnet. Garden var den militære avdelingen som var nærmest bombeeksplosjonen i Regjeringskvartalet.

Vaktkommandøren på slottet, som hadde vært i utenlandstjeneste og hørt detonasjoner tidligere, så røyken fra sentrum. Således hadde han en anelse om at dette var en viljestyrt handling, og iverksatte varsling (Intervju, Hagen). Den første formelle varslingen internt i Forsvaret ble utført av denne vaktkommandøren, som varslet Gardens operasjonssentral om eksplosjonen, og meddelte at han forberedte iverksettelse av forsterket vakthold rundt Slottet og de Kongelige residenser (NOU 2012:14, s.216).

Major Carl-Axel Hagen, Gardens operasjonsoffiser, kom etter kort tid til å lede Gardens operasjon i forbindelse med terroren. Han befant seg i bilen på ferie i Sandefjord da det smalt. Gardesjefen, Oberstløytnant Søbstad, var på ferie i utlandet (Intervju, Hagen). Før Garden rakk å varsle Hagen, ble han oppringt av en tidligere kollega som var brannmann ved Sentrum Brannstasjon rett ved Regjeringskvartalet. Han kunne meddele at stasjonen hadde fått trykket inn alle vinduene, og at det måtte være en bombe som hadde gått av. Brannmannen avsluttet samtalen med å si at: «Hvis ikke Forsvaret er varslet så må du gjøre det nå» og deretter la han på (*ibid.*). Major Hagen ringte så Garden hvor bataljonens nestkommanderende var høyeste offiser. I samtalen mellom dem var det usikkerhet rundt hva dette var, og hva Garden skulle gjøre. Hagen forteller at han tenkte at «er du i tvil så er du ikke i tvil – da må du bare trykke på den store røde knappen», så han la seg på rattet mot Oslo. Han fikk ordnet med politieskorte store deler av veien og ankom Gardens leir, Huseby i Oslo vest, etter kun en time og femten minutter (*ibid.*). Underveis hadde han fått kommunisert med vakthavende befal og fått iverksatt forsterkning av egne objekter med det personellet avdelingen hadde tilgjengelig i Huseby Leir.

Det hadde vært hovedvaktskifte den samme dagen, og den avtroppende vakten hadde ikke forlatt Huseby for permisjon. Det neste tiltaket Hagen iverksatte var å kalle inn alle gardesoldater tre timer eller mindre fra Oslo til tjeneste umiddelbart. Flere gardesoldater ble satt til å ringe rundt i henhold til varslingslistene, da Garden den gangen hadde manuell varsling. Mange gardesoldater meldte seg også til frivillig tjeneste, selv soldater på som var på permisjon på Vestlandet.

Innledningsvis var det stor usikkerhet i Garden om tiltakene som ble iverksatt. Nestkommanderende og Hagen samtalte med Gardesjefen på telefon, og de ble enige om at Hagen skulle lede operasjonen inntil videre. Han var selv usikker på tiltakene han iverksatte, og hevder at han reflekterte over det å ta sjansen, stole på magefølelsen. Han forteller han tenkte på hvordan kommandanten på Oscarsborg Festning 9. april 1940, Oberst Birger Eriksen, måtte ha følt det i all usikkerheten den gangen. Hvis tiltakene var feil, kunne det føre til en mindre lysende militær karriere. Hagen forteller at han besluttet å stole på både vaktkommandøren og brannmannen, som begge var Afghanistanveteraner, og fulgte magefølelsen, vel vitende om at tiltakene ville koste store summer penger. (*ibid.*).

Å etablere kommunikasjon mellom OPD og Garden ble prioritert høyt. Gardens vaktkommandør på Slottet informerte tidlig OPD operasjonssentral om at han iverksatte forsterket vakthold. OPD sin første kontakt med Forsvaret den 22. juli 2011 var nettopp denne samtalen som beskrives som en god henvendelse (Intervju, Fredriksen). Stabssjefen ved OPD, Johan Fredriksen sier at «dette var en av de få som lente seg fremover og faktisk tok ansvar ut fra egen funksjon og eget ansvarsområde, mens mange andre satt i ro fordi politiet ikke ringte» (*ibid.*). Gardens operasjonssentral informerte også OPD om at de sendte sin liaison ned til Grønland, da politiets liaison ikke hadde møtt på Huseby (Intervju, Hagen). Operasjonssentralen ved OPD var ikke klar til å motta Gardens liaison grunnet den enorme pågangen forårsaket av angrepet, men Major Hagen fikk sendt ned en erfaren kompanisjef som liaison. Han hadde ordre om å komme seg inn staben på Grønland snarest, og klarte det etter hvert (*ibid.*). Garden løste allerede vaktoppdrag og maktet å skalere opp som følge av angrepet, og den hurtige responsen og etableringen av kontakt med Oslopolitiet gjorde at samarbeidet fungerte godt (Intervju, Fredriksen). Major Hagen hadde i tillegg en opparbeidet relasjon med fungerende

stabssjef Einar Aas ved OPD, fra da Aas jobbet ved Asker og Bærum Politidistrikt. Hagen ringte den fungerende stabssjefen og fikk etablert en uformell kanal med ham. Denne relasjonen ble viktig for å løse utfordringer i den kommende operasjonen (Intervju, Hagen). Når ting måtte gå fort tok Hagen direkte kontakt med Aas, da veien gjennom operasjonssentralen tok for lang tid.

Gardens liaison var til enhver tid tilstede i operasjonssentralen ved OPD eller på møtene til stabssjefen, Johan Fredriksen. Dette ga Garden et sanntidsbilde på den informasjonen politiet satt med, noe som gjorde at de kunne se hvor politiet hadde behov for ressurser. Derfor kunne liaisonen, i dialog med Major Hagen, ta initiativ og tilby vaktpersonell der politiets ressurser var utilstrekkelige eller uttømt (*ibid.*). For eksempel ble det klart at politiet hadde behov for avløsning av vaktholdet ved Utenriksdepartementet (UD), og da informerte Gardens liaison at de hadde styrker klare til å overta oppdraget hvis OPD ønsket dette. Garden iverksatte vakthold og sikring av Regjeringskvartalet, Utenriksdepartementet og Miljøverndepartementet kl. 0600 den 23. juli 2011, sammen med HV-02 som sikret annet kritisk infrastruktur (Stormark, 2011, s.369). Gardens liaison videreformidlet også noe informasjon til HV-02 da dennes liaison innledningsvis ikke fikk tilgang til staben ved OPD (Intervju, Lauglo).

Bistandsoperasjonen ble planlagt kvelden fredag 22. juli og natten frem til iverksettelsestidspunktet. Oppdraget ble fremmet på et stabsmøte ved OPD, og dialogen med FOH, samt plankoordineringen med HV-02 var god (Intervju, Andberg). Det ble gjennomført et felles møte mellom Garden og ledelsen i HV-02, der de ble enige om hvordan oppdraget skulle løses (Intervjuer, Hagen og Andberg). HV-02 sendte områdesjefen i Sogn HV-område til Garden som «kjentmann», da hans område hadde ansvaret for Regjeringskvartalet som objekt (Intervju, Wroldsen). Garden på sin side tilrettela for at et HV-område kunne iverksette sin oppsetning i Huseby Leir, og starte forberedelser og trening på oppdrag. Vakthold- og sikringsoppdraget som ble iverksatt om morgenen lørdag 23. juli ble i all hovedsak avsluttet om morgenen mandag 25. juli, og gardesoldatene ble trukket tilbake til Huseby Leir.

Som de viktigste læringspunktene for Garden i forbindelse med terroren den 22. juli 2011, fremhever Major Hagen lokalt initiativ, erfarne offiserer og etablerte

beredskapsplaner som var øvet. I tillegg fremhever han viktigheten av soldater som vet hva beredskap er, som har levd med det lenge og som er villige til å stille opp selv om de ikke er innkalt (Intervju, Hagen). Videre fremheves den veletablerte relasjonen med OPD, i særlig grad de personlige relasjonene med nøkkelpersoner som en suksessfaktor. Som Hagen selv sier: «Du må ha noen med makt, myndighet og ikke minst vilje og evne til å ta avgjørelser hurtig» (*ibid.*). Denne type personell var på både Forsvars- og politisiden lokalt denne dagen, og de hadde gjennom tidligere samarbeid etablert gjensidig tillitt.

Som Gardens største utfordringer denne dagen fremhever Major Hagen at det innledningsvis var et ekstremt usikkert og uoversiktlig situasjonsbilde, der de ikke visste om det dreide seg om en ulykke eller en terrorhandling, og hvilket omfang dette hadde (*ibid.*). Totaloversikten var manglende. FOH mente innledningsvis avdelingene i Oslo måtte vite best, situasjonssenteret (SITSEN) i ledelsesbygget på Akershus ga ikke ut noen informasjon, og OPD hadde innledningsvis nok med seg selv. Det manglet en overordnet funksjon som satt med totalbildet på hvor ressursene befant seg, og hva det var behov for (*ibid.*).

3.3 HV-02

Den daværende sjefen for HV-02, Oberst Stein Erik Lauglo, satt i bilen utenfor postkontoret på Lysaker da han hørte smellet fra eksplosjonen i Regjeringskvartalet kl. 1525 fredag 22. juli 2011. Han ventet på kona som var inne på postkontoret et ærend (Intervju, Lauglo). Minutter senere meddelte radiokanalen P4 at det hadde vært en eksplosjon i Oslo sentrum. Lauglo forteller at han umiddelbart tenkte på en del av renoveringsarbeidene i Oslo sentrum der det ble gjennomført sprengning, men at det den neste halvtimen ble relativt klart at eksplosjonen ikke hadde «naturlige» årsaker. På vei hjem til leiligheten på Skøyen ble han oppringt av en vakthavende major i FOH. Han spurte om hvilke sanitetsressurser HV-02 hadde tilgjengelig. Denne telefonsamtalen ble den første av utallige denne ettermiddagen for Lauglo med konstant innkommende samtaler og meldinger (*ibid.*). Han snakket med deler av sin egen stab som var på vei hjem fra ferie, samt en rekke befal og områdesjefer både i Innsatsstyrke Derby og fra områdestrukturen. Alle samtalene gjorde at det var vanskelig å få tak i Lauglo på direkten. Innsatsstyrkene er den delen av HV som er best trent og utrustet, og som således

utgjør HVs reaksjonsstyrker – de med hurtig responsevne. Områdestrukturen består av en rekke heimevernsområder som kan sammenlignes med et lett infanterikompani med fire tropper med ca. 40 mann i hver tropp.

På Lutvann etablerte sjefen for Derby krisestab allerede kl. 1630. De hadde verken fått noen anmodning eller oppdrag, men fulgte med på situasjonen på eget initiativ, og det ble på dette tidspunktet klart at det ikke var behov for HV-02 sine sanitetsressurser – det var nok ressurser i Helse Øst og fra andre frivillige i Oslo og omegn (Stormark, 2011, s.106). Lauglo bestemte seg for å dra til Lutvann, og i det han passerte Bygdøylokket møtte han Beredskapstroppen sine biler på vei ut av Oslo. De hadde så høy fart at de krenget kraftig i svingen gjennom tunnelen under lokket. Pågangen fra de underordnede sjefene og avdelingene var stor, og spørsmålene haglet i forhold til om man skulle møte, hvor man skulle møte, og hvilke objekter som var aktuelle? Områdesjefene i Sogn HV-område og Sentrum HV-område fikk ca. kl. 1715, etter at de selv sterkt hadde anmodet om det, klarsignal fra Oberst Lauglo om å sette krisestab for sine avdelinger på Lutvann (*ibid.*, s.114). Ledelsen i HV-02 begynte å sette stab på Lutvann mellom kl. 1800 og 1900, og samtidig hadde sjefene for Sogn- og Sentrum HV-områder kommet seg til Lutvann. Situasjonsforståelsen av omfanget og at dette var et terrorangrep begynte å bli klart (Intervju, Lauglo). HV-02 hadde på dette tidspunktet enda ikke hørt noe fra forsvarsledelsen, og avvartet således informasjon og ordre om hva HV-02 skulle iverksette.

Nestkommanderende i FST/O, nåværende GIHV Tor Rune Raabye, ringte og spurte hva HV-02 hadde tilgjengelig med tanke på forsterket vakthold av Akershus Festning, der både den Integrerte Strategiske Ledelsen (FD og FST) satt og situasjonssenteret (SITSEN) var lokalisert. Kl.2000 ga han ordre til Oberst Lauglo om å kalle inn styrker. Ledelsen i HV-02 anerkjente behovet og ordren, men ville samtidig få FOH på banen slik at de ga den formelle ordren, noe de først gjorde skriftlig søndag 24/7. (*ibid.*).

Etter hvert hadde HV-02 oppnådd dialog med OPD på telefon. Dette hadde vært vanskelig da det ikke fantes graderte kommunikasjonsmuligheter, kun vanlig telefon, noe som gjorde at ledelsen ved HV-02 måtte stå i telefonkø sammen med alle andre som ville ha tak i Oslopolitiet. Dette medførte store problemer med å få HV-02 sin liaison inn til

staben ved OPD. Garden som hadde evnet å reagere hurtig på hendelsen hadde raskt lykkes i å etablere sin liaison ved OPD, og FOH hadde i tillegg sendt en liaison fra Spesialstyrkene (Intervju, Hagen). Lauglo fikk ikke sin liaison inn til staben ved OPD før HV-02 hadde styrker på plass ca. kl. 0500 lørdag 23. juli, og ble således til dels satt på sidelinjen, men ble i noen grad ivaretatt av liaisonen fra Garden (Intervju, Lauglo).

Ledelsen i Derby startet innkallingen av innsatstyrkepersonellet til objektsikring og forsterkning av Akershus Festning ca. kl. 2000. Ingen ordre om mobilisering var gitt tidligere, hvilket førte til et behov på ytterligere fire timer for oppsetting før oppdragsløsning kunne iverksettes (Stormark, 2011, s.328). Innsatstyrken hadde tilgjengelig materiell og våpen, men HV-02 hadde etter pålegg ingen kuppberedskapsammunisjon lagret på Lutvann (Intervju, Lauglo). HV-distriktet hadde vært «tro» mot pålagte ordrer fra GIHV og HV-staben gjennom flere år, med både innlevering av våpen, kuppberedskapsammunisjon og materiellet til alle HV-områdene (Intervju, Wroldsen). Dette lå nå lagret sentralt under forvaltning av Forsvarets Logistikkorganisasjon (FLO), og ble kun utlevert etter bestilling og treningssykluser. Til alt hell hadde HV-02 lagret restammunisjon på Lutvann etter tidligere treninger, selv om heller ikke dette var tillatt, og dette førte til at man hadde ammunisjon til det første oppdraget (Intervju, Lauglo).

OPD, som hadde en særdeles krevende politioperasjon gående, jobbet med å få avklart om de hadde behov for bistand fra Forsvaret, og hva slags ressurser de i så fall trengte. I og med at JD var slått ut ble det krevende for OPD å få godkjenning for bistandsanmodninger, men både Forsvarsministeren og Justisministeren var tidlig ute med informasjon om at bistandsanmodninger skulle bli innvilget umiddelbart – noe som skulle vise seg å være et godt grep (Intervju, Fredriksen). Det ble avklart at OPD trengte bistand til sikring av Regjeringskvartalet, som nå ble sett på som et åsted. I tillegg skulle Stortinget, Utenriksdepartementet og Miljøverndepartementet sikres av Forsvaret i den hensikt å frigjøre politiresurser til høyere prioriterte oppgaver enn sikring av infrastruktur. (*ibid.*).

Kl. 2224 fremmet OPD en muntlig anmodning om håndhevelsesbistand fra Forsvaret, og den innebar objektsikring i Oslo sentrum (NOU, 2012:14, s.244). Områdesjefene i Sogn

og Sentrum HV-områder fikk etter avklaring med Oberst Lauglo iverksatt varsling av sine avdelinger med fremmøte på Lutvann neste morgen kl. 0800 for befalet og kl. 0800 søndag 24. juli for mannskapene (Intervju, Lauglo). OPD så på objektsikringen som en viktig trygghetsskapende funksjon i Oslo sentrum de første timene og dagene etter terrorangrepet (Intervju, Fredriksen). Ved midnatt mellom fredag 22. juli og lørdag 23. juli hadde 150 soldater fra DERBY møtt frem, inkludert et skarpskytterlement fra Opplandske Heimevernsdistrikt 05 (HV-05). En tropp iverksatte forsterkningen av vaktholdet på Akershus Festning, drøye 7 timer etter selve terrorangrepet mot Regjeringskvartalet. Staben ved HV-02 fortsatte utover kvelden og natten planleggingen av den kommende håndhevelsesbistanden til OPD med oppdragsløsning fra kl. 0600 lørdag 23. juli I dialog med Garden og OPD ble det avklart hvem som skulle bemanne hvilke objekter utfra hvem som innledningsvis hadde mest ressurser (Intervju, Hagen). I tillegg til den første innsatsen fra Derby, Sogn- og Sentrum HV-områder ble 4 til 5 nye HV-områder pekt ut som avløsning utover uka, fordi ledelsen i HV-02 så for seg at operasjonen kunne vare inntil en uke frem i tid. Det var nå avklart at «kruttrøyken» hadde lagt seg og at gjerningsmannen var pågrepet. Med den informasjonen OPD nå satt på var det klart at sikringen var mer av et symbolsk behov enn et reelt (Intervju, Fredriksen).

Kl.0230 den 23. juli dro sjefen for Sogn HV-område til ledelsen i Garden i Huseby Leiren da det var avklart at Garden skulle sikre Regjeringskvartalet. Områdesjefen hadde selv ansvaret for Regjeringskvartalet som objekt, og var således HV-02 sin «kjentmann» på området. Han skulle «lede» Garden inn i stilling ved å gå igjennom planverket, og å gi anbefalinger til kompanisjefen fra Garden (Intervju, Lauglo).

Kl. 0600 om morgenen den 23. juli iverksatte Derby sikring av Stortinget i tillegg til det pågående oppdraget på Akershus Festning. På Stortinget valgte de å rykke inn «stille» med ett og ett lag for å overta fra politiet i den hensikt å ikke bli for sterkt synlige i bybildet (Stormark, 2011, s.353). Staben ved HV-02 og befalet i Sogn- og Sentrum HV-områder fortsatte sin planlegging. Det ble klart at Huseby Leir, etter tilbud fra Garden, og Sessvollmoen var stedene som skulle brukes til opptrening av de to HV-områdene før oppdragsløsning. Opptreningsfokuset ble lagt på innskyting av våpen, politiets våpeninstruks og en brief om opptreden i forhold til pressen (Intervju, Lauglo). Den tidskritiske situasjonen avdekket store mangler i materiellet til de to HV-områdene som

skulle først i oppdragsløsning. De manglet både ammunisjon, våpen og skuddsikre vester. Videre stilte man spørsmål til treningsstandarden da disse avdelingene «normalt» sett skulle ha en ukes oppsetting og trening før oppdragsløsning, noe som selvsagt var helt utelukket i den daværende situasjonen – de fikk 24 timer på seg for å klargjøre for oppdrag (Intervju, Wroldsen). Områdesjefene i Sogn- og Sentrum HV-områder brukte en del tid og ressurser på å få ut både materiell og ammunisjon, blant annet fra Heistadmoen på Kongsberg der FLO lagret en del av Osloavdelingenes materiell (Stormark, 2011, s.378). Denne mangelen på våpen, ammunisjon og materiell skulle vise seg å bli de viktigste lærepunktene for HV-02 etter operasjonene i forbindelse med 22. juli 2011 (Intervju, Lauglo).

Søndag 23. juli løste både Garden og Derby objektsikringsoppdragene sine, og mannskapene i Sogn- og Sentrum HV-områder møtte opp og iverksatte trening på oppdrag på henholdsvis Sessvollmoen og i Huseby Leir. Om kvelden samme dag gikk det en intens diskusjon ved OPD der flere polititopper hevdet det var viktig å avslutte oppdragene til de «tungt» bevæpnede soldatene i Oslos gater (Stormark, 2011, s.405). I 2200-tiden hørte Oberst Lauglo «ryktene» om hva som pågikk nede i byen, og han ringte Johan Fredriksen, stabssjef ved OPD, som kunne fortelle at det ikke ble noen videre oppdragsløsning. Bistanden fra Forsvaret til politiet skulle opphøre mandag morgen (Intervju, Lauglo). På et allmøte i Lutvann Leir kl. 2350 fikk mannskapene fra Sogn HV-område vite at oppdraget var kansellert (Stormark, 2011, s.406). Styrkene fra Garden og HV-02 ble trukket tilbake natt til mandag og mandag morgen. En tropp fra Sentrum HV-område fortsatte forsterkningen av vaktholdet på Akershus Festning, og avsluttet som siste avdeling oppdraget kl. 1800 mandag 25. juli.

3.4 Avsluttende betraktninger

La oss nå som avslutning på dette kapittelet gjøre noen betraktninger rundt innsatsen til Garden og HV-02.

Det militære overordnede nivå hadde ikke pålagt HV-02 en formell beredskap utover en forventet responstid på 24 timer (Intervju, Lauglo). På den ene siden bør det sies at HV-02 kunne hatt flere tropper fra Innsatsstyrken på plass etter kun to til fire timer hvis man umiddelbart hadde iverksatt varsling og satt krisestab (*ibid.*). Derfor kunne de relativt raskt løst vakt- og sikringsoppdrag i Oslo sentrum, som for eksempel oppdraget med

forsterkning av vaktholdet av det militære området på Akershus Festning. Et slikt oppdrag krevde ikke en anmodningsprosess om håndhevelsesbistand med godkjenning, men en ordre fra FOH. På den andre siden, hvis vi tar utgangspunkt i 24 timers beredskap sett opp mot en plutselig og uventet hendelse som et terrorangrep, er det klart at 24 timer er til liten nytte når det står om minutter. Det var i tillegg en fredag og ferietid, og hvis en legger dette sammen med det lave kravet til responstid kan en hevde at systemet overhodet ikke hadde tatt inn over seg muligheten at Norge skulle bli rammet av et terrorangrep med dette omfanget. Dette var synlig også på den logistiske siden der HV hadde måttet innlevere både kuppberedskapsammunisjon, våpen og sluttstykker og ikke minst viktig materiell (Intervju, Wroldsen). Dette skulle lagres sentralt og forvaltes av FLO for å spare penger. Således kan en hevde at såkalt effektivitet og økonomi gikk på bekostning av beredskap. Avdelingen var i utgangspunktet ikke beredt på hurtig innsats.

En slik «nedbygging» av kapasitet over tid påvirker også kulturen i avdelingene. På den ene siden hadde det således etablert seg en kultur i HV-02 der beredskap ikke var i fokus, eller ikke ble sett på som helt avgjørende for de oppdrag man så for seg å skulle løse – altså en manglende beredskapskultur (Intervju, Lauglo). OPD hadde kunnskap om denne mangelen på reaksjonskapasitet, og kjente til manglene ved både materiell og utstyr, og at det ville bli krevende for HV-02 å kunne bistå raskt (Intervju, Fredriksen). Dette i sin tur kan også ha påvirket staben ved OPD til innledningsvis å ikke prioritere støtte fra HV-02 i den antagelse at ressursene ville komme for sent til å kunne påvirke den akutte situasjonen. På den andre siden erkjenner Oberst Lauglo i dag at han innledningsvis den 22. juli 2011 kunne utvist mer initiativ. Dette gjelder særlig beslutningen om å kalle inn styrker for å forberede seg på innsats snarest, og dette særlig med tanke på «plakaten på veggen» (Intervju, Lauglo). Han hevder at det relativt raskt ble etablert en forståelse av at det ikke var snakk om et omfattende terrorangrep, men oppgir ikke hvordan dette kunne fastslås. Når det er sagt, var personelloffiseren i Sogn HV-område i nærheten av eksplosjonen i Regjeringskvartalet, og kunne allerede kl. 1531 observere ødeleggelsene og omstendighetene rundt hendelsen (Stormark, 2011, s.93). Det er sannsynlig at han har informert om hva han så videre opp i HV-02 systemet. Grunnet denne forståelsen hevder Lauglo det ble et rolig tempo i planleggingen for oppsetting, da han på det tidspunktet mente at han ikke kunne starte oppsetting på egen hånd. (Intervju, Lauglo). Her kan det synes som om Lauglo som militær sjef avventet situasjonen for å få

bedre oversikt eller ordre fra FOH før tiltak ble truffet – og det ved en ekstraordinær hendelse.

Et annet sentralt element var både OPD og HV-02 sin kjennskap til de formelle anmodningsprosessene rundt bistandsanmodninger. Kulturen rundt dette må en kunne hevde var bygget opp på bakgrunn av anmodningsprosessen rundt en rekke øvelser som «Oslo 2006», «Tyr», «Gemini» og «Hovedstad», samt en rekke med skarpe oppdrag. Sistnevnte var for HV-02 sin del hovedsakelig erfaringer rundt styrkebeskyttelse av allierte fartøy som besøkte Oslo. Kulturen tilsa at anmodningsprosessen skulle være formell, og man skulle ikke foreta seg noe før den formelle godkjenningen var på plass, og at ressursene som ble avsatt til innsats var avklart med FOH. Altså en omfattende og således treg prosess, der Justis- og Forsvarsdepartementet understreket viktigheten av å ha alt det juridiske på plass før man iverksatte. Dette kan også ha påvirket viljen til å ta initiativ.

På tross av at ledelsen erkjenner i ettertid at det var lite initiativ de første timene, var det mye aktivitet blant underordnede sjefer og nivåer i HV-02. Mange meldte seg umiddelbart til tjeneste, Innsatstyrken satte raskt krisestab og flere områdesjefer anmodet sterkt om å iverksette oppsetting. Således kan det synes som om at viljen til hurtig respons ikke var totalt fraværende i HV-02. Den manglende beredskapskulturen synes således ikke å ha gjennomsyret hele strukturen, kanskje i størst grad de som jobbet på daglig basis, nemlig distriktstaben. Imidlertid synes ikke situasjonen med manglende beredskapskultur og en avventende holdning som håpløs. Personellets innsatsvilje er det aller viktigste i avdelingene og deres evne til å respondere hurtig. Det er ikke denne oppgavens formål å dømme verken innsats, holdninger eller kulturer innen studieobjektene, men en må kunne hevde at HV-02 sin respons kunne ha vært hurtigere. Når det er sagt synes det som om årsaken til dette var en svakhet i systemet som hadde etablert seg over tid. Her mener jeg at man relativt raskt skal kunne styrke responsevnen med noen justeringer innenfor kommunikasjonssystemer, tilgangen på avgjørende materiell og ikke minst at den militære ledelsen i større grad tar initiativ.

Garden hadde heller ingen formell beredskap, men en internt pålagt beredskap for å være i stand til å styrke vaktstedene (Intervju, Hagen). Dette medførte at de hadde kjøretøyer

og vognførere klare. Som vi har sett tidligere hadde Garden relativt mye personell tilgjengelig i Huseby Leir, så vaktstedene ble forsterket innen en time etter angrepet mot Regjeringskvartalet, og denne utrykningen var øvet ved flere anledninger. Garden lyktes også raskt med å etablere kommunikasjon med OPD, og å få sin liaison inn til staben ved OPD. Dette ga dem en stor fordel i forhold til tilgang på informasjon, noe som gjorde at de raskt kunne være på «tilbydersiden».

På den ene siden hadde Garden fordelen av å være i et pågående oppdrag på daglig basis – vakthold ved de Kongelige residenser. Dette gjorde at personell, materiell, våpen, ammunisjon og kjøretøyer var klart, og dette ga dem evnen til umiddelbart å respondere på hendelsen. Hvis vi legger til informasjonen og responsen til vaktkommandøren på Slottet, samt at Gardens ledelse fikk meget troverdig informasjon og varsel gjennom Oslo Brann- og Redningsetat (OBRE), kan en hevde at ledelsen ved Garden raskt fikk en annen situasjonsforståelse enn HV-02. Det var også intern usikkerhet i Garden om hvilken innsats man skulle yte (Intervju, Hagen). Forskjellen synes å være at viljen til å trykke på «den store røde knappen» var større enn hos ledelsen i HV-02. På den andre siden bistod ikke Garden OPD før kl. 0600 23. juli de heller. Denne oppdragsløsningen var felles med HV-02, selv om Garden tok det mest ressurskrevende oppdraget innledningsvis – nettopp fordi de kunne. En kan også hevde at Gardens oppdragsløsning ble tilrettelagt av HV-02 gjennom sin «kjentmann», sjefen for Sogn HV-område, noe som bekreftes av både Major Hagen og Oberst Lauglo gjennom intervjuene som er gjennomført. Imidlertid kan en samtidig hevde at Garden kunne ha ytt OPD bistand nesten umiddelbart hvis det hadde vært behov for det. Ikke minst hvis OPD hadde fremmet anmodninger om slik bistand hurtigere enn hva som ble tilfellet den 22. juli 2011. I all den tid dette ikke ble gjort ble Forsvarets bistand til politiet til vakthold og sikring av viktig infrastruktur iverksatt over 12 timer etter angrepet, et oppdrag OPD hevder var mer symbolsk enn reelt (Intervju, Fredriksen). Uansett kan en fastslå at Gardens evne til respons den 22. juli 2011 var god, og de hadde evnen til å bistå OPD hurtig hvis det både hadde vært krevet og ønsket.

I dette kapittelet har jeg redegjort for Garden og HV-02 sin innsats den 22. juli 2011, og jeg har avslutningsvis gjort noen betraktninger rundt avdelingenes innsats. La oss nå gå videre med på se på en eventuell endring på det overordnede nivået – det operasjonelle.

4 Endringer på det operasjonelle nivå etter 22. juli 2011

4.1 Generelt

I dette kapittelet skal jeg undersøke utviklingen innen prosessen for bistandsanmodninger på det overordnede nivå mellom FOH og POD, som i det daglige utgjør det «operasjonelle nivå». Med operasjonelt menes: «Det kommandonivået som gjennom planlegging og ledelse av operasjoner mot gitte mål og med tildelte ressurser omsetter strategiske mål og ambisjoner til oppdrag for tildelte styrker» (FSTS, 2014, s.226). Således søker jeg svar på det første forskningsspørsmålet. Dette vil jeg gjøre ved å først se på erfaringer fra tidligere øvelser i den hensikt å finne eventuelle utfordringer for samarbeidet mellom politi og Forsvar. Deretter vil jeg undersøke både kvalitet og hastighet i selve anmodningsprosessen, da dette er premisset for hurtig og presis bistand – altså rett ressurs, på rett sted og til rett tid.

FD avklarte tidlig den 22. juli 2011 at alle bistandsanmodninger fra politiet ville bli innvilget (NOU, 2012:14, s.452). Allikevel tok det flere timer før den første anmodningen ble sendt fra OPD til POD, og anmodningen om å benytte Garden og HV-02 til vakthold og sikring ble videresendt fra POD til FST etter først tre og en halv time (*ibid.*, s.245). Etter 22.juli-kommisjonens anbefaling ble Bistandsinstruksen gjennomgått som følge av terroren i 2011, og som vi har sett over kom en revidert instruks på plass i 2012. Den nye instruksen understreket viktigheten av å opprette kontakt mellom politiet og Forsvaret lokalt tidlig i anmodningsprosessen, i den hensikt å unngå forsinkelser (Bistandsinstruksen, 2012, §15).

FOH og POD har inngått en samarbeidsavtale i den hensikt å tilrettelegge for gjensidig informasjonsutveksling og gjensidig kjennskap om hverandres kapasiteter. Denne regulerer samarbeidet mellom politi- og Heimevernsdistriktene (Meld. St.29, 2011-2012, s.99). Det gjennomføres årlige møter mellom FSJ, sjefen for FOH, Politidirektøren og Generalinspektøren for Heimevernet (GIHV). Politidirektøren og sjefen for FOH gjennomfører halvårlige møter der de informerer og oppdaterer hverandre, og diskuterer utfordringer og problemstillinger. I tillegg er det etablert en liaison fra politiet til FOH, en ordning Oberst Øie i FOH hevder fungerer meget bra (Intervju, Øie).

4.2 Erfaringsrapporter fra øvelser

La oss se på noen av erfaringsrapportene fra tidligere øvelser for å få et innblikk i noen av utfordringene og problemstillingene rundt Forsvarets bistand til politiet. Vi begynner med et langt tilbakeblikk til 2006, der noen av de sentrale utfordringene ble oppdaget. Men ble de gjort noe med?

Øvelse Oslo ble gjennomført i oktober 2006 og var til da den største terrorøvelsen som var gjennomført i Norge. Hensikten var å øve samfunnets evne til å håndtere omfattende terrorangrep og katastrofer. Øvelsen la vekt på tverrsektorielt samarbeid og koordinering (DSB, 2006, s.7). Forsvaret deltok med HV-02, som etter øvingsplanen skulle benyttes til vakthold og sikring av objekter som håndhevelsesbistand til politiet. I evalueringen pekes det på utfordringer rundt bistandsanmodningen. Prosessen tok fire timer fra OPD sendte anmodningen og til FD hadde denne i hende (*ibid.* s.19). Videre påpekte evalueringen manglende innhold i anmodningen og generell svak informasjonsdeling om situasjonsbildet fra politiet til Forsvaret.

Øvelse «Gemini» er den årlige samvirkeøvelsen mellom politiet, Forsvaret og operatørselskaper på norsk kontinentalsokkel. Hensikten med øvelsen er å «trene sivile og militære enheter i kontra-terror aksjon mot innretning til havs som ledd i den generelle beredskap for sikring av olje- og gassinstallasjonene på norsk kontinentalsokkel» (PHS, 2012a, s.4). Øvelsen eies av Sjef FOH, og Forsvaret deltar blant annet med spesialstyrker. I evalueringsrapporten fra 2012 påpekes det at prosessen knyttet til behandling av bistandsanmodningene fremstod som sårbar og lite effektiv. Dette grunnet etatenes ulike datasystemer, mangel på maler for bistandsanmodninger og manglende oppfølging av det politidistriktet (PD) som fremmer bistandsanmodningen (*ibid.*, s.15). Videre påpekes det i rapporten at anmodningsprosessen synes byråkratisk, og fører til at det er vanskelig å tilfredsstille kravet til en såkalt uttømmende «bestilling» i en tidlig fase (*ibid.*, s.25). I rapporten ble det fremmet forslag om at dersom håndhevelsesbistand hadde vært avklart innenfor en politisk og strategisk ramme på forhånd, kunne FOH i samarbeid med politimesteren (PM) treffe nødvendige tiltak og hente inn nødvendige kapasiteter selv grunnet den kritiske tidsfaktoren (*ibid.*). Det påpekes også at politiet mangler midler for å kunne utveksle gradert informasjon med Forsvaret (*ibid.*, s.19). Eksempler på dette er gradert data eller videokonferanseutstyr (VTC).

Øvelse «Tyr» er politiets årlige nasjonale øvelse. POD sin avdeling for politiberedskap og krisehåndtering var ansvarlig for planprosess og gjennomføring av øvelse «Tyr 2012» i samarbeid med Romerike Politidistrikt (RPD). Forsvaret deltok med blant andre FOH, Garden og HV-02. I øvingsrapporten påpekes også utfordringer med bistandsanmodninger, og uhensiktsmessige krav fra den politiske ledelsen. Blant annet krevde JD og FD at OPD måtte fremme nye anmodninger med bedre spesifisering om hvilke objekter det var snakk om etter en justering av oppdraget, selv om det prinsipielt fortsatt var snakk om håndhevelsesbistand til vakthold og sikring av objekter. (PHS, 2012b, s.23). RPD var ikke konkret nok i sin bistandsanmodning da den politiske ledelsen krevde en konkretisering av hva som ligger i «system kontra terror». Dette tyder på en manglende felles begrepsforståelsen mellom politiet og Forsvaret, samt mellom nivåene internt i sektorene (*ibid.*). På den ene siden påpeker evalueringen at anmodningsprosessen under denne øvelsen tok mellom 3 og 18 timer, altså generelt for sakte (*ibid.*). På den annen side fremheves det at POD har effektive interne kommunikasjonslinjer med Forsvarets liaison til POD, og at det tilgjengelige graderte VTC systemet kan være en god løsning for kommunikasjon med FOH i forbindelse med anmodningsprosessene (*ibid.*, s.24).

I evalueringsrapporten fra «Gemini» 2013 fremheves endringer og en utvikling. På den ene siden fremheves det en positiv utvikling innen hastigheten i saksbehandlingen. Håndteringen av bistandsanmodninger, med unntak av en, ble alle håndtert på under tretti minutter. På den annen side fremheves det at kvaliteten i saksbehandlingen med fordel kunne bli bedre, og det etterspørres et felles gradert system for samband og kommunikasjon (PHS, 2013, s.17). Imidlertid fremheves det at, selv om alle nivåer og ledd var raskere i saksbehandlingen av anmodningene sammenlignet med Øvelse «Tyr» og «Gemini» i 2012, oppfattes systemet fortsatt som «lite hensiktsmessig når nasjonale samfunnsinteresser er truet og krisehåndteringen betinger rask og adekvat støtte av de ressurser Forsvaret besitter» (*ibid.*, s.38). Kravene til uttømmende og detaljerte beskrivelser av oppdrag innledningsvis var vanskelig å innfri og virket mot sin hensikt (*ibid.*, s.39). Prosedyrene ble fortsatt oppfattet som krevende og forsinkende, og at dette ikke fungerte tilfredsstillende (*ibid.*, s.49). Evalueringen påpeker en ubalanse der behovet for politisk kontroll synes viktigere enn operasjonell effektivitet. Samvirket og samhandling internt fikk positiv tilbakemelding, der særlig nytt hemmelig gradert VTC

ble tatt i bruk mellom POD, FOH og FST (*ibid.*, s.19). Politiinspektør ved Politiberedskaps- og krisehåndteringsavdelingen i POD, Lars Aune, fremhever at utfordringene med prosessen rundt håndhevelsesbistand har vært todelt, noe også ovennevnte øvingsrapporter er inne på. Utfordringene har vært kvalitet og hastighet i saksbehandlingen (Intervju, Aune). Jeg vil se nærmere på dette, og kikke litt tilbake på evalueringene underveis for å se om vi kan oppdage noen endringer.

4.3 Kvalitet i bistandsprosessen

Som beskrevet i kapittel 2.3 fremmes bistandsanmodninger av en politimester gjennom det lokale politidistrikt til POD. Deretter fremmes anmodningen til JD som sender den over til FD, som godkjenner anmodningen. Behovet for bistand sendes til FOH. Denne formelle prosessen er avhengig av kvalitet i alle ledd for å unngå både misforståelser og mangler ved anmodningene. I følge Aune kan det synes som om dess lenger distanse en har fra selve krisen eller hendelsen, desto mer opptatt er beslutningstageren av kvalitet fremfor hastighet (Intervju, Aune). Grunnlaget for dette kan være behovet for å se et totalbilde før en beslutning fattes, da dette tynger mer og mer jo høyere opp beslutningstageren kommer rent organisatorisk (*ibid.*).

Håndhevelsesbistand er normalt sett ikke en del av det daglige virket ved et politidistrikt. Dagens distrikter er i varierende grad involvert i situasjoner som krever håndhevelsesbistand til vakthold og sikring.² De hyppigste oppdragene innen bistand er vakthold og sikring av kritisk infrastruktur. Dette er som regel beskyttelse av viktige offentlige bygg, samfunnsfunksjoner, samferdselsknutepunkt og av militært personell eller materiell. Eksempel på sistnevnte er et typisk alliert flåtebesøk ved havner i Norge. Dette betyr at enkelte polititjenestemenn kanskje fyller ut en eneste bistandsanmodning i løpet av sin karriere (*ibid.*). Samtidig er «bestiller-kompetanse» sentralt for å oppnå kvalitet (Intervju, Øie). Med bestiller-kompetanse menes at man vet hva man ber om, for eksempel i det tilfelle man skal transportere 20 politimenn fra A til B med luftfartøy. Da er det ikke nødvendig å be spesifikt om Bell-helikoptre. Det er Forsvaret som skal ta avgjørelsen om hva som bør brukes i forhold til tilgjengelige ressurser (*ibid.*). Politiet bør anmode på bakgrunn av behov og situasjon, fremfor spesifikt personell eller materiell.

² Her er det verdt å nevne politireformen som er fremmet Stortinget for vedtak, og som i fremtiden kan påvirke det enkelte politidistrikt sin kompetanse innen saksbehandling av bistandsanmodninger.

Etter at trusselsituasjonen ble hevet sommeren 2014, heretter kalt operasjon SOMMER, har politiet og Forsvaret blitt tvunget til å jobbe tettere sammen (Intervju, Aune). Dette har skapt felles forståelse av dokumenter som trusselvurderinger, og man har fått et likere språk som således har ført til en mer omforent forståelse og forventning (*ibid.*). Dette synspunktet støttes av Oberst Ole Anders Øie, sjefen for pågående operasjoner («current») ved FOH, som fremhever at det er lenge siden politiet og Forsvaret har gått så tett sammen i håndhevelsesbistand, og begge sektorer har interesse av hurtig saksbehandling (Intervju, Øie). Videre gjennomføres det felles kompetansehevingsseminarer der man får luftet problemstillinger rundt bistand både i forbindelse med Øvelse «Gemini» og egne seminarer. Oberst Øie fremhever seminarer innen «kontra-terror», der personell fra POD, FOH, FST, SITSEN, JD og FD er representert. Øie beskriver at det på disse seminarene er en løsningsorientert atmosfære – et godt grunnlag for å bedre kvaliteten i saksbehandlingen (*ibid.*).

Som vi ser av evalueringsrapportene ble mangelen på gradert samband ansett som en svakhet. Dette er nå på plass mellom politiet og Forsvaret ved at det graderte militære meldingshåndteringssystemet (MMHS) XO-mail er installert og operativt ved så godt som alle PD i landet, og som fungerer meget godt (Intervju, Aune). Dette systemet bærer anmodningene fra start til slutt slik at man slipper å ta i bruk flere datasystemer og programmer, og ikke minst unngår det som var en stor utfordring tidligere – versjonskontroll (*ibid.*). Etter innføringen forteller Politiinspektør Aune at det er enkelt å holde kontroll på hvilken anmodning og hvilken versjon det er snakk om, noe som i seg selv er tidsbesparende (*ibid.*). Videre påpeker han at det er innført en forenklet mal for bistandsanmodninger der det ikke lenger er avgjørende å ha spesifikk tid og sted på plass før den blir sendt frem.

4.4 Hastighet i bistandsprosessen

Første tegn til vesentlig endring i forbindelse med saksbehandlingstid var i forbindelse med operasjon SOMMER (Intervju, Aune). I denne situasjonen ble en delegert fullmakt gitt Politidirektøren og Sjef FOH av henholdsvis JD og FD. Dette kunne man gjøre grunnet den statiske situasjonen som relativt enkelt kunne holdes under politisk kontroll (*ibid.*). Trusselsituasjonen satte også krav til at kritiske kapasiteter måtte være

representert med like klartider, for både politi- og forsvarsressurser. Politidirektøren fikk i denne situasjonen etablert en ressursgruppe bestående av blant annet representanter fra Beredskapstroppen, FSK og politiets liaison i POD, noe som gjorde at direktøren kunne man kunne utløse ressurser «med høy grad av presisjon, og med kvalitet og en hastighet som sto i stil til klartidene» (Intervju, Aune). På Forsvarets side var sjefen for FOH og hans hovedkvarter forberedt, noe som gjorde at han var i stand til å utløse ressurser ned mot kun femten minutters saksbehandlingstid.

Her er det verdt å bemerke at det hjelper lite at kapasiteter står klar på høy beredskap med kort responstid hvis hastigheten i saksbehandlingen er tregere enn systemet rent operativt er i stand til å reagere. For å få til en «moderne» saksbehandlingstid ser POD og FOH på en permanent ordning med et scenariobasert konsept der myndighet er forhåndsdelegert til Politidirektøren og sjefen for FOH, da den tradisjonelle saksbehandlingsskjeden er «gammeldags» (*ibid.*). Dette innebærer et system med forhåndsdefinerte scenarioer. Når de to sjefene gjenkjenner situasjonen i ett scenario, for eksempel trussel om bruk av terror, kan de utløse bistandsressurser på bakgrunn av den gitte situasjonen. Her er det viktig å nevne at den politiske kontrollen utøves ved å stanse bruken av ressurser fremfor å gi tillatelse – noe som korter ned saksbehandlingstiden i vesentlig grad (*ibid.*). Det er også verdt å nevne at etter at den delegerte myndigheten kom på plass, opplevde politiet det første tilfellet der POD ikke godkjente bistandsanmodninger på bakgrunn av at de hadde reell strategisk oversikt. POD ønsket å posisjonere ressursene annerledes enn anmodningen rettet fra et politidistrikt. Dette kan være tegn på en ny operasjonell presisjon og kvalitet. Politiinspektør Aune hevder at dette har gitt en erkjennelse av at det var behov for vesentlige endringer på rutinene for saksbehandlingen, for å kunne gjøre vesentlige endringer på saksbehandlerhastigheten (*ibid.*).

La oss gå tilbake til 22. juli-kommisjonens observasjoner. Da kan vi på den ene siden gi kommisjonen rett ved at evnen til å ta lærdom av øvelser og evne til koordinering og samhandling synes å ha vært svak over mange år. Utfordringene med kvalitet og hastighet innen saksbehandlingen kan spores tilbake til «Øvelse Oslo 2006», og kanskje enda lenger selv om dette ikke er undersøkt i denne oppgaven. De samme utfordringene kan følges gjennom øvingsrekken for «Gemini» og «Tyr» i 2012 og 2013. Utfordringene og de gjentakende læringspunktene rundt det som beskrives som en byråkratisk, treg og

«gammeldags» prosess for bistandsanmodninger er tydelig fremhevet i evalueringsrapportene. Videre understrekes den gjentatte utfordringen med kvaliteten på selve bistandsanmodningen ved mangelen på en felles mal, felles begrepsforståelse, mangelen på kompetanse i forhold til selve utfyllingen av bistandsanmodningsskjemaet. Videre påpekes svakheter knyttet til kommunikasjon og koordinering, i særdeleshet mangelen på gradert kommunikasjon. På den annen side kan en hevde at kommisjonens observasjoner i dag ikke er like gyldige som de var i 2012. Hvis vi følger øvingsrapportene over, i tillegg til endringene beskrevet av både POD og FOH, ser vi en positiv utvikling både hva gjelder hastigheten og kvaliteten i bistandsprosessene. Dette i noen grad som følge av terroren i 2011, men i særlig grad som følge av operasjon SOMMER.

4.5 Konklusjon

I dette kapittelet har jeg sett nærmere på utviklingen rundt Forsvarets bistand til politiet og anmodningsprosessen på det operasjonelle nivå mellom justis- og forsvarssektoren etter 22. juli 2011. Med utgangspunkt i evalueringsrapporter fra tidligere tverrsektorielle øvelser har jeg synliggjort utfordringer og læringspunkter som har blitt påpekt gjennom mange år. Disse har i særdeleshet vært knyttet til hastighet og kvalitet i saksbehandlingen av anmodningene for Forsvarets bistand til politiet. Selve saksbehandlingen har gjennom mange år blitt beskrevet som sendrektig og byråkratisk, og «gammeldags» på den måten at den umulig kan leve opp til tidens krav til respons, der alvorlige hendelser eller terrorangrep kan skje uten forvarsel. Videre har kvaliteten på saksbehandlingen også blitt kritisert, og i særdeleshet mangelen på en felles mal for bistandsanmodninger, felles begrepsforståelse og muligheten til informasjonsdeling og koordinering på graderte kommunikasjonsmidler.

Kritikken etter terrorangrepet i 2011 synes i noen grad å ha påvirket rutine for saksbehandling av bistandsanmodninger. Særlig utslagsgivende for å ha tvunget frem endringer innenfor saksbehandlingen synes den økte terrortrusselen sommeren 2014, der både hastighet og kvalitet i saksbehandlingen ble vesentlig endret. Både POD og FOH fremhever at den viktigste endringen er at Politidirektøren og Sjef FOH nå opererer med en forhåndsdelegert myndighet som muliggjør en kvalitativ og presis utløsning av ressurser. Denne myndigheten er basert på forhåndsdefinerte scenarioer, og ved gitte

situasjoner kan de operasjonelle sjefene utløse bistandsressurser uten å henvende seg til det politiske nivå. Den politisk kontrollen utøves ved å aktivt gå inn i prosessen og stanse bruken av ressurser. Videre er det tilrettelagt for bedret kvalitet i saksbehandlingen ved at man møtes oftere for å dele informasjon og diskutere problemstillinger. I tillegg har man fått på plass en forenklet, felles mal for bistandsanmodninger som gir stor grad av fleksibilitet ved at man ikke lenger må være spesifikk og gi en uttømmende beskrivelse for bistanden i innledningsfasen av prosessen.

Justis- og forsvarssektoren har også tatt tak i utfordringen med den manglende evnen til å utveksle gradert informasjon, og har fått på plass både et datasystem og VTC som muliggjør dette.

I tillegg til de endringene jeg synliggjør i dette kapittelet er det her verdt å nevne de foreslåtte endringene til Politiloven jeg tar opp i kapittel 2. Hvis lovforslaget blir vedtatt, er det stor sannsynlighet for at dette vil påvirke anmodningsprosessen i positiv forstand. Dette på bakgrunn av en tydeligere hjemmel for bruk av Forsvaret til støtte for politiet, og således kan dette føre til mindre usikkerhet ved de lokale PD. Mindre usikkerhet vil med stor sannsynlighet i enda større grad tilrettelegge for økt hastighet og kvalitet i saksbehandlingen av bistandsanmodningene. Med denne situasjonen synes det som om både justis- og forsvarssektoren har erkjent at økt hastighet og kvalitet er nødvendig for i større grad å kunne håndtere dagens trusler. På dette grunnlaget kan en hevde at politiet og Forsvaret har tatt tak i flere av 22. juli-kommisjonens observasjoner. Særsilt gjelder dette «evnen til å erkjenne risiko og ta lærdom av øvelser» og «evnen til å koordinere og samhandle» (NOU, 2012:14, s.450).

5 Endringer på det taktiske nivå etter 22. juli 2011

5.1 Generelt

I dette kapittelet skal vi undersøke de fem siste forskningsspørsmålene. La oss repetere disse:

- I hvilken grad er kommunikasjon og tillitt mellom avdelingene endret?
- Hvordan og hvilke planer koordineres mellom avdelingene?
- I hvilken grad er regelmessig øving som inkluderer samtrening av Garden, HV-02 og OPD prioritert?
- Hvordan bygger HMKG og HV-02 kompetanse innen håndhevelsesbistand?
- I hvilken grad er Garden og HV-02 sin responstid ved behov for håndhevelsesbistand endret?

Undersøkelsen gjennomfører jeg med forankring i studieobjektene status før den 22. juli 2011, og i utviklingen både innen det juridiske grunnlaget og på det overordnede nivå. Innsatsen i forbindelse med terroren i 2011 har avdekket både styrker og svakheter ved de involverte avdelingenes innsats, og la oss nå se om disse forholdene er endret på noen måte. Utgangspunktet for dagens status er intervjuobjektene besvarelser.

5.2 Kommunikasjon og tillitt

Før 22. juli 2011 var det lite samordning mellom HV-02 og Garden (Intervju, Lauglo). Det ble gjennomført noen møter årlig, men tanken om felles innsats i Oslo ble verken øvet på øvelser eller gjengitt i avdelingenes planverk. Avdelingene kunne ikke kommunisere på samband da de utplasserte kryptoantennene var forskjellige (*ibid.*). Avdelingene hadde begge det militære datasystemet FisBasis, og kunne således kommunisere på data med gradering «begrenset».

Imidlertid ble kontakt mellom avdelingene raskt opprettet når terrorangrepet var et faktum, og de var umiddelbart på bølgelengde uten noen former for brytninger eller problemer (Intervju, Andberg). Den lille kontakten som hadde vært mellom avdelingene og de sentrale offiserene hadde tilrettelagt for at personlige relasjoner i noen grad var etablert, noe som i sin tur gjorde det enkelt å ta kontakt (Intervju, Hagen). Da HV-02 innledningsvis ikke fikk etablert sin liaison hos staben til OPD, ga Gardens liaison informasjon videre. Planleggingen for oppdragsløsningen ble koordinert på en god måte.

HV-02 støttet Garden med kjentmann til Regjeringskvartalet, og Garden støttet HV-02 med oppsetting.

Innsatsen til de to avdelingene ble i ettertid vurdert noe forskjellig.

Garden fikk god tilbakemelding og skryt for resolutt innsats. Avdelingen iverksatte tidlig varsling, forsterket vaktstedene, etablerte tidlig kommunikasjon med OPD og ikke minst ble Garden for første gang benyttet til skarpe oppdrag utover vaktholdet ved de Kongelige residenser. Tilbakemeldingen til HV-02 ble preget av kritikk om manglende beredskap, og mangler innen materiell og utrustning (NOU 2012:14, s.247). Den påtroppende gardesjefen forsøkte til en viss grad å utnytte den gode tilbakemeldingen og det nye oppdraget gitt i Prop.73S, til å løfte frem begrepet «hovedstadsforsvaret» (Intervju, Øie). Det synes som om Garden seilte i medvind, kanskje noe på bekostning av omtalen HV-02 mottok. Sjefen for HV-02, Oberst Lauglo, stusset over dette fokuset og mente Garden i for stor grad ble fremstilt som hoveddelen i dette «forsvaret». Han hevder «hovedstadsforsvaret» aldri har vært et formelt begrep. Situasjonen medførte en oppklaringssamtale mellom de to sjefene, og de ble enige om samarbeid uten å fokusere på begrepet Øie hadde lansert (Intervju, Lauglo).

Etter dette beskrives samarbeidet mellom de to avdelingene som meget godt av både den tidligere Gardesjefen og sjefen for HV-02 (Intervju, Lauglo og Øie). Blant annet ble det etablert samarbeide mellom de to stabenes fagoffiserer innen etterretning, operasjoner, logistikk og samband. Den manglende kommunikasjonsmuligheten på samband ble rettet opp med etableringen av felles kryptoantenner. Dette gjør at de to avdelingene i dag kan kommunisere både på gradert data, gradert samband og på vanlig telefon. I tillegg utveksler de jevnlig informasjon innen de nevnte fagkanaler. Garden og HV-02 har til nå ikke løst oppdrag der avdelingene har bidratt med mannskaper til å besette samme objekt, og har derfor ikke hatt felles oppdragsløsning. Dog fremheves det at kontakten mellom avdelingene går hele tiden, og at man er i det samme militære systemet og derfor raskt kan etablere kontakt ved behov (Intervju, Andberg). Under operasjon SOMMER ble avdelingene også enige om at det kun var behov for en liaison til OPD fra dette militære nivået i Oslo, og det ble HV-02 som skulle stille den faste liaisonen (Intervju, Øie).

Hærens generelle kunnskap om HV beskrives av Oberst Lauglo som liten, og det er samtidig liten vilje til å få kjennskap til HV (Intervju, Lauglo). Mye av personellet som tjenestegjør i HV har en grunnleggende kunnskap om Hæren. Dette på bakgrunn av tidligere tjenestegjøring og utdanning i Hæren.

På den ene siden trekker han frem erfaringer fra Øvelse «Hovedstad» i 2013 der både Garden og Telemark Bataljon (TMBN) var lite lystne på å komme i et kommandoforhold under HV (*ibid.*). Her mener obersten for det første at hæravdelingene er stolte, og for det andre at de generelt har lite kjennskap til HV. Dette fører igjen til at det synes som om personell fra Hæren tviler på at HV har kompetanse til å ta kommando over avdelinger fra andre Forsvarsgrener (*ibid.*). Dette er interessant, men det tilligger det ikke denne oppgaven å gå mer i detalj rundt verken Hærens kunnskap om HV eller hvordan kommandoforhold ved større operasjoner skal løses. På den andre siden bør det nevnes at Hæren for tiden synes å «normalisere» tjenestegjøring i HV. Generalinspektøren for Hæren har nylig justert tjeneste- og karriereplanene i Hæren ved at tjeneste på forskjellige nivåer i HV gir kvalifiserende tjeneste for den videre karriere i Hæren. I tillegg er det etablert en ordning der HV-02 sin personelloffiser informerer gardesoldatene mot slutten av førstegangstjenesten om HV, og hvilke muligheter de har til tjenestegjøring i forbindelse med verneplikten (Intervju, Øie). Garden utgjør således et viktig bidrag for rekruttering til HV over hele landet.

Når det gjelder forholdet mellom OPD og de to militære beredskapsavdelingene i Oslo, beskrives dette som meget godt allerede før terrorangrepet i 2011.

Garden hadde i årene rett før 2011 etablert personlige relasjoner med ledere i OPD, og gjennom samarbeidet om kursene i begrenset politimyndighet hadde avdelingens offiserer god kjennskap til både personell og ressurser i OPD (Intervju, Hagen). Det var etablert en ordning med faste liaisoner som ved behov skulle møte på henholdsvis Grønland og i Huseby Leir. Dette ble ytterligere forsterket gjennom samtreeningen med den Kongelige politieskorte og rutinen med at politiets innsatsledere jevnlig tok turen innom vaktkommandøren på Slottet. Gardens daglige oppdrag gjorde at OPD var bevisste både kapasiteter og responstid for denne avdelingen, men samtidig klar over at det var en god del uerfarne soldater i ung alder i avdelingen. Dette kunne by på utfordringer når det gjaldt forståelsen av å benytte makt på rett måte og nivå i en bistandsoperasjon (Intervju,

Fredriksen). Garden hadde i tillegg etablert tilkobling for sine krypterte multi rolle radioer (MRR) i operasjonssentralen til OPD. Dog ble denne muligheten ikke utnyttet den 22. juli 2011 rett og slett fordi liaisonen ikke rakk å få med seg radioen (Intervju, Hagen). Totalt sett var det gjensidige forholdet preget av tillitt, godt etablerte relasjoner og muligheten for å kommunisere på kryptert samband så lenge Garden hadde en liaison på plass på Grønland.

HV-02, på sin side, hadde vært del av den noe opphetede diskusjonen mellom politiet og HV på midten av 2000-tallet, blant annet den såkalte «kampen om terror» (PF, 2004, s.20). HVs kvalitets- og kulturreform under tidligere GIHV, Brovold, ble sett på med stor skepsis av flere toppledere i politiet. De stilte kritiske spørsmål til hvorfor HV forberedte seg på oppgaver som lå innenfor alvorlig kriminalitet, med henblikk på de nå nedlagte HV-016 avdelingene. Denne diskusjonen, som for det meste forløp på etatsnivå, synes imidlertid i liten grad å ha ødelagt for relasjonene mellom HV-02 og OPD, som gjennom mange år hadde vært meget gode (Intervju, Wroldsen). Etter mange år med felles øvelser var det etablert spesielt gode relasjoner mellom planseksjonene i de to avdelingene. HV-02 hadde også faste liaisons til OPD, men kunne bare kommunisere på vanlig telefon (Intervju, Andberg). OPD var på sin side klar over HV-02 sitt behov tid til å mobilisere avdelingen, og at en ikke kunne påregne umiddelbar bistand i Oslo sentrum (Intervju, Fredriksen). Dette kan ha påvirket OPD den 22. juli 2011, og at de derfor ventet med å fremsende en bistandsanmodning til de var helt sikre på at egne ressurser ikke strakk til. Dette ble OPD kritisert for i 22. juli-kommisjonens rapport der det konkretiseres at militære mannskaper først ble satt inn i objektsikring etter mange timer (NOU, 2012:14, s.452).

En rekke forhold og aktiviteter mellom Garden og HV-02 på den ene siden og OPD på den andre er endret etter den 22. juli 2011. På den ene siden har Garden gått bort fra å kurse sine offiserer innen begrenset politimyndighet, og det nære samarbeidet med den Kongelige politieskorte er avsluttet (Intervju, Øie). Dette ble gjort som del av den nye gardesjefens revisjon av planverket og en stabsprosess for å finne kjernen i Gardens egentlige oppdrag (*ibid.*). Resultatet ble økt vektlegging av militær oppdragsløsning. Garden er en lett manøverbataljon, ikke en avdeling som er i et konstant bistandsoppdrag til støtte for OPD. Dette har medført vektlegging av Forsvarets hjemmelsgrunnlaget for

våpen- og maktbruk i fredstid, og derfor har man gått bort fra begrenset politimyndighet og politiets våpeninstruks. Uansett disse endringene beskrives forholdet mellom Garden og OPD, og for øvrig mellom Garden og Asker- og Bærum Politidistrikt (ABPD) som «fabelaktig» og «eksemplarisk» godt, og rutinen med at politiets innsatsleder tar turen innom Slottsvakta for samtale og kaffe har fortsatt (*ibid.*). På den andre siden har HV-02 styrket sitt samarbeid med OPD. De har fått på plass muligheten til å kommunisere med OPD gjennom det nylig etablerte datasystemet – XO-mail, samt i samarbeid revidert planverket for de store objektene i Oslo. De benytter nå samme mal for objektplaner (Intervju, Andberg). Ordningen med lokal samarbeidsavtale har fortsatt og relasjonen beskrives nå som at hvis det er en sak HV-02 trenger en avklaring på, er det svar å få selv på en lørdagskveld (*ibid.*). At samarbeidet er ytterligere forsterket mellom OPD og HV-02 bekreftes også av stabssjef ved OPD, Johan Fredriksen (Intervju, Fredriksen).

Således synes det i stor grad som om både kommunikasjon og tillitt mellom avdelingene i stor grad er styrket som følge av erfaringene den 22. juli 2011. Det er etablert faglig samarbeid mellom HV-02 og Garden, og det synes som om begge avdelingenes samarbeid med OPD er opprettholdt eller styrket. Dette synes som en direkte følge av terrorangrepet i 2011. Jeg sporer en viss skepsis fra Garden i forhold til å havne i et kommandoforhold til HV-02. Dette synes ikke å ødelegge for godt samarbeid og utveksling av informasjon mellom de to beredskapsavdelingene.

5.3 Relasjoner

Da Oberst Øie overlot stafettpinnen som Gardesjef til oberstløytnant Geiner anbefalte han å fortsette det gode arbeidet med å styrke relasjonene med både OPD og HV-02 (Intervju, Øie). Jeg skal nå undersøke både den formelle og uformelle relasjonen mellom de tre studieobjektene. Dette gjør jeg ved å se nærmere på hvilke avtaler som gjaldt og gjelder mellom avdelingene, om det finnes felles planer eller planer som koordineres, og til slutt hva slags møter som settes i stand. Vi begynner med det mest formelle – inngåtte avtaler.

Før terrorangrepet i 2011 hadde Garden og HV-02 på hver sin kant inngått lokale samarbeidsavtaler med OPD. Dette er som tidligere nevnt en avtale som er regulert av samarbeidsavtalen mellom POD og FOH. Avtalene beskriver blant annet samarbeidet i form av møter, rutiner ved hendelser og utveksling av liaisoner (Intervju, Andberg).

Avtalene var underskrevet av Politimesteren og begge de militære avdelingssjefene. Avtalene ble revidert og underskrevet på nytt ved behov, for eksempel ved skifte av sjef eller ved behov for justeringer (Intervju, Øie). Avtalene forankret således både relasjoner og samarbeid mellom Garden og OPD på den ene siden, og OPD og HV-02 på den andre. De to militære avdelingene hadde ingen avtaler om samarbeid før 2011, og som nevnt over var det lite kontakt mellom dem på daværende tidspunkt. Disse avtalene ble justert etter den 22. juli 2011. For Gardens del betydde dette at da daværende oberstløytnant Øie gikk på som gardesjef iverksatte han det han kaller for en reorganisering av Garden, med både revisjon av planverket og omorganisering internt (*ibid.*). Dette innebar en justering av bataljonens struktur der den nye organisasjonen ble gjort om til en lett infanteribataljon med like kapasiteter i de forskjellige kompaniene. I tillegg gikk man som nevnt bort fra avtalen om samarbeidet med kursing av Gardens offiserer innen begrenset politimyndighet, og relasjonen med den kongelige politieskorte ble svekket da Garden i mindre grad fokuserte på eskorte og kvittet seg med kjøretøyene avsatt til denne aktiviteten (*ibid.*). HV-02 justerte i liten grad sin avtale med OPD, og fortsatte således det tette og gode samarbeidet med OPD. Når det er sagt synes det ikke som om Gardens endring av avtalen, og at de gikk bort fra samarbeidet om begrenset politimyndighet har svekket forholdet mellom dem og OPD.

Objekt- og beredskapsplaner er eksempler på planer med felles interesse for Garden, HV-02 og OPD. Garden og HV-02 hadde ingen utveksling eller koordinering av planer før 2011. HV-02 hadde et samarbeid med OPD der de utvekslet informasjon om hvilke tiltak og tanker de hadde rundt kritisk infrastruktur i Oslo-området, og de objektene som skulle sikres ved behov. Dette var trent mange ganger med prioritering av HVs overtakelse av objekt fra politiet. Garden utvekslet faste liaisoner med OPD, og disse hadde en viss kjennskap til Gardens operasjonsmønster, og hvilke tiltak avdelingen iverksatte ved behov for forsterkning. Dette var også i noen grad trent sammen med OPD før den 2011 (Intervju, Hagen).

HV-02 og OPD har styrket samarbeidet rundt planleggingen av objektsikring etter 22. juli 2011. Terrorangrepet medførte at begge avdelingene innså behovet for å revidere planverket, og det nye planverket er utviklet i samarbeid der det er tilstrebet å vektlegge de samme viktige tingene ved det enkelte objekt (Intervju, Wroldsen). Her er det snakk

om et tilnærmet ensartet planverk med felles mal for å unngå totalt forskjellige sikringsløsninger mellom politiet og HV, og en gjensidig forståelse av hva HV kommer med når de avløser politiet (*ibid.*). I tillegg har OPD begynt å operere med noen forhåndsdefinerte objekter som ikke politiet kommer til å sikre, men som skal sikres av Forsvaret – mest sannsynlig HV (Intervju, Fredriksen). Om dette er et resultat av prosessen rundt forhåndsdelegert myndighet på det operasjonelle nivå vites ikke, men det er i så fall et heldig sammentreff at dette slår inn nesten samtidig.

Garden og HV-02 har ikke iverksatt noen utstrakt koordinering av objektplaner etter 2011. Det faglige samarbeidet er etablert og HV-02 har fortsatt å låne fasiliteter av Garden hvor det blant annet kjøres sambandskurs for områdestrukturen i Huseby Leir (Intervju, Wroldsen). Garden har i det daglige sine fire «operasjonsbokser» i HV-02 sitt ansvarsområde, og fokuserer på disse (Intervju, Øie). Når det er sagt vil en alvorlig hendelse i Oslo i fremtiden treffe begge avdelinger, som igjen må treffe tiltak og koordinere innsats. HV-områdene i HV-02 har ansvar for objektene i ansvarsområdet og er godt kjent med disse, noe som ble vist gjennom sjefen for Sogn HV-område som stilte som kjentmann for Garden på Regjeringskvartalet 22. juli 2011. Det er en tanke at Garden får større kjennskap til de viktigste og nærliggende objektene til Slottet, i all den tid Prop.73S pålegger Garden bidrag til samfunnssikkerheten. Den tidligere gardesjefen fastslår at det hadde vært greit om Garden faktisk hadde noe mer kjennskap til objekter som Stortinget, den integrerte strategiske ledelsen på Akershus Festning og UD, ved for eksempel å kjøre en gjennomgang av etterretningsgrunnlaget (IPB) for objektene (*ibid.*).

Møter kan være både formelle og uformelle. Med formelle møter menes i denne oppgaven møter som er stadfestet i en fast møteplan, og som gjennomføres i en syklus. Med uformelle møter menes her treffpunkt eller samtaler som settes i stand på relativt kort horisont med behov for å avklare spørsmål eller behov. Studieobjektene hadde før 2011 formelle årlige møter der sjefene resignerte de nevnte samarbeidsavtalene (Intervju, Hagen). Garden hadde i tillegg til dette et formelt møtepunkt med OPD i forbindelse med kursingen i begrenset politimyndighet og politiets våpeninstruks. Disse kursene ble som regel gjennomført flere ganger årlig (*ibid.*). Garden ble hvert kvartal innkalt på HV-02 sine koordineringsmøter med de militære avdelingene i og rundt Oslo, men utover dette var det lite kontakt (Intervju, Lauglo). OPD og HV-02 hadde på sin side nær kontakt

gjennom flere formelle møter relatert til Lokal Redningsentral (LRS), som utgjør det lokale politidistriktets redningsledelse under redningsoperasjoner. Jeg har selv vært HV-02 sin representant inn i OPD LRS i flere år, et forum som består av mange etater og frivillige innen redningsinnsats. Det ble gjennomført fire formelle møter hvert år. Garden var ikke en del av dette forum da HV-02 stilte Forsvarets representant. I tillegg møttes sjefen for HV-02 og Politimesteren i Oslo hverandre fra tid til annen på andre arenaer og møter satt i stand av andre aktører (Intervju, Lauglo). Det var i liten grad uformelle møter mellom studieobjektene før 2011.

På den ene siden har den formelle møtestrukturen i liten grad endret seg etter terrorangrepet i 2011. Det har ikke blitt iverksatt flere formelle møtepunkter og ordningen med lokale samarbeidsavtaler har fortsatt som før. På den andre siden har den uformelle kontakten i stor grad økt. Dette gjelder særskilt forholdet mellom Garden og HV-02 med det faglige samarbeidet på etterretnings-, operasjons-, logistikk og sambandssiden. Ingen av intervjuobjektene har beskrevet dette som pålegg fra overordnet nivå, men heller som en direkte følge av 22. juli 2011 der man fikk et spark bak og en forståelse av at man må samarbeide på tvers av avdelinger og sektorer for å evne å utnytte samfunnets samlede ressurser til innsats for samfunnssikkerheten (*ibid.*). Dette synes naturlig nok å ha styrket relasjonen mellom studieobjektene, og at de to militære avdelingene anerkjenner behovet for samarbeid.

5.4 Øvelser og trening – en felles arena?

En av de beste arenaene for å lære hverandre å kjenne, og å ha kunnskap om hverandres operasjonsmønstre er øvelser. Blant annet uttrykt av stabssjef ved OPD, Johan Fredriksen i Morten Narums oppgave fra 2013: «Det å møtes og se hverandre litt i øynene, diskutere og bli enige vil være meget fordelaktig i de fleste situasjoner» (Narum, 2013, s.67). La oss undersøke øvelses- og treningsmønsteret for arenaer der de tre studieobjektene hadde felles interesser før og etter terroren 2011.

Garden og HV-02 øvde lite eller ingenting sammen før 2011 (Intervju, Hagen). Garden var ikke tildelt noe oppdrag om å bidra med ressurser til den generelle samfunnssikkerheten. Garden trente sammen med OPD, men da hovedsakelig på evakuering av Kongefamilien og eskorte av denne (*ibid.*). HV-02 hadde i en årrekke øvd

sammen med politiet på de store øvelsene som «Tyr» og «Hovedstad». Ikke direkte sammen, men som to etater som løste oppdrag ved siden av hverandre. Viktige øvingsmomenter var overtakelse av objekt der politiet hadde rykket ut og sikret et objekt for senere å bli avløst av HV. Ledelsen ved HV-02 oppfattet en viss skepsis fra politiets side om å la Forsvaret øve i Oslo sentrum, og at det var vanskelig å få aksept for dette (Intervju, Wroldsen). OPD på sin side bekrefter at det var vanskelig for Forsvaret å få øvd i Oslo sentrum, men at det ikke var OPD som var negative til dette (Intervju, Fredriksen).

Det har tilsynelatende skjedd mye etter 2011. Gjennom Prop.73S ble Garden tildelt sitt nye oppdrag med pålegg om å yte ressursen til samfunnssikkerheten ved behov. På øvelse «Tyr» i 2012 trente både OPD, Garden og HV-02 sammen i Oslo sentrum. På denne øvelsen sikret Garden UD, og HV-02 sikret Stortinget og JD. HV-02 stilte et liaisonelement til Garden som var med dem og politiet på stedet hele tiden (Intervju, Øie). Videre ble det gjennomført øvelse «Hovedstad» i 2013 med over 2000 soldater, den største øvelsen i Forsvarets regi i Oslo siden 2004 (FD, 2013). Hovedfokuset på øvelsen var: «å øve Forsvarets bistand til politiet med sikring av både sivile og militære objekter, og at HV skulle styrke sin kompetanse på samarbeid med sivile myndigheter og andre militære avdelinger» (*ibid.*). Under denne øvelsen ble det ikke direkte øvet i sentrumskjernen, men på objekter som Sjursøya, Telenor Fornebu, Lutvann Leir og Kolsås Leir, men den militære tilstedeværelsen i og rundt hovedstaden var betraktelig sterkere enn i hverdagen. Garden sikret innledningsvis Kolsås Leir, og HV-02 overtok dette vaktholdet etter to dager (Intervju, Øie). HV-02 sikret i tillegg Sjursøya (Intervju, Wroldsen). TMBN deltok også på øvelsen, og både de og Garden stilte liaison til HV-02 på Lutvann.

I 2014 gjennomførte HV-02 sin interne øvelse «minihovedstad» med blant annet sikring av Filipstadkaia og Akershus Festning. Begge objektene må påstås å være sentrumsnært. Det var ingen stor ekstern deltagelse på denne øvelsen. Sist, men ikke minst skal det i begynnelsen av juni i år (2015) gjennomføres Øvelse «Oslofjord» med opp mot 4500 deltakere. Dette er en av de største sivil-militære øvelsene på lang tid (Forsvaret, 2015b). På denne øvelsen deltar blant andre Garden fra Forsvaret sammen med HV-02, Cyberforsvaret og Forsvarets Sanitet. Dette er en såkalt «fellesoperativ arena» (FOA), der man setter sammen en større øvelse når en ser at enkeltavdelinger har planlagt øvelser i

omtrent samme tidsrom, og slår dem sammen til en stor øvelse for å oppnå synergier (Intervju, Wroldsen).

På bakgrunn av ovennevnte redegjørelse synes det som om øvelser og trening i stor grad har økt som felles arena etter 2011. Viljen til og aksepten for å trene sentrumsnært synes også å ha bedret seg i vesentlig grad. Øvelse «Tyr» 2014 ble kansellert på bakgrunn av gjennomføringen av operasjon SOMMER. Samtlige aktører ser på dette som en jevn god erstatning for en øvelse. Det var reelt sett en skarp gjennomføring der samtlige måtte gjennomgå planverk og treffe tiltak for å bedre responsevnen. Det bør også nevnes at det internt i HV-02 blir sett litt forskjellig på den økte hyppigheten av sentrumsnære øvelser, da dette også kan være avhengig av treningssykluser, og om det er avdelinger fra Romerike eller Oslo som skal trenes (Intervju, Andberg). Til slutt i dette delkapittelet skal det også nevnes at OPD ikke har spesifiserte øvingsmidler, men må prioritere penger fra et samlet budsjett – der øving må konkurrere med alle de andre områdene politiet skal levere på (Intervju, Fredriksen). Her hadde det kanskje vært en ide for POD å tildele øremerkede kroner som muliggjorde politidistriktene å øve på de store og mest alvorlige scenarioene sammen med Forsvaret.

5.5 Kompetanse innen håndhevelsesbistand til politiet

For å være i stand til å yte håndhevelsesbistand til politiet må den militære avdelingen ha kompetanse innen og forståelse for politiets operasjonsmønstre. Dette innebærer en grunnleggende forståelse rundt politisær virksomhet og begrepet «bruk av minst mulig makt», som det for øvrig er redegjort for i kapittel 2. I retningslinjene til JD er det lagt opp til 40 timers opplæring når det skal utstedes begrenset politimyndighet (Intervju, Fredriksen). I dette delkapittelet skal jeg undersøke hvordan Garden og HV-02 bygger slik kompetanse, men la oss først ta steget tilbake til før 2011 og se på hva som var praksis da, og deretter undersøke status etter terrorangrepet.

Før 22. juli 2011 hadde HV-02 og Garden etablert et utdannings- og øvelsesmønster som innebar «trening i maktanvendelse» (TIM). Forfatteren var selv en av de første offiserene fra HV-02 som ble utdannet og sertifisert instruktør i TIM fra Heimevernets Skole- og Kompetansesenter på Dombås allerede i 2006. TIM-kurs ble deretter gjennomført som en av hoveddelene til de årlige områdetreningene i HV-02, der kursing i hjemmelsgrunnlag

og kjennskap til politisier virksomhet var en viktig og prioritert del av treningen. Den teoretiske kunnskapen ble deretter omsatt til praksis og øvd i det som blir kalt «filmskytebane». Denne banen består av et toveis lyd- og kamerasystem. En vaktssoldat blir plassert foran et filmlerret i et telt der han har oversikt over en port eller en vei. Banen er lokalisert i et skytefelt, slik at soldaten benytter skarp ammunisjon under øvingen. Når øvelsen begynner utspiller det seg en situasjon som utvikler seg i forhold til de tiltak som treffes av vakten. Det er dialog mellom markøren og vaktssoldaten, og avhengig av scenarioet og tiltak som treffes trekker enten markøren seg tilbake eller går til angrep. Denne måten å trene på har vært et særdeles viktig verktøy for HV i forbindelse med å forberede mannskapene for håndhevelsesbistand til politiet. Utviklingen blant soldatene har vært formidabel i de årene denne treningen har pågått (Intervju, Andberg). Systemet ankom HV-02 i overgangen 2006-2007. HV-02 fokuserte mesteparten av trening og øving før 2011 på å sikre objekter, både sivile og militære.

Garden gikk også til anskaffelse av dette systemet etter å ha lånt et eksemplar av HV en stund (Intervju, Hagen). Før 2011 hadde Garden i tillegg det nevnte fokuset på begrenset politimyndighet og politiets våpeninstruks. Dette hadde en trygghetsskapende effekt på Politimesteren i Oslo som var opptatt av at man hadde gjennomført eksamener i emnet, og at de godkjente offiserene hadde et eget kort som viste sertifiseringen (*ibid.*). Garden fokuserte i tillegg blant annet på pågripelsesteknikker og begrenset politimyndighet som del av forberedelsene ved påtropping til vakt. Her bør det også nevnes at det daglige oppdraget til Garden selvsagt ga og gir fortsatt den enkelte gardesoldat god trening i seg selv. Imidlertid avsluttet Garden etter den 22. juli 2011 samarbeidet med OPD om kursene med begrenset politimyndighet. Fokuset gikk bort fra å være en avdeling med begrenset politimyndighet og over til å være en militær avdeling med hjemmelsgrunnlag i militær politimyndighet (Intervju, Øie). For den nye gardesjefen var det viktig å tydeliggjøre at vakholdet rundt de Kongelige residenser var et fast militært oppdrag, og det innebar en juridiske gjennomgang som ble utført i et samarbeid mellom justis- og forsvarssektoren (*ibid.*). Det gjaldt å få hjemmelsgrunnlaget tydelig på plass, og bestemmelsene i Forsvaret var gode nok. For Øie var det viktig at vaktssoldatene visste hva de hadde å forholde seg til, da de egentlig ikke hadde begrenset politimyndighet – det var det offiserene som hadde (*ibid.*).

HV-02 uttrykker også at de ikke er fornøyde med å bli stemplet i rollen som «politi» (Intervju, Wroldsen). Når HV kommer for å avløse politiet som bistand til vakthold og sikring, kommer de normalt sett med en mye større styrke som gjør tingene annerledes enn politiet (*ibid.*). Bevæpningen er også «tyngre» enn den politiet normalt er utrustet med i slike situasjoner. OPD på sin side uttrykker ikke bekymring for dette så lenge det er de personlige våpen som benyttes, og at tyngre avdelingsvåpen som maskingevær og lignende er pakket ned (Intervju, Fredriksen).

I dag driver Garden og HV-02 fortsatt med TIM utdanningen ved sine avdelinger. Utdanningen sentreres rundt militær politimyndighet som hjemmelsgrunnlag, og «vaktens bruk av våpen og tvangsmidler i fredstid». Garden har i tillegg lagt om utdanningsmodellen sin, så i dag gjennomgår de seks måneder med utdanning før de går første vakt – ganske likt modellen som grensevaktene har kjørt i mange år (Intervju, Øie). Det betyr i praksis at dagens gardesoldater tilføres mer kompetanse før de går inn i skarp oppdragsløsning. Mangelen på kursing i begrenset politimyndighet er løst i samarbeid med OPD, på den måten at den utdanningen som gjennomføres i Garden og HV-02 godkjennes som godt nok i forhold til kompetanse innen begrenset politimyndighet (Intervju, Andberg). I tillegg kjører OPD tidvis foredrag for avdelingene innen dette emnet, der ledernivåene vies størst oppmerksomhet. Denne ordningen er synliggjort gjennom den nye samarbeidsavtalen mellom OPD og HV-02 der Tff 562 legges til grunn, inntil annet bestemmes, for den i utgangspunktet nødvendige opplæringen i begrenset politimyndighet (*ibid.*). Her bekrefter også Major Andberg at dette er bra, da kravene til våpenbruk i fredstid i Tff 562 oppleves som litt strengere enn politiets (*ibid.*).

Når det gjelder øvingsscenarioer har dette om mulig i enda sterkere grad omhandlet vakthold og sikring for HV-02 sin del. På samtlige av de store øvelsene nevnt over har både Garden og HV-02 løst oppdrag innenfor sikring av kritisk infrastruktur, enten sivil eller militær. En av hovedoppgavene til HV utgjør i dag vakthold og sikring av viktige militære og sivile objekter (Forsvaret, 2015b).

5.6 Responsevne

Her kan det innledningsvis være på sin plass å repetere denne oppgavens definisjon av responsevne som er «en avdelings evne til hurtig å reagere på et varsel eller andre

inngangsverdier, og deretter sette opp, utruste, rykke ut og løse oppdrag innen håndhevelsesbistand til politiet». Jeg vil her ta utgangspunkt i Gardens og HV-02s innsats den 22. juli 2011, og deretter undersøke status i dag for å finne eventuelle endringer. Innsatsen i 2011 vil drøftes meget kort da dette var gjenstand for betraktninger i denne oppgavens tredje kapittel.

På den ene siden reagerte Garden raskt og resolutt på terrorangrepet i 2011. De hadde fordelene av å være en stående styrke, og med lett tilgjengelige ressurser på både materiell- og personellsiden kunne de hurtig forsterke sin egen oppdragsløsning, samtidig som de relativt raskt etablerte kontakt og samarbeid med OPD. Garden iverksatte ikke håndhevelsesbistand før kl.0600 morgenen etter selve angrepet. Dette synes i stor grad å være et resultat av en noe treg bistandsprosess, antagelig forårsaket av kaoset som oppstod etter selve eksplosjonen ved Regjeringskvartalet og angrepet mot Utøya. Garden fikk etter 2011 heder for sin innsats, og ble tildelt et nytt oppdrag der de skulle bidra til samfunnsikkerheten ved å stille ressurser til blant annet håndhevelsesbistand til politiet (Prop.73S, 2012, s.91).

På den annen side fikk HV-02 en del kritikk etter innsatsen den 22. juli 2011. Dette gikk hovedsakelig på at de manglet beredskap innen materiell som ammunisjon, våpen og sluttstykker, samt skuddsikre vester. Dette materiellet var lagret sentralt av FLO, grunnet krav fra overordnet nivå om interneffektivisering (Intervju, Wroldsen). Nå bør det sies at HV-02 evnet å løse oppdrag på samme tid som Garden morgenen etter angrepet, og de iverksatte forsterkning av vaktholdet på Akershus allerede ved midnatt. I tillegg stilte de på kort varsel «kjentmann» til Garden, og han var med på å tilrettelegge for Gardens innsats de påfølgende dagene. Imidlertid synes HV-02 sin innsats og være på tross av systemet og beredskapen, og ikke på grunn av. Dette fordi oppsetningen av avdelingene var preget av usikkerhet i forhold til materiell og ammunisjon. Dette kom på plass etter hvert fordi man improviserte, noe som er en god evne – men ikke når improvisasjon er grunnlaget for i det hele tatt å kunne stille mannskaper klare for oppdragsløsning. Som den daværende sjefen for HV-02 sier: «Konklusjonen er at det var for dårlig beredskap. Vi hadde ikke kuppberedskap den 22. juli 2011 i Kongeriket Norge, og det var faktisk besluttet at det skulle vi heller ikke ha» (Intervju, Lauglo). La oss nå hoppe frem i tid og undersøke status ved avdelingene i dag, har det skjedd endringer etter 2011?

På den ene siden synes Garden i liten grad å ha truffet tiltak for å endre sin responsevne. De er fortsatt i daglig oppdragsløsning ved de Kongelige residenser, og har opprettholdt sin evne til hurtig reaksjon gjennom å beholde en liten reaksjonsstyrke i Huseby Leir i tillegg til styrkene som i det daglige løser oppdrag på de fire objektene. Garden har, som vi har sett over, gjennomgått en intern omorganisering og fremstår i dag som en lett infanteribataljon. Kjernen i oppdraget, vakthold og sikring av de Kongelige residenser, har kommet tydeligere frem på bekostning av tidligere «selv-genererte» oppdrag som for eksempel eskorte. Dette synes i liten grad å ha påvirket avdelingens evne til hurtig respons. Gardens mentale innstilling til å yte håndhevelsesbistand er med stor sannsynlighet endret etter erfaringen den 22. juli 2011, og med tildelingen av bistandsoppdraget i Prop. 73S. I dag ser Garden for seg å være de første fra Forsvaret lokalt som responderer på en alvorlig hendelse og rykker ut. Således tilrettelegger Garden for at HV kan overta sikrede objekter når de har satt opp sine avdelinger (Intervju, Øie). Sannsynligheten for å lykkes med denne måten å løse oppdrag på er i stor grad forsterket gjennom de relasjonene som er etablert mellom Garden og HV-02 og øvelsene som er gjennomført etter 2011.

På den annen side kan en hevde at det ved HV-02 har skjedd tydeligere endringer som kan relateres til en forbedret responsevne. Først og fremst har de fått tilbakeført beredskapsammunisjon under egen kontroll. Våpen er nå lagret såkalt sentralt «taktisk», noe som innebærer at soldaten får ut sitt eget innskutte våpen ved behov, og dette er under kontroll av HV-02 – ikke FLO (Intervju, Wroldsen). Videre er materiellet til områdestrukturen, som ble levert inn i forbindelse med kvalitetsreformen i HV på midten av 2000-tallet, nå på vei ut igjen til HV-områdene med desentraliserte lager. En annen viktig endring er oppføringen av et flerbruksbygg i 2014 i Lutvann Leir, der Innsatsstyrke Derby har blitt tilført fasiliteter for lagring av våpen, materiell og kjøretøy, samt ordentlige fasiliteter for vedlikehold av dette (Forsvaret, 2014). Dette bidrar til å øke Derbys operative evne, og øker avdelingens evne til å reagere på kort varsel (*ibid.*). Derby bør i dag kunne klare å ha inntil 100 soldater klare på et par timer (Intervju, Lauglo). Tjenestevilligheten er sterk i HV-02, men områdestrukturen vil i dagens system fortsatt bruke mange timer på å sette opp avdelingene avhengig av hvor akutt situasjonen er. Major Wroldsen ved HV-02 stiller spørsmålstegn ved dagens utrustning av områdestrukturen. Særlig gjelder dette mangel på skuddsikre vester. Man stiller altså

lavere krav til beskyttelse enn de kravene politiet stiller for sitt personell. Det synes som et paradoks at de soldatene som har færrest treningsdager, også er de som har dårligst passiv beskyttelse (Intervju, Wroldsen). Uansett oppgradering av utrustning synes det som om avdelingene i områdestrukturen i liten grad evner å respondere hurtig på en hendelse sett opp mot det politiet ser for seg som behov – innen et par timer. Disse avdelingene fremstår som en viktig robusthet for HV-02. Det er områdestrukturen som representerer HV-02 sin utholdenhet ved langvarige operasjoner, men det er vanskelig å se for seg avdelinger fra denne strukturen som de første som går inn ved en akutt og alvorlig hendelse. De viktigste endringene for HV-02 sin del har, i tillegg til tilbakeføringen av materiell og ammunisjon, kommet i forbindelse med en endring i oppfattelsen av hva beredskap innebærer – at HV-02 faktisk skal være en beredskapsavdeling (*ibid.*). Selve beredskapskulturen har hatt behov for endringer, og områdesjefenes oppfatning av hva reaksjonsevne har ikke tidligere vært omforent (Intervju, Lauglo).

Det overordnede synet på planverk og beredskap synes også å ha endret seg rent tverrsektorielt, med et økt fokus på at ting må være i orden og at dette skal man gjøre sammen (Intervju, Andberg). OPD bekrefter dette og mener 22. juli 2011 var en vekker for evnen til å hurtig skalere opp, og at man i ettertid i større grad har trent på nettopp dette (Intervju, Fredriksen). OPD har også blitt tydeligere på hva man vil etterspørre ved behov, og mener HV-02 har fulgt opp noen av utfordringene de møtte i forhold til responsevne (*ibid.*). Et eksempel på tydeliggjøringen er blant annet forhåndsgodkjente ildåpningsregler (ROE) og objekter som politiet har forhåndsdefinert som sikret av Forsvaret.

5.7 Konklusjon

I dette kapitlet har jeg undersøkt de fem siste forskningsspørsmålene med utgangspunkt i studieobjektene status før den 22. juli 2011, utviklingen innen det juridiske grunnlaget og på det overordnede nivå, samt dagens status ved avdelingene. La oss nå kort konkludere med de funn jeg har gjort.

Når det gjelder spørsmålet om i hvilken grad kommunikasjonen og tillitten mellom avdelingene er endret, kan vi konkludere med at det i stor grad har skjedd en positiv

utvikling. Dette gjelder spesielt relasjonen mellom Garden og HV-02, der det var liten kontakt før 22. juli 2011. I dag er det etablert et godt samarbeid mellom de to avdelingenes fagoffiserer innen etterretning, operasjoner, logistikk og samband. Etableringen av felles kryptoantenner muliggjør både gradert og ugradert samband mellom Garden og HV-02, noe som var mangelvare før terroren i 2011. Dette gjør det enkelt å kommunisere, også ved en krise. Jeg aner en viss skepsis hos Garden om å havne under kommando og kontroll av HV-02, men dette synes i liten grad å ødelegge for samarbeidet eller viljen til å ha fortløpende kontakt. Avdelingenes samarbeid med OPD var godt før terroren i 2011, og er fortsatt det. Garden har endret grunnlaget for samarbeidet med OPD, men bekrefter at forholdet mellom dem fortsatt er eksemplarisk godt. HV-02 har styrket samarbeidet med OPD, særlig gjennom felles planlegging for sikring av kritisk infrastruktur, og det har kommet på plass systemer som muliggjør utveksling av gradert informasjon mellom politiet og Forsvaret. Endringene relatert til kommunikasjon og tillitt vil jeg hevde er en direkte følge av 22. juli 2011.

Når det gjelder spørsmålet om hvordan relasjonene mellom studieobjektene er endret har jeg undersøkt hvilke formelle og uformelle relasjoner avdelingene hadde etablert før og etter 2011. Av formelle relasjoner vil jeg fremheve samarbeidsavtalene som var inngått mellom Garden og OPD på den ene siden, og HV-02 og OPD på den andre. Disse er regulert gjennom avtalen mellom POD og FOH. Grunnlaget for samarbeidet mellom studieobjektene er i noen grad endret, spesielt Gardens samarbeid med OPD om kursing innen begrenset politimyndighet. Intensjonen med avtalene, å tilrettelegge for samarbeid, er i liten grad endret. De formelle avtalene har således i stor grad bestått slik de var før 2011. Det samme gjelder for formelle møter regulert gjennom møteplaner.

Den uformelle relasjonen derimot er stor grad endret i positiv retning. Særlig gjelder dette forholdet mellom Garden og HV-02. Det er etablert et faglig samarbeid med fortløpende kontakt. HV-02 sin uformelle relasjon med OPD er også i noen grad styrket, særskilt gjelder dette relasjonen mellom de to studieobjektene planavdelinger. Endringene i de uformelle relasjonene mener jeg er en direkte følge av terrorangrepet i 2011.

Samtlige studieobjekter deltar i dag regelmessig på felles øvelser. Etter 22. juli 2011 har de tre avdelingene hvert år, med unntak av 2014, deltatt på større øvelser der Forsvaret har bistått politiet med håndhevelsesbistand i form av vakthold og sikring. Garden deltok

i liten grad på slike øvelser før 2011, og med deres nye oppdrag gitt i Prop. 73S må en kunne hevde at dette er en direkte følge av terroren i 2011. I tillegg trener HV-02 oftere sentrumsnært sammenlignet med før 2011, men hvorvidt dette er en følge av terroren i 2011 har jeg ikke klart å påvise.

Garden og HV-02 hadde før 2011 etablert et godt utdanningssystem for trening i maktanvendelse. Garden vektla samarbeid med OPD og utøvde hjemmelsgrunnlag for maktbruk i fredstid med forankring i gardeoffiserenes begrensede politimyndighet. HV-02 vektla militær politimyndighet. Dette er i dag i noen grad endret, ved at Garden har gått bort fra å fokusere på begrenset politimyndighet, og som HV-02, nå forankrer sin hjemmel for maktbruk i militær politimyndighet. Garden har også justert sin utdanningsmodell, slik at gardesoldatene tilføres mer kompetanse og har noe lengre utdanning før de går på første vakt, sammenlignet med før 2011. HV-02 har i stor grad fortsatt det fokuset de hadde. Internt i HV-02 er det forskjell på kompetansenivået mellom Innsatstyrken og avdelingene i områdestrukturen. Det kan stilles spørsmål om hvorvidt områdestrukturen trener nok til å kunne yte håndhevelsesbistand, særskilt uten en oppsettings- og treningsperiode før oppdragsløsning. Når både Garden og HV-02 nå prioriterer utdanning innenfor militær politimyndighet, har OPD inngått en avtale med begge avdelingene om at utdanningen som gjennomføres er et godt nok utgangspunkt for å kunne stille befal og mannskaper til håndhevelsesbistand innen vakthold og sikring. Utdanningen ved begge avdelinger, sammen med felles øvelser, gir et godt grunnlag for kompetanse innenfor håndhevelsesbistand. OPD viser tillitt til at begge de militære avdelingene bygger nødvendig kompetanse for å kunne yte håndhevelsesbistand, og at de løser oppdrag med forståelse for politisær virksomhet og ikke unødvendig bringer inn det tyngste kavaleriet (Intervju, Fredriksen).

Det siste forskningsspørsmålet i denne oppgaven gjelder endringer innenfor Garden og HV-02 sin responstid for bistand til politiet. Garden har i liten grad gjennomført tiltak direkte for å bedre sin responstid. De reagerte hurtig den 22. juli 2011. Denne evnen, eller kanskje viljen, er styrket etter terrorangrepet i 2011. Særskilt er dette grunnet oppdraget gitt i Prop. 73S, der de pålegges å hurtig kunne bistå politiet med sikringsoppdrag innenfor bistandsinstruksens rammer. Således kan en hevde at Gardens innstilling til håndhevelsesbistand i stor grad er endret som en direkte følge av 22. juli 2011. Med

endret innstilling forventes også en minst like god evne til hurtig respons. Ved HV-02 har det derimot blitt gjennomført tydelige tiltak for å bedre responsevnen. Viktig materiell, våpen og ammunisjon er tilbakeført avdelingen, og er nå under dennes kontroll. Dette er tiltak som er en direkte følge av erfaringene og kritikken etter 22. juli 2011. Ny utrustning og et nytt flerbruksbygg har også kommet på plass. Den tilførte utrustningen betyr med stor sannsynlighet ikke mye for responsevnen, mens flerbruksbygget øker HV-02 sin operative evne, i særskilt grad Innsatsstyrke Derby sin. Både tilførsel av utrustning og etableringen av flerbruksbygget er vanskelig å relatere som en direkte følge av terrorangrepet i 2011. HV har i mange år sakte men sikkert byttet ut gammelt utstyr. Prosessen rundt byggingen av flerbruksbygget har pågått i mange år, men jeg har ikke lyktes i å få frem hvorvidt den endelige beslutningen om å bygge er en følge av 22. juli 2011.

6 Avslutning

Hensikten med denne oppgaven har vært å undersøke i hvilken grad og hvordan Garden og HV-02 sin evne til å yte håndhevelsesbistand til Oslo Politidistrikt har endret seg som følge av terrorangrepet den 22. juli 2011? Oppgaven har tatt utgangspunkt i håndhevelsesbistand ved plutselige alvorlige hendelser som terrorangrep. Hensikten med dette har vært å undersøke om erfaringer fra 2011, pålegg fra Justis- og Forsvarsdepartementet, samt den generelle trusselsituasjonen i Norge har ført til at Forsvaret lokalt i Oslo sammen med politiet i større grad erkjenner risiko og trussel mot samfunnssikkerheten. Dette synliggjort ved en forbedret evne til å koordinere og samhandle, og at man i nødvendig grad gjennomfører og tar lærdom av tverrsektorielle øvelser.

I hvilken grad og hvordan Garden og HV-02 sin evne til å yte håndhevelsesbistand til OPD har endret seg som følge av 22. juli 2011, har blitt undersøkt nærmere gjennom oppgavens seks forskningsspørsmål. Disse har vært:

- Hvordan er kvalitet og hastighet i anmodningsprosessen endret på overordnet nivå?
- I hvilken grad er kommunikasjon og tillitt mellom studieobjektene endret?
- Hvordan er relasjonene mellom studieobjektene endret?
- I hvilken grad deltar Garden, HV-02 og OPD på regelmessige felles øvelser?
- Hvordan bygger Garden og HV-02 kompetanse innen håndhevelsesbistand?
- I hvilken grad er Garden og HV-02 sin responstid ved behov for håndhevelsesbistand endret?

De viktigste funnene er drøftet opp mot den overordnede problemstillingen. La oss nå sette sammen funnene for å se om vi kan finne slutninger som kan generaliseres, og samtidig konkludere oppgavens overordnede problemstilling.

6.1 Konklusjon

Endringene som er i ferd med å komme på plass på det overordnede nivå mellom POD og FOH, muliggjør at det taktiske nivå skal kunne respondere hurtigere på en plutselig hendelse sammenlignet med tidligere. Dette gjelder særskilt forhåndsdelegert myndighet og at Forsvarets bistand til politiet ser ut til på bli forankret i Politiloven.

Forhåndsdelegering ble testet under operasjon SOMMER i 2014, og oppfattes av OPD som noe av det beste under den operasjonen – «en utvikling og et resultat man har savnet i årtier» (Intervju, Fredriksen). Det er også påvist endringer innenfor både kvalitet og

hastighet i anmodningsprosessen for bistand. Endringene på det overordnede nivå mellom POD og FOH på den ene siden og JD og FD på den andre, synes i større grad å være resultatet av en utvikling over tid heller enn en direkte følge av 22. juli 2011.

Terrorangrepet har påvirket utviklingen, og særskilt gjelder dette reguleringene av Forsvarets bistand til politiet gjennom den reviderte Bistandsinstruksen i 2012, samt Prop. 79L som kan lovfeste denne bistanden i Politiloven. Imidlertid synes det som om det som har vært mest utslagsgivende for en forhåndsdelegert myndighet er den endrete trusselsituasjonen i Norge, og i særskilt grad erfaringene fra operasjon SOMMER. Det gikk altså over tre år etter 22. juli 2011 før man fikk på plass en ordning som tilrettelegger for at det taktiske nivå hurtig kan yte håndhevelsesbistand ved en alvorlig hendelse eller krise. Dette er interessant når en reflekterer over omfanget av terrorangrepet i 2011, og den skade hendelsen har påført de mange pårørende og samfunnet generelt. Angrepet synes således i liten grad å ha ført til endringer som direkte har muliggjort et bedre samarbeid mellom justis- og forsvarssektoren eller bedret de lokale militære avdelingers evne til hurtig å bistå politiet. Hva skal til for å endre samfunnets evne til respons ved en alvorlig hendelse? Dette er selvsagt også et økonomisk spørsmål – høy beredskap koster mye penger! Denne oppgaven har ikke undersøkt dette, og har heller ikke undersøkt om skifte av regjering eller personell i justis- og forsvarssektoren har påvirket utviklingen.

De tre studieobjektene har etter 22. juli 2011 fått på plass bedre systemer for kommunikasjon seg imellom. Dette synes som en direkte følge av terrorangrepet i 2011. Dagens bedre evne til å kommunisere tilrettelegger i større grad enn i 2011 for etablering av hurtig kontakt. Med denne kontakten åpnes det for raskt å kunne dele informasjon, og på den måten sannsynligvis oppnå et oppdatert situasjonsbilde, og derigjennom situasjonsforståelse og hurtig respons. Spørsmålet er om de lokale militære beredskapsavdelingene evner å levere?

Garden er en stående avdeling i Oslo som hver dag hele året gjennomfører vakthold og sikring av de Kongelige residenser. Gardens operasjonssentral og vaktsteder er døgnbemannet, og de har til enhver tid en liten utrykningsstyrke i Huseby Leir. Gardens responsevne den 22. juli 2011 viste seg å være god, og den synes i stor grad å være minst like god i dag. Forholdet til OPD var godt, og oppfattes fortsatt som godt. Gjennom de

erfaringer avdelingen har fra terroren i 2011, bistandsoppdraget som ble gitt i Prop. 73S, samt øvelsene i håndhevelsesbistand som er gjennomført de siste årene, er det stor sannsynlighet for at Garden er godt rustet til å yte håndhevelsesbistand til OPD. Som en direkte følge av 22. juli 2011 har avdelingen etablert et gjensidig godt forhold til HV-02 med faglig samarbeide på flere områder. Garden har et utdanningssystem som gjør mannskapene godt nok rustet til både vakthold ved de Kongelige residenser og for håndhevelsesbistand til politiet. Utfra oppgavens funn synes det således at Gardens evne til å yte håndhevelsesbistand til OPD, som i utgangspunktet var god, i noen grad er styrket som en direkte følge av terrorangrepet 22. juli 2011.

HV-02 på sin side er en mobiliseringsbasert avdeling, som ikke er døgnbemannet. Under avdelingens mobilisering den 22. juli 2011 ble det avdekket svakheter og mangler, særskilt gjaldt dette tilgang på egne våpen, ammunisjon og eget materiell. HV-02 synes i stor grad å ha tatt tak i det som ble avdekket under terrorangrepet i 2011. De endringene som er synliggjort for HV-02 sin del i denne oppgaven muliggjør i noen grad en hurtigere responsevne, og dette er en direkte følge av erfaringene fra terrorangrepet i 2011. Dette gjelder spesielt for Innsatsstyrke Derby. Sett opp mot politiets ønske om støtte innen et par timer ved plutselige hendelser, er det denne avdelingen ved HV-02 som synes mest tilgjengelig, og som har det beste treningsgrunnlaget.

En generell svakhet ved avdelinger som er forventet å kunne respondere hurtig er manglende døgnbemanning. FOH, Garden og OPD har i dag døgnbemanning, men ikke HV-02. I 2016 vil også POD flytte inn i sitt nye hovedkvarter på Majorstua, og døgnbemannet operasjonssentral etableres for første gang på fast basis i Politidirektoratet. HV-02 fremstår akkurat i dette bildet som en «semi» beredskapsavdeling, der evnen til å respondere hurtig på plutselige hendelser i mindre grad synes å være tilstede. Nå bør det sies at HV-02 ikke er pålagt av FOH å ha en slik beredskap. Således synes det som om det i liten grad er tilrettelagt for at HV-02 skal kunne respondere like hurtig som de avdelingene som løser oppdrag hver dag. På grunnlag av den kompetanse HV-02 bygger gjennom sin utdanning av mannskaper synes evnen til å yte håndhevelsesbistand til politiet som generelt god nok. Imidlertid synes evnen til respons å være todelt sett opp mot politiets ønske. Innsatsstyrke Derby er avhengig av oppsetting for å kunne benyttes, og antas å kunne stille om lag 100 mann på kort varsel. Derby synes således i noen til stor

grad å være tilgjengelig for hurtig å kunne yte håndhevelsesbistand. Områdestrukturen synes i liten grad å være tilgjengelig, og jeg stiller meg tvilende til om disse avdelingene er godt nok trent til å gå hurtig inn i operasjoner som krever håndhevelsesbistand. I sin masteroppgave fra 2013 stiller Morten Narum seg tvilende til om HV evner å være både politi og kriger. Dette gjør han med utgangspunkt i områdestrukturens begrensede tid til trening. Denne er ikke bedret i vesentlig grad, og således synes Narums konklusjon fortsatt å være gyldig – særskilt for områdestrukturen. Denne utgjør størstedelen av HV-02 sine ressurser. Totalt sett synes derfor HV-02 sin evne til å respondere hurtig i liten grad å være reell. Når det er sagt utgjør HV-02 etter mobilisering et viktig bidrag for å avløse politiet eller Garden da disse fremstår med en hurtigere responsevne.

Som nevnt i oppgavens innledning er HV-02 også Forsvarets viktigste samarbeidspartner med de politidistrikt som ligger rundt Oslo. Således kan oppgavens funn i stor grad overføres til også å gjelde disse politidistriktene, og det er sannsynlig at oppgavens funn er gyldig for alle landets politidistrikters samarbeid med Forsvaret lokalt.

Jeg har også funnet at det var en manglende beredskapskultur i HV-02 før 22. juli 2011. Denne kulturen kan med stor sannsynlighet generaliseres for resten av HV, og antageligvis resten av Forsvaret. Så lang tid etter 22. juli 2011 synes ikke Forsvaret å ha evnet å gjenetablere en beredskapskultur og reaksjonsevne som for eksempel kan sammenlignes med den som var etablert under den kalde krigen. Oberst Lauglo hevder den tidligere sjefen for Brigade Nord, Odin Johannessen, har tydeliggjort dette ved å uttrykke: «Vi kan ikke ha båter som ikke flyter, vi kan ikke ha fly som ikke er bemannet – og vi kan ikke ha helikoptre som ikke kan fly fordi vi ikke har mannskap» (Intervju, Lauglo). Trusselsituasjonen vi opplever i dag er forskjellig fra den vi opplevde under den kalde krigen. Erfaringene etter 22. juli 2011 viser at alvorlige hendelser og kriser oppstår uten forvarsel, og det betyr at politi og Forsvar må etablere en hurtig responsevne.

Kravet til hurtig reaksjon på kort varsel er sentralt under den pågående fagmilitære utredningen som skal legges frem senere i år (2015), blant annet grunnet utviklingen i våre nærområder i tillegg til terrortrusselen. Sånn sett synes 22. juli 2011 som et tegn på at Forsvaret igjen må øke sin beredskap og evne til hurtig respons, men har så langt ikke iverksatt noen banebrytende tiltak. Det synes heller som om justis- og forsvarssektoren har gjennomført noen små justeringer innenfor den allerede etablerte rammen. Dette

bekreftes av OPD som fremhever at man har oppnådd maksimal innsats innenfor de kapasitetene man allerede hadde, og at det er vanskelig å se en betydelig satsning på beredskap – «det samme skinnet er solgt veldig mange ganger» (Intervju, Fredriksen). Fredriksen fremhever at uttalelsen: «ressursene som ikke fant hverandre» heller burde vært «ressursene som ikke fantes» (*ibid.*). Mange gode tiltak er iverksatt innenfor de eksisterende rammene, men avdelingene bør bli målt på de rammene og ressursene de har, ikke de ressursene som ikke finnes (*ibid.*).

Opgavens funn fastslår at det har vært gjennomført flere tverrsektorielle øvelser etter 22. juli 2011. Med bakgrunn i utviklingen innen både bistandsprosessen og det lokale samarbeidet synes det i stor grad som at man tar lærdom av øvelsene. Spørsmålet er om det man øver på under disse øvelsene tilrettelegger for effektiv innsats ved neste krise, eller om man øver på den «forrige krigen»? Denne oppgaven har ikke undersøkt dette. Nå gjenstår det å se om Forsvaret evner å få på plass en beredskapskultur igjen. På midten av 2000-tallet ble mye av HVs materiell og våpen sentralisert og lagret av FLO. Det synes nå som at både våpen, ammunisjon og materiell igjen blir lagret desentralisert. Det kan derfor synes som om noen politiske terskler er i ferd med å bli flyttet på, og ytterligere politiske implikasjoner kan også bety økt desentralisering av makt – noe som kanskje allerede er i gang og som er belyst i denne oppgaven.

6.2 Videre forskning

Underveis har jeg kommet over emner som ikke omfattes av denne oppgavens overordnede problemstilling, men som umiddelbart fremstår som interessante å undersøke. La meg her som siste del av oppgaven få presentere noen forslag til videre forskning.

I oppgaven har jeg stadfestet en manglende beredskapskultur i HV. Jeg viser også at viljen til å ta initiativ varierer mellom avdelinger og ledere. Venter offiseren på ordre, eller responderer vedkommende med den situasjonsforståelsen han har. Hvorvidt ledere både i Forsvaret, og politiet for den saks skyld, er villige til å beslutte under stor grad av usikkerhet sett opp mot plutselige alvorlige hendelser i Norge i fredstid kan være verdt å undersøke.

Videre ser vi av oppgaven at Hæren viser skepsis overfor HV. Er hæroffiserenes kunnskaper om HV svake? Er viljen til å øke denne kunnskapen fraværende? Hva slags holdninger har Forsvarets offiserer til HV generelt? Er det forskjeller mellom forsvarsgrenene? Det kan se ut som om resten av Forsvaret ikke har fått med seg utviklingen i HV.

Til slutt anbefaler jeg at forholdene rundt kommando og kontroll av en stor og langvarig «sikkerhetsoperasjon», for eksempel i Oslo, undersøkes i en egen studie da det klart fremkommer både skepsis og uenighet om hvordan dette kan og bør gjøres (Intervju, Lauglo og Øie). En slik operasjon kan innebære langvarig håndhevelsesbistand til politiet på bakgrunn av reelle trusler mot samfunnsikkerheten. Det synes hensiktsmessig at Forsvaret har avklart en K2 modell for en slik situasjon – gjerne før man står i oppdragsløsning.

Litteraturliste

- Aven, Terje., Boyesen, Marit., Njå, Ove., Olsen, Kjell Harald., Sandve, Kjell. (2014).
Samfunnssikkerhet. Oslo: Universitetsforlaget
- Bjerga, Kjell Inge., Håkenstad, Magnus. (2013). Hvem eier krisen? *Politi, forsvar og 22. juli*. I Tormod Heier & Anders Kjølberg (Red.), *Mellom fred og krig. Norsk militær krisehåndtering*. (s. 54-74). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bistandsinstruksen. (2012). *Instruks om Forsvarets bistand til politiet*. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2012-06-22-581>
- Børresen, Jacob., Gjeseth, Gullow., Tamnes, Rolf. (2004). *Bind 5. Norsk forsvarshistorie. Allianseforsvar i endring*. Bergen: Eide forlag, s.245-263, s.274-282
- Direktiver for befal mv. ved angrep på Norge (1949). *Direktiver for militære befalingsmenn og militære sjefer ved vepnet angrep på Norge*. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1949-06-10-1>
- DSB. (2006). *Øvelse Oslo 2006. Evaluering*. Hentet fra:
<http://www.dsb.no/Global/Publikasjoner/2007/Rapport/ovelseosloevalueringweb.pdf>
- FD. (2013). Pressemelding nr.72. *Forsvarsministeren og justis- og beredskapsministeren besøker øvelse Hovedstad*. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/forsvarsministeren-og-justis--og-beredsk/id734902/>
- Fimreite, Anne Lise., Lægreid, Per., Rykkja, Lise H. (2014). Organisering for samfunnssikkerhet og krisehåndtering. I Fimreite, Anne Lise., Lango, Peter., Lægreid, Per., Rykkja, Lise H. (Red.), *Organisering, samfunnssikkerhet og krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget, s.11-34
- Forskrift til lov om Heimevernet. (1999). *Forskrift til lov om Heimevernet*. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1999-04-30-431>
- Forsvaret. (2014). Pressemelding: *Nytt flerbruksbygg gir økt beredskap i Hovedstaden*. Hentet fra: <http://hv.forsvaret.no/aktuelt/hendelser/aktuelle-saker/Sider/flerbruksbygg.aspx>
- Forsvaret. (2015a). Heimevernet. Hentet fra:
<https://forsvaret.no/fakta/organisasjon/Heimevernet>
- Forsvaret. (2015b). Pressemelding: *Siste innspurt før Øvelse Oslofjord*. Hentet fra:
<http://hv.forsvaret.no/aktuelt/hendelser/aktuelle-saker/Sider/klar-for-oslofjord-i-juni.aspx>

- FSTS. (2014). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Oslo: Forsvarsstaben
- Grunnloven (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov*. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17>
- Heieraas, Bjørn Olav. (2010). Bajonetter til innvortes bruk: sivil-militære relasjoner i historisk perspektiv. I G. L. Dyndal (Red.), *Strategisk ledelse i krise og fred* (s. 91-107). Bergen: Fagbokforlaget.
- Heimevernloven. (1953). Lov om Heimevernet. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1953-07-17-28>
- Jacobsen, Dag Ingvar. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser. Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand S: Høgskoleforlaget, s.13-229
- Kjølbjerg, Anders. (2013). *Hva er krisehåndtering?*. I Tormod Heier & Anders Kjølbjerg (Red.), *Mellom fred og krig. Norsk militær krisehåndtering*. (s. 21-44). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lango, Peter., Lægred, Per., Rykkja, Lise H. (2014). Etter 22.juli. Justis- og beredskapsdepartementets ansvar for samfunnssikkerhet. I Fimreite, Anne Lise., Lango, Peter., Lægred, Per., Rykkja, Lise H. (Red.), *Organisering, samfunnssikkerhet og krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget, s.60-76
- Lov om militær politimyndighet. (1988). *Lov om militær politimyndighet i det militære forsvar*. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1988-05-20-33>
- Meld.St. nr. 29 (2011-2012). *Samfunnssikkerhet*. Oslo: Det Kongelige Justis- og Beredskapsdepartement. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/meld-st-29-20112012/id685578/>
- Narum, Morten. (2013). *Heimevernet som bistandsressurs til politiet. Kriger eller politi*. Oslo: Forsvarets Høgskole
- NOU 2012:14. (2012). *Rapport fra 22.juli-kommisjonen*. Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- Pettersen, Geir. (2014). *Sivil-militær samordning. Forsvarets støtte til politiet – alltid beredt?*. Oslo: Forsvarets Høgskole
- PF. (2004). *Politiform nr. 8*. Oslo: Politiets Fellesforbund
- PHS. (2012a). *Evalueringsrapport. Justissektorens innsats øvelse Gemini 2012*. Hentet fra:
<http://evalueringsportalen.no/evaluering/evalueringsrapport-politiets-innsats-ovelse-gemini-2012/Evalueringsrapport%20Gemini%202012.pdf/@@inline>

- PHS. (2012b). Evalueringsrapport. Øvelse Tyr 2012. Hentet fra:
<http://evalueringsportalen.no/evaluering/evalueringssrapport-ovelse-tyr-2012/Evalueringssrapport%20ovelse%20Tyr%202012%20-%20endelig.pdf/@@inline>
- PHS. (2013). *Evalueringssrapport. Justissektorens innsats øvelse Gemini 2013*. Hentet fra:
<http://www.phs.no/Documents/Nyhetsdokumenter/Evalueringssrapport%20Ovelse%20Gemini%202013.pdf>
- POD. (2011). Politiets Beredskapssystem del 1: Retningslinjer for politiets beredskap. Oslo: Politidirektoratet
- Politi-loven. (1995). Lov om politiet. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53>
- Prop. 73S. (2011-2012). *Et forsvar for vår tid*. Oslo: Forsvarsdepartementet.
Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/prop-73-s-20112012/id676029/?ref=search&term>
- Prop. 79L. (2014-2015). Endringer i politi-loven (bistand fra Forsvaret). Oslo: Justisdepartementet. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/prop.-79-l-2014-2015/id2402973/>
- Repstad, Pål. (2007). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget, s.14-32, 76-158
- Romarheim, Anders. (2013). Hva er terrorisme? I: Jupskås (red.) *Akademiske perspektiver på 22.juli*. Oslo: Akademika, s.32-43
- St.Meld nr.17. (2001-2002). *Samfunnssikkerhet. Veien til et mindre sårbart samfunn*. Oslo: Det Kongelige Justis- og Politidepartement. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/stmeld-nr-17-2001-2002-/id402587/>
- Stormark, Kjetil. (2011). *Da terroren rammet Norge: 189 minutter som rystet verden*. Oslo: Kagge Forlag
- Straffeloven. (1902). *Almindelig borgerlig Straffelov*. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1902-05-22-10>
- Straffeprosessloven. (1981). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker*. Hentet fra:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>
- TfF 562. (1996). Tjenestereglement for Forsvaret. Undergruppe 562. *Instrukser i fredstid for militærpolitiets virksomhet, befals politimyndighet, militære vaktens bruk av våpen og tvangsmidler og opptreden ovenfor diplomater*. Oslo: Forsvarets Overkommando

Våpeninstruksen. (1989). *Våpeninstruks for politiet*. Hentet fra:

<https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1989-08-01-4872>

Vedlegg A Forkortelser

ABPD	Asker- og Bærum Politidistrikt
BT	Beredskapstroppen
BMS	Battlefield Management System
ETJ	Etterretningstjenesten
FD	Forsvarsdepartementet
FHS	Forsvarets Høgskole
FLO	Forsvarets Logistikk Organisasjon
FOH	Forsvarets Operative Hovedkvarter
FPD	Follo Politidistrikt
FSK	Forsvarets Spesialkommando
FST	Forsvarsstaben
GIH	Generalinspektøren for Hæren
GIHV	Generalinspektøren for Heimevernet
HMKG	Hans Majestet Kongens Garde
HV	Heimevernet
HV-02	Oslo og Akershus Heimevernsdistrikt 02
HV-05	Opplandske Heimevernsdistrikt 05
IPB	Intelligence Preparation of the Battlespace
ISIL	Den islamske staten i Irak og Levanten
ISL	Integrert Strategisk Ledelse
JD	Justis- og beredskapsdepartementet
K2	Kommando og kontroll
LRS	Lokal Redningsentral
MMHS	Militært Meldingshåndteringssystem
MRR	Multi rolle radio
NSD	Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste
OBRE	Oslo Brann- og Redningsetat
OGF	Oslo Garnisonsforvaltning
OPD	Oslo Politidistrikt
PD	Politidistrikt
POD	Politidirektoratet
PM	Politimester
PST	Politiets Sikkerhetstjeneste

RPD	Romerike Politidistrikt
SITSEN	Situasjonssenteret
TIM	Trening i maktanvendelse
TMBN	Telemark Bataljon
UD	Utenriksdepartementet
VTC	Videokonferanseutstyr (Video Teleconference)

Vedlegg B Intervjuobjekter

Andberg, Nils Harald/ Major, intervjuet på Lutvann mandag 9. mars 2015. Andberg er planoffiser ved HV-02, og har tjenestegjort ved avdelingen i over 15 år. Han er opprinnelig infanterist og har utdanning fra krigsskole og stabsskole. I HV-02 har han i mange år drevet utdanning for innsatsstyrken og områdestrukturen, både som instruktør og veileder. Andberg har i flere år vært en av de hovedansvarlige for planprosesser ved HV-02, samt koordinering av planer med OPD. Utover HV-02 har han tjenesteerfaring fra blant annet Garden og Hærens Forsyningskommando, samt internasjonal tjeneste fra Midtøsten.

Aune, Lars/ Politiinspektør, intervjuet ved POD tirsdag 10. mars 2015. Aune jobber ved avdeling for politiberedskap og krisehåndtering i POD. Aune har i mange år tjenestegjort i Beredskapstroppen som er politiets nasjonale innsatsenhet mot terror og annen alvorlig kriminalitet. Aune har utdanning fra Politihøgskolen og har gjennomført Nasjonalt beredskaps- og krisehåndteringskurs. Sistnevnte er et tiltak iverksatt som følge av 22/7-2011, med formål å bedre det tverrsektorielle samarbeidet innenfor beredskap og krisehåndtering.

Fredriksen, Johan/ Politiinspektør, intervjuet ved OPD torsdag 12. mars 2015. Fredriksen har jobbet som stabssjef og politiinspektør ved fellesoperativ seksjon ved OPD i 10 år. Han har utdanning fra Politihøgskolen. Han begynte i politiet i 1979, og har 21 års erfaring fra Beredskapstroppen. Han har vært sjef for denne avdelingen i 5 år.

Hagen, Carl-Axel/ Major, intervjuet ved Norges Bank mandag 23. februar 2015. Hagen har jobbet med sikkerhet og beredskap i Norges Bank siden 2013. Han er opprinnelig infanterist, og har tjenesteerfaring fra blant annet Garnisonen i Sør-Varanger (Grensevakten), Telemark Bataljon og var S-3 i Garden den 22/7-2011. Han har internasjonal tjeneste fra Afghanistan. Hagen har utdanning fra krigsskole, og har selv vært instruktør på Krigsskolen i 2 år.

Lauglo, Stein Erik/ Oberst, intervjuet på Akershus Festning onsdag 15. april 2015. Lauglo er fungerende sjef for rustningskontrollseksjonen i operasjonsavdelingen i Forsvarsstaben. Han er opprinnelig artillerist og har utdanning fra krigsskole og stabsskole. Lauglo var sjef for HV-02 fra 2009 til 2014, og var sjef den 22/7-2011. Han har tidligere vært sjef for

Artilleribataljonen i Brigade Nord, og var før sin tid i HV-02 fagsjef artilleri i Hæren. Lauglo har internasjonal tjeneste fra Kosovo og Afghanistan.

Wroldsen, Morten/ Oberstløytnant (m), intervjuet på Lutvann torsdag 12. mars. 2015.

Wroldsen er fungerende stabssjef HV-02, og har jobbet i avdelingen siden 1997. Han er opprinnelig infanterist, og har utdanning fra befalsskolens øverste avdeling og stabsskole.

Wroldsen har vært hovedansvarlig for utdanning og trening i HV-02 i mange år, og har blant annet vært sjef for Forsterkningsstyrken og vært regional plankoordinator. Utover HV-02 har han tjenesteerfaring fra blant annet Garden, Krigsskolen og Forsvarets operative hovedkvarter, samt internasjonal tjeneste fra Midtøsten.

Øie, Ole Anders/ Oberst, intervjuet på Forsvarets Høgskole torsdag 26. februar 2015. Øie er sjef for pågående operasjoner («current») ved Forsvarets operative hovedkvarter. Han er opprinnelig infanterist og har utdanning fra krigsskole og stabsskole. Han var sjef for Garden fra 2012 til 2014, og jobbet ved FOH den 22/7-2011. Han har tjenesteerfaring fra blant annet Telemark Bataljon, Etterretningsbataljonen, Krigsskolen og Transformasjons- og doktrinekommandoen (TRADOK). Øie har internasjonal tjeneste fra Bosnia og Kosovo.

Vedlegg C Informasjonsskriv med samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet:

«Forsvarets beredskapsavdelinger i Oslo etter 22/7-2011 – endring i beredskap og samarbeid med politiet»

Bakgrunn og formål

Prosjektet er en masteroppgave som del av mastergradsstudiet som gjennomføres ved Forsvarets Høgskole (FHS) i tiden 2014 – 2015. Formålet med prosjektet er å undersøke om erfaringer fra terroren den 22/7-2011 har ført til endringer i beredskapen ved Hans Majestet Kongens Garde (HMKG) og Oslo og Akershus Heimevernsdistrikt 02. Med beredskap menes her avdelingenes evne til å innhente- og motta informasjon/ varsling, evne til hurtig selvoppsetting, og evne til å deployere og løse aktuelle oppdrag i Oslo og omegn. Videre vil også avdelingenes evne til effektivt å yte håndhevelsesbistand til Oslo Politidistrikt (OPD) være viktig. Sentralt i prosjektet er avdelingenes samarbeid med OPD, og om dette er endret på bakgrunn av erfaringen fra den 22/7-2011. Med samarbeid menes her kommunikasjon, liasonering, trening, øving og evt. andre områder sentralt for å etablere relasjoner og kunnskap om hverandre.

Prosjektet er planlagt å være ugradert, så opplysninger som innhentes vil være av generell karakter og således ikke gå i detalj om beredskapstiltak, kapasiteter eller annen sensitiv informasjon.

Du forespørres om deltagelse i intervju på bakgrunn av din rolle den 22/7-2011 eller din kunnskap om eventuelle endringer etter terroren i beredskap ved de militære avdelingene, eller samarbeid mellom de militære avdelingene og OPD.

Hva innebærer deltakelse i prosjektet?

For deg innebærer deltakelse et personlig intervju. Intervjuet vil være halvstrukturert (åpent). Ved hjelp av en intervjuguide vil du bli stilt en rekke åpne spørsmål om dine erfaringer og opplevelser om oppdragsløsning og samarbeid på taktisk nivå (mellom OPD, HMKG og HV-02) den 22/7-2011, og om det på bakgrunn av erfaringer er foretatt endringer i de militære avdelingenes beredskap, og om noe er endret i samarbeidet med OPD. Intervjuet vil ha en varighet av ca. 90 minutter.

Intervjuet innebærer lydopptak av samtalen. Informasjonen som innhentes vil bli «åpent» brukt i masteroppgaven, inkludert ditt navn og stilling ved behov. Dette er sentralt for å gi prosjektet troverdighet i forhold til både kilder, intervjuobjekter og analyse.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Lydopptakene vil lagres på ekstern harddisk inntil 2 år. Dette for å sikre tilgjengelighet for senere forskning da prosjektet kan føre til nye interessante problemstillinger det kan forskes på. Etter 2 år slettes lydopptakene. Den informasjonen du gir vil bli brukt i prosjektets masteroppgave og bli publisert av Forsvarets Høgskole. Om ønskelig kan du kreve å se igjennom informasjon du har gitt før dette blir publisert. Dette vil bli avklart i løpet av selve intervjuet. Prosjektet skal etter planen avsluttes medio juni 2015.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i prosjektet, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Planlagt intervjuperiode er medio februar 2015 til ultimo mars 2015.

Prosjektleder vil ta kontakt med deg for å avtale eksakt tidspunkt for intervju. Intervju kan foretas både på dagtid og kveldstid.

Ved spørsmål ta kontakt med:

Prosjektleder: André Berg Thomstad/ Kaptein

Mob: 934 96 187

Mail: abbe71@hotmail.com

Veileder: Magnus Håkenstad/ Forsker

Mob: 452 38 703

Mail: mhakenstad@ifs.mil.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

- Jeg samtykker til å delta i intervju*
 Jeg samtykker til at opplysninger jeg gir kan benyttes åpent i prosjektet og publiseres
 Jeg samtykker til at opplysningene jeg gir lagres i inntil 2 år etter prosjektslutt

Vedlegg D Intervjuguide

INTERVJUGUIDE

«Forsvarets beredskapsavdelinger i Oslo etter 22/7-2011 – endret beredskap og samarbeid med Oslo Politidistrikt?»

Intervjuguide generelt:

Studiens hoveddokumenter er NOU 2012:14 «Rapport fra 22. juli kommisjonen» med oppfølgende Meld.St. 21 (2012-2013), Proposisjon til Stortinget 73S (2011-2012) «Et forsvar for vår tid» med tilhørende iverksettingsbrev.

Studien fokuserer på iverksatte tiltak (endringer) for bidrag til samfunnssikkerhet i avdelingene på bakgrunn av erfaringer og lærepunkter etter oppdragsløsning den 22. juli 2011, samt pålegg og oppdragstildeling i offentlige dokumenter og avdelingenes oppfølging av disse.

Intervjuguide HMKG og HV-02:

Her er noen temaer som kan være utgangspunkt for diskusjoner. Det vil helt sikkert komme opp flere forhold underveis. Dette er i så måte ingen uttømmende liste, slik at det er mulig å diskutere flere forhold.

1. Beskriv følgende den 22/7-2011
 - a. Avdelingens grunnlag for situasjonsforståelse og generell informasjonstilgang
 - b. Avdelingens tiltak for innkalling, oppsetting og klargjøring for oppdragsløsning (evt proaktivitet)
 - c. Samarbeid og kommunikasjon med OPD
 - d. Prosessen rundt bistandsanmodningen(e) den 22/7-2011 (type oppdrag, tidsaspekt, liasonering)
 - e. Responstid og evne til å deployere, besette objekt/ starte oppdragsløsning (robusthet ved personell, materiell og kompetanse)
 - f. Koordinering/ kommunikasjon mellom HV-02 og HMKG
 - g. Avdelingens største utfordringer denne dagen
 - h. Aktuelle lærepunkter

2. Beskriv følgende ift. endringer etter den 22/7-11
 - a. Eventuelle endringer/ tydeliggjøring i oppdragsportefølje
 - b. Avtaler, objektplaner, relasjoner, møter, kommunikasjon, informasjonsdeling og liason med OPD
 - c. Begrenset politimyndighet (rutine/ særskilt) – hvordan fokuseres dette i utdanning/ kursing/ trening og øving?
 - d. Militær oppdragsløsning vs polisiær virksomhet – utfordringer?
 - e. Trening/ øving i Oslo by
 - f. Samtrening mellom OPD/ HMKG og HV-02
 - g. Generelt beskriv hva du mener er den/ de viktigste endringene ift. samarbeidet mellom OPD/ HMKG og HV-02 etter den 22/7-2011

Intervjuguide OPD:

1. Beskriv følgende den 22/7-2011
 - a. Varsling, kommunikasjon, informasjon og liasonering til/ fra HMKG og HV-02
 - b. Oppfatning av prosessen rundt bistandsanmodningen(e) den 22/7-2011 (type oppdrag, tidsaspektet, kunnskap og kontinuitet)
 - c. OPD behov for å bli avlastet under objektsikring
 - d. Prosess ved HMKG/ HV-02 overtakelse av objektsikring (kommandoforhold, objektplan, liason, kommunikasjon/ samband, begrenset politimyndighet)
 - e. OPD oppfatning av samarbeidet den 22/7 og den påfølgende uke med evt. utfordringer
2. Beskriv følgende ift. mulige endringer etter den 22/7-11
 - a. I hvilken grad har OPD kunnskap om HV-02 og HMKG ift. kompetanse og ressurser (evt behov for tiltak fra HV-02/ HMKG).
 - b. Evt. utfordringer når HMKG og HV-02 yter håndhevelsesbistand til OPD til vakthold og sikring?
 - c. Avtaler, objektplaner, relasjoner, møter, kommunikasjon, informasjonsdeling og liason med HMKG/ HV-02
 - d. Begrenset politimyndighet (rutine/ særskilt) – en utfordring? Styrker/ svakheter/ behov
 - e. Militær oppdragsløsning vs polisiær virksomhet – utfordringer?

- f. OPD samtrening/ samøving med HV-02/ HMKG i Oslo by/ omegn (arenaer, hyppighet, fokus – evt annen relasjonsbygging)
- g. Generelt beskriv hva du mener er den/ de viktigste endringene ift. samarbeidet med HMKG/ HV-02 etter den 22/7-2011

Intervjuguide FOH

1. Beskriv følgende ift. mulige endringer etter den 22/7-2011
 - a. Hva var de viktigste læringspunktene for FOH etter den 22/7-2011?
 - b. FOHs erfaringer med å yte håndhevelsesbistand til politiet generelt sett (rutiner/ avtaler/ møter/ maler)?
 - c. Hvilke overordnede erfaringer/ læringspunkter har FOH registrert rundt OP SOMMER (trussel hevingen sommer 2014) og frem til i dag?
 - d. Er det gjennomført ytterligere tiltak/ endringer med tanke på responstiden i forhold til den overordnede prosessen rundt håndhevelsesbistand til politiet?
 - e. Kan du i grovt beskrive dialogen og hvilke relasjoner som er etablert/ blir etablert mellom FOH og POD, og evt. aktuelle avdelinger, både i politiet og i Forsvaret, for vakthold- og sikring ved håndhevelsesbistand fra Forsvaret til politiet?
 - f. Når det gjelder håndhevelsesbistand til vakthold- og sikring, har det vært diskutert krav om kunnskap/ kompetanse innen begrenset politimyndighet?
 - g. Hvordan og hvor ofte trenes prosessen rundt håndhevelsesbistand til politiet?
 - h. Øvelse «Tyr» 2014 ble kansellert på grunnlag av trusselvurderingen sommeren 2014. Var det en svakhet for Forsvarets trening på håndhevelsesbistand?
 - i. Er bevilgninger til store samvirkeøvelser prioritert fra POD/ FOH/ JBD/ FD? Anses dette for lite kosteffektivt?
 - j. Hvordan oppleves synkroniseringen av det sivil-militære planarbeidet?

Intervjuguide POD

1. Beskriv følgende ift. mulige endringer etter den 22/7-2011
 - a. Hva har vært de viktigste læringspunktene for POD ift. håndhevelsesbistand og prosessen rundt dette?
 - b. PODs erfaringer med å motta/ bidra til håndhevelsesbistand fra Forsvaret generelt sett (rutiner/ avtaler/ møter/ maler)?

- c. Hvilke overordnede erfaringer har POD registrert rundt trusselhevingen sommeren 2014 og frem til i dag (OP SOMMER)?
- d. Er det gjennomført tiltak/ endringer ift. den overordnede prosessen rundt håndhevelsesbistand fra Forsvaret?
- e. Kan du kommentere behovet for at Forsvaret tildeles begrenset politimyndighet når de yter håndhevelsesbistand til politiet?
- f. Det ble forsøkt etablert en egen bistandslov, et forslag som ble forkastet, og senere er det diskutert muligheten av å ta det som omhandler bistand fra Forsvaret til politiet inn i Politiloven – kan du kommentere dette arbeidet og evt. nåværende status?
- g. For å effektivisere prosessen (tid/ nøyaktighet/ enkelhet) rundt håndhevelsesbistand, hvilke tiltak bør etter din mening tilrettelegges for eller innføres?
- h. Kan du i grovt beskrive dialogen og hvilke relasjoner som er etablert/ blir etablert mellom POD og FOH, og evt. aktuelle avdelinger, både i politiet og i Forsvaret, for vakthold- og sikring ved håndhevelsesbistand fra Forsvaret til politiet?
- i. Er det etablert gradert kommunikasjon mellom POD og FOH, evt. politidistrikter?
- j. Hvordan og hvor ofte trener POD på prosessen rundt håndhevelsesbistand fra Forsvaret?